

ЕНЕРГОСЕРВІСНІ КОНТРАКТИ

Можливості та перспективи в Україні

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

On behalf of:

of the Federal Republic of Germany

Arzinger

Видавник

Проект «Створення енергетичних агентств в Україні»

On behalf of:

of the Federal Republic of Germany

Адвокатське об'єднання
Arzinger

Адреса:

вул. Антоновича, 16-Б
01004 Київ, Україна

Тел.: +380 44 594 07 63

Факс: +380 44 594 07 64

E-mail: info@eeau.org.ua

URL: www.eeau.org.ua

URL: www.giz.de/ukraine-ua

Адреса:

Бізнес-центр «Євразія»
вул. Жилянська, 75, 5-й поверх
01032 Київ, Україна

Тел.: +380 44 390 55 33

Факс: +380 44 390 55 40

E-mail: mail@arzinger.ua

URL: www.arzinger.ua

Авторський колектив:

Марина Ільчук, юрист, керівник практики у сфері енергетики і природних ресурсів адвокатського об'єднання Arzinger

Maryna.Ilchuk@arzinger.ua

Оксана Ремінська, консультант проекту «Створення енергетичних агентств в Україні», президент Асоціації з енергоефективності та енергозбереження

Oreminskaya@gmail.com

Віталій Шаповаленко, консультант проекту «Створення енергетичних агентств в Україні», експерт з інституціональних та політичних питань в сфері енергоефективності іС consulenten

V.Shapovalenko@ic-group.org

Олександр Киричок, консультант проекту «Створення енергетичних агентств в Україні», експерт з питань енергоефективності

Aleksandr.Kyrychok@meta.ua

Редакція: Проект «Створення енергетичних агентств в Україні», адвокатське об'єднання Arzinger
GIZ не обов'язково поділяє погляди авторів даної публікації

Дизайн та верстка: Дмитро Шишков

© Проект «Створення енергетичних агентств в Україні» – Київ, 2015
© Адвокатське об'єднання Arzinger – Київ, 2015

Від авторів

Енергосервісний контракт, як організаційно-правовий та фінансовий механізм, що дає змогу досягнути скорочення споживання енергоресурсів шляхом впровадження енергоощадних заходів, набув значного поширення в розвинених країнах світу за останні 40 років. Популярність зазначеного механізму пояснюється передусім його інвестиційною привабливістю, можливістю поєднати на взаємовигідній основі інтереси замовників та виконавців робіт з енергозбереження, зокрема постачальників енергоефективного обладнання. Крім того, цей механізм дає змогу розв'язувати складні питання залучення необхідних фінансових ресурсів для реалізації енергоефективних проектів.

Практика запровадження енергосервісних контрактів упродовж минулих років стала предметом дослідження науковців, підприємців та фінансистів різних країн світу, її обговорюють у фахових колах та в публікаціях, оскільки вона потребує адаптації до правових особливостей і традицій господарської діяльності в кожній окремій країні.

Цей досвід украй важливий і для України, яка, незважаючи на високу енергоємність економіки, нині робить перші кроки на шляху підвищення рівня енергоефективності.

Автори видання узагальнили міжнародний досвід впровадження енергосервісних контрактів, зробили огляд чинного європейського та українського законодавства, а також практичних спроб запровадження енергосервісу в Україні, проаналізували бар'єри, що перешкоджають його застосуванню, та сформулювали пропозиції щодо подолання цих перепон.

Безумовно, принцип енергозбереження має охоплювати всі сектори національної економіки, але, з огляду на те, що побутовий сектор займає значну частку в структурі кінцевого споживання енергоресурсів (майже 34%), у виданні зроблено акцент на аналізі проблем та перспектив впровадження енергосервісних контрактів саме в цій сфері. Крім того, це пояснюється наявністю прямих перешкод для реалізації енергосервісних договорів у бюджетній сфері, високою соціальною чутливістю побутових споживачів до зростання цін на енергоресурси та необхідністю створення державою відповідних рамкових умов для стимулювання енергоефективних заходів.

На думку авторів, видання інформує широке коло читачів, зацікавлених в інформації про сучасні організаційно-правові підходи до шляхів скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів, насамперед потенційних замовників енергосервісних послуг, щодо загальноприйнятої концепції розуміння енергосервісних контрактів, організаційно-правових принципів їх розробки та впровадження. Автори вважають, що це дослідження також може бути корисним для виконавців енергосервісу, оскільки містить огляд деяких практичних аспектів.

Окрему подяку автори хотіли б висловити Вольфраму Ребоку за його ідеї та вклад у підготовку видання. Ми також дякуємо всім компаніям за їхній цінний внесок у підготовку цього посібника, в тому числі КП ЗАТ «УкрЕСКО», КП «КиївЕСКО», ЗАТ «ЕСКО «Екосис», ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР», ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи» та іншим.

Перелік скорочень

E5P	Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (Німецьке товариство міжнародного співробітництва)
SEAP	План дій зі сталого енергетичного розвитку
SIDA	Шведське агентство міжнародного розвитку
UKEEP	Українська програма підвищення енергоефективності
USAID	Агентство США з міжнародного розвитку
WWF	Всесвітній фонд дикої природи
BAT	Відкрите акціонерне товариство
ВВП	Внутрішній валовий продукт
ВДЕ	Відновлювані джерела енергії
ГВП	Гаряче водопостачання
ДФС	Державна фіскальна служба України
ЕЕ	Електрична енергія
ЕПК	Енергосервісний перформанс контракт
ЕСК	Енергосервісний контракт
ЕСКО	Енергосервісна компанія
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄДАРП	Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
ЖКГ	Житлово-комунальне господарство
КМУ	Кабінет Міністрів України
КП «КиївЕСКО»	Комунальне підприємство «КиївЕСКО»
КП «ДМЕСКО»	Комунальне підприємство «Дніпропетровська муніципальна енергосервісна компанія»
МБРР	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МСП	Малі та середні підприємства
МФІ	Міжнародні фінансові інституції
НЕФКО	Північна екологічна фінансова корпорація
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
НПДВЕ	Національний план дій з відновлюваної енергетики
НПДЕЕ	Національний план дій з енергоефективності
ОСББ	Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
СБ	Світовий банк
ССІ	Кліматична ініціатива Фондації Клінтона
ПЕР	Паливно-енергетичні ресурси
т н.е.	Тонна нафтового еквіваленту
ЦТ	Централізоване теплопостачання

Зміст

I. ЕНЕРГЕТИЧНЕ СПОЖИВАННЯ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ	9
II. ЕСКО КОНЦЕПЦІЯ	13
2.1. ПОНЯТТЯ ЕСКО. ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ	14
2.2. СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОМПАНІЙ	16
2.3. РИЗИКИ В ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТАХ	17
2.3.1. РИЗИКИ ЕНЕРГОСЕРВІСНОЇ КОМПАНІЇ	17
2.3.2. РИЗИКИ ЗАМОВНИКА	18
2.4. ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ДОГОВОРІВ	18
III. БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ	21
3.1. МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ	24
3.1.1. МОДЕЛЬ ПРЯМОГО ФІНАНСУВАННЯ ЕСК	24
3.1.2. МОДЕЛЬ ФІНАНСУВАННЯ ЕСК СПЕЦІАЛІЗОВАНИМ ФОНДОМ	25
3.1.3. МОДЕЛЬ ФІНАНСУВАННЯ ЕСК КРЕДИТНОЮ ЛІНІЄЮ	26
IV. МОДЕЛІ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПЕРФОРМАНС КОНТРАКТІВ	29
4.1. МОДЕЛІ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПЕРФОРМАНС КОНТРАКТІВ	30
4.1.1. ЕПК ГАРАНТОВАНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ – GSC (GUARANTEED SAVINGS CONTRACT)	30
4.1.2. ЕПК СПІЛЬНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ – SSC (SHARED SAVINGS CONTRACT)	32
4.1.3. ЕПК З ГАРАНТОВАНИМ ПОВЕРНЕННЯМ ІНВЕСТИЦІЙ – FOC (FIRST OUT CONTRACT)	33
4.1.4. ЕПК ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ ТА ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТУ (CHAUFFAGE CONTRACT)	33
4.1.5. ЕПК ПОВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТОМ (FULL MANAGEMENT CONTRACT)	34
4.1.5.1. ЕПК ПОВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРШОГО ТИПУ (FULL MANAGEMENT CONTRACT TYPE 1)	35
4.1.5.2. ЕПК ПОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДРУГОГО ТИПУ (FULL MANAGEMENT CONTRACT TYPE 2)	35
V. ФІНАНСУВАННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ	39
5.1. МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ	40
А) СВІТОВИЙ БАНК (СБ)	41
Б) ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ (ЄБРР)	42
В) ФОНД СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ДОВКІЛЛЯ (Е5Р)	43
Г) ПІВНІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ФІНАНСОВА КОРПОРАЦІЯ (НЕФКО)	43
Д) АГЕНТСТВО США З МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ (USAID)	44
Е) DEUTSCHE GESELLSCHAFT FÜR INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT (GIZ) GMBH (НІМЕЦЬКЕ ТОВАРИСТВО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА)	45
Ж) ШВЕДСЬКЕ АГЕНТСТВО МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ (SIDA)	45
5.2. НАЦІОНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА. МІСЦЕВІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	46
А) ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ЕКОНОМІЧНА ПРОГРАМА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ І РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИРОБНИЦТВА ЕНЕРГОНОСІВ З ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА НА 2010 – 2015 РОКИ	46
Б) ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГООЩАДНИХ ЗАХОДІВ ОСББ, ЖБК ТА НАСЕЛЕННЯМ	47
В) ПРОГРАМА «ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ШЛЯХОМ МЕХАНІЗМУ ЗДЕШЕВЛЕННЯ КРЕДИТІВ»	49
5.3. УКРАЇНСЬКІ БАНКИ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ У СФЕРІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ	50
А) УКРГАЗБАНК	50
Б) ОЩАДБАНК	50
В) МЕГАБАНК	51
Г) РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	51
Д) ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ БАНК УКРАЇНИ» (УКРЕКСІМБАНК)	51
VI. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЕСКО	53
6.1. ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ	54
6.1.1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИРЕКТИВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ	54
А) ДИРЕКТИВА 2012/27/ЄС	54

Б) ДИРЕКТИВА 2010/30/ЄС	55
В) ДИРЕКТИВА 2010/31/ЄС	55
Г) ДИРЕКТИВА 2009/28/ЄС.....	55
6.1.2. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	55
6.2. УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	57
6.2.1. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ».....	57
6.2.2. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНУ ПРОГРАМУ РЕФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА 2009–2014 РОКИ».....	57
6.3. ЗАКОНОДАВСТВО, ЩО РЕГУЛЮЄ ДІЯЛЬНІСТЬ ЕСКО	58
6.4. ЕНЕРГОСЕРВІСНІ ДОГОВОРИ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ.....	58
6.4.1. ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	58
6.4.2. АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНІВ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ.....	60
6.4.2.1. ВИЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСУ ТА ПРИВ'ЯЗКА ЕКОНОМІЇ.....	60
6.4.2.2. ЗАКУПІВЛЯ ЕНЕРГОСЕРВІСУ.....	60
6.4.2.3. БАЗОВА ЛІНІЯ СПОЖИВАННЯ	61
6.4.2.4. ПРИМІРНИЙ І ТИПОВИЙ ДОГОВОРИ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	61
6.4.2.5. ЗМІНИ В БЮДЖЕТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	62
VII. ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	63
7.1. ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ	64
7.1.1. КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	64
7.1.2. ПРИНЦИПИ ТА ПОРЯДОК УТВОРЕННЯ (ЗАТВЕРДЖЕННЯ) ТАРИФІВ НА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ ТА ЦІН НА ЕНЕРГОНОСІЇ	66
7.2. ЖИТЛОВІ СУБСИДІЇ ТА ПІЛЬГИ	66
7.2.1. ОГЛЯД ЧИННИХ СУБСИДІЙ ТА ПІЛЬГ	67
7.2.2. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ОТРИМАННЯ СУБСИДІЙ	67
7.2.3. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ПІЛЬГ.....	68
7.3. ОГЛЯД ПОТОЧНИХ ТАРИФІВ	69
7.3.1. РОЗДРІБНА ЦІНА НА ПРИРОДНИЙ ГАЗ.....	71
7.3.2. ТАРИФИ НА ЕЛЕКТРИЧНУ ЕНЕРГІЮ	72
7.3.3. ТАРИФИ НА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ.....	72
VIII. ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ЕСКО.....	73
8.1. УКРАЇНА.....	74
8.1.1. ПРАТ «УКРЕСКО»	75
8.1.2. КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ГРУПА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТУ» («КИЇВЕСКО»).....	77
8.1.3. КП «ДМЕСКО»	79
8.1.4. ТОВ «ЦЕНТРАЛЬНА ЕНЕРГОСЕРВІСНА КОМПАНІЯ «ЕСКО-ЦЕНТР».....	80
8.1.5. ТОВ «ЕСКО «ЛУЦЬКІ КОМУНАЛЬНІ СИСТЕМИ»	82
8.2. ЕНЕРГОСЕРВІСНІ КОМПАНІЇ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ.....	83
8.2.1. ПРАВОВІ РАМКИ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ	84
8.2.2. ПРИНЦИП РОБОТИ ЕСКО	85
8.2.3. СХЕМА ВЗАЄМОДІЇ ЕСКО І БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ	86
8.3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПОСЛУГ	87
8.3.1. РИНОК ЕНЕРГОСЕРВІСУ НІМЕЧЧИНИ	88
8.3.1.1. ПРАВОВІ РАМКИ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ	88
8.3.1.2. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	90
8.3.1.3. МОДЕЛІ НАДАННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	90
8.3.1.4. НАЙКРАЩІ ПРИКЛАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПЕРФОРМАНС КОНТРАКТІВ	91
8.3.1.5. БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	91
8.3.2. РИНОК ЕНЕРГОСЕРВІСУ ШВЕЦІЇ.....	91
8.3.2.1. ПРАВОВІ РАМКИ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ	91
8.3.2.2. ФАКТОРИ, ЯКІ СТИМУЛЮЮТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПЕРФОРМАНС КОНТРАКТІВ	95

8.3.2.3. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	95
8.3.2.4. НАЙКРАЩІ ПРИКЛАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПЕРФОРМАНС КОНТРАКТІВ	96
8.3.2.5. БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	96
8.3.3. РИНОК ЕНЕРГОСЕРВІСУ В НІДЕРЛАНДАХ	96
8.3.3.1. ПРАВОВІ РАМКИ ЕСК.....	96
8.3.3.2. ФАКТОРИ, ЯКІ СТИМУЛЮЮТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЕПК	98
8.3.3.3. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	98
8.3.3.4. НАЙКРАЩІ ПРИКЛАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕПК	98
8.3.3.5. БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	99
ІХ. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	101
ДОДАТКИ	105

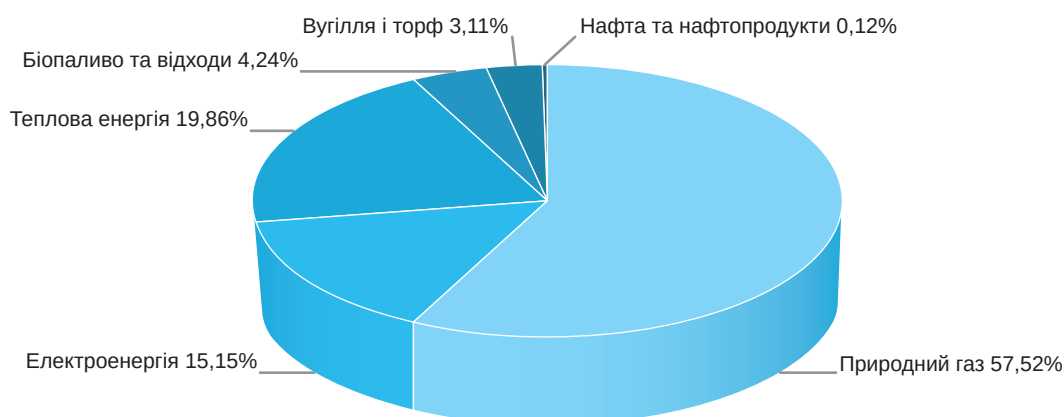
І. ЕНЕРГЕТИЧНЕ СПОЖИВАННЯ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Надзвичайно високий рівень споживання енергоресурсів в Україні на одиницю ВВП, залежність від російського газу, а також зношеність енергетичної інфраструктури обумовлюють приналежність енергозбереження та енергоефективності до пріоритетних напрямів енергетичної політики українського уряду. Так, згідно з Енергетичною стратегією України на період до 2030 року, в рамках базового сценарію розвитку економіки внаслідок реалізації заходів збільшення енергоефективності може бути досягнуто зниження показника енергоємності ВВП майже на 60%.

При цьому, відповідно до Стратегії, одним з основних напрямків державної політики у сфері енергоефективності має бути стимулювання розвитку енергосервісних компаній (ЕСКО) як інструмента втілення енергоефективних заходів шляхом створення відповідної нормативної бази та впровадження механізмів енергосервісних перформанс контрактів (Energy Performance Contracting, EPC).¹

За даними Енергетичного балансу України за 2013 рік,² найбільшими кінцевими споживачами енергії в Україні 2013 року стали: промисловість (близько 31,5%), побутовий (житловий) сектор (майже 34%) і транспорт (понад 16%). При цьому загальне кінцеве споживання енергії в побутовому секторі сягнуло майже 23,5 млн тонн нафтового еквіваленту (т н.е.).

Структура кінцевого енергоспоживання у побутовому секторі за видами палива у 2013 році має такий вигляд: природний газ – 57,52% від загального енергоспоживання, електроенергія – 15,15%, тепла енергія – 19,86%, біопаливо та відходи – 4,24%, вугілля і торф – 3,11%, нафта і нафтопродукти – 0,12% (мал. 1). Отже, домогосподарства використовують переважно природний газ та електроенергію. Однак через відсутність належних стимулів нові енергоефективні технології в житловому секторі поки ще широко не впроваджуються.

Мал. 1. Структура кінцевого енергоспоживання у побутовому секторі за видами палива в 2013 році

При цьому, згідно зі статистичними даними, житловий фонд споживає 70% теплової енергії, а через низькі теплозахисні властивості огорожувальних конструкцій житлових будинків масової забудови, які становлять третину загального житлового фонду, втрачається близько 40% виробленої теплової енергії, в мережах теплостачання – до 25%.³

Багато проблем у житловому секторі пов'язані з незадовільним станом конструктивних елементів значної частини споруд масової забудови 60-х – 80-х років, їх низькими енергетичними характеристиками та неефективним утриманням.⁴

1 «Енергетична стратегія України на період до 2030 року». – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13/para3#n3>.

2 Енергетичний баланс України за 2013 рік // Державна служба статистики України. – Режим доступу до ресурсу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/energ/en_bal/arh_2012.htm.

3 Галузева програма енергоефективності та енергозбереження у житлово-комунальному господарстві на 2010 – 2014 роки // Міністерство з питань житлово-комунального господарства. – 10.11.2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://document.ua/galuzeva-programa-energoefektivnosti-ta-energozberezhennja-u-nor17772.html>.

4 За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, споживання і втрати теплової енергії в більшості багатоквартирних будинків в Україні в 3-3,5 рази перевищують європейські стандарти споживання. При цьому, за оцінками Держенергоефективності, на модернізацію житлового фонду України до 2020 року необхідно близько 1 трлн грн. За розрахунками Інституту газу Національної академії наук, скорочення втрат теплової енергії в Україні внаслідок теплосанації будівель може становити близько 41%. У грошовому еквіваленті економію бюджетних коштів оцінюють на рівні 150-600 млрд грн. Кабмін частково покриватиме витрати на установку негазових котлів та утеплення будинків. – 09.04.2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://cda.agency/news/Kabmin-chastkovo-pokryvatyme-vytraty>.

Враховуючи, що основний житловий фонд в Україні створювали в період, коли ціни на енергоносії були ще відносно низькі, а, крім того, ще й субсидувалися, не було необхідності думати про енергозбереження. У житловому секторі України потенціал скорочення споживання природного газу й теплової енергії, за оцінками фахівців Світового банку, становить близько 50%.⁵

Огляд енергетичної політики України, підготовлений Міжнародним енергетичним агентством, оцінює потенціал енергозбереження України в 27 млн т н.е.⁶

Підвищення енергоефективності в житловому секторі можливе за умови впровадження низки відповідних заходів. Так, згідно з Національним планом дій з енергоефективності на період до 2020 року, одним з інструментів для втілення таких заходів є залучення ЕСКО. За дорученням Уряду України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України опрацювало з представниками міжнародних фінансових організацій і з українськими банками, представленими ПАТ «Укресімбанк» та Державним ощадним банком України АТ «Ощадбанк», досвід реалізації проектів з енергозбереження шляхом використання інструменту ЕСКО, який підтвердив ефективність та економічну доцільність реалізації проектів через механізм енергосервісних контрактів.⁷

5 Теплий дім. І заощадимо, і не змерзнемо. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukurier.gov.ua/media/documents/2014/10/22/spec.pdf>.

6 Енергетична політика за межами країн-членів МЕА // Міжнародне енергетичне агентство. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/UKR_Summaryplus.pdf.

7 Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1228-2015-p>.

II. ЕСКО концепція

2.1. Поняття ЕСКО. Основні визначення

ЕСКО почали з'являтися в 70-ті роки минулого століття в Сполучених Штатах Америки у зв'язку з енергетичною кризою. Одним з перших прикладів ЕСКО була фірма Time Energy (Техас), яка представила пристрій, що автоматизує увімкнення й вимкнення світла та іншого обладнання («таймер») відповідно до потреб енергоспоживання. Однією з головних причин повільного первинного продажу пристрою було те, що потенційний покупець сумнівався, чи зможе реально економити. У зв'язку з цим Time Energy встановила замовнику обладнання авансом в обмін на відсоток за фактично отримані заощадження. Це й була, по суті, класична схема ЕСКО.⁸

Незабаром модель ЕСКО набула поширення в багатьох інших країнах світу. Нині ж діяльність ЕСКО спрямована на впровадження енергоощадних заходів з метою підвищення ефективності процесів енергопостачання та енергоспоживання (виробництво/когенерація енергії та її постачання, опалення, вентиляція та кондиціонування повітря, освітлення, технологічні процеси, рекуперація скидного тепла, системи управління споживанням енергії, підвищення теплотехнічних показників будівель тощо).

Поняття «ЕСКО» наведено в Директиві Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2006/32/ЄС від 5 квітня 2006 р. про енергетичну ефективність і енергетичні послуги.⁹ Згідно з документом:

” Енергосервісна компанія (ЕСКО) – це фізична або юридична особа, яка надає енергетичні послуги та (або) інші заходи з покращення енергоефективності на об'єктах або в приміщеннях користувача і при цьому бере на себе певну частку фінансового ризику. Сплата за надані послуги базується (в цілому або частково) на досягненні покращення показників енергоефективності та на відповідності іншим узгодженим критеріям виконання (ред.- перформансу).¹⁰

З 5 червня 2014 р. для країн ЄС зазначена Директива була замінена Директивою 2012/27/ЄС про енергоефективність від 25 жовтня 2012 р.¹¹ У жовтні 2015 року було прийняте рішення щодо імплементації Директиви 2012/27/ЄС стосовно енергетичної ефективності в рамках Енергетичного Співтовариства, в тому числі для України.

Директива 2012/27/ЄС вже не містить визначення “ЕСКО”, замінюючи його поняттям “постачальник енергетичних послуг”, визначаючи його як:

” Фізичну або юридичну особу, яка надає енергетичні послуги або інші заходи з покращення енергоефективності на об'єкті чи приміщенні кінцевого споживача.

Директива 2012/27/ЄС про енергоефективність також визначає поняття “енергетичні послуги”:

” Енергетичні послуги: матеріальні переваги, користь або благо, отримані внаслідок поєднання (ред. – використання) енергії з ефективними технологіями та/або діями, які можуть охоплювати операції, технічне забезпечення і контроль, необхідні для надання послуг на підставі контракту, і які за звичайних умов достовірно приводять до покращення раціонального використання енергії та/або збереження первинної енергії, які можна перевірити, виміряти або обчислити.

В українському законодавстві визначення поняття «енергосервісна компанія» міститься в наказі Міністерства з питань житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення системи економічного стимулювання реалізації енергоощадних заходів на підприємствах житлово-комунального господарства»:

” Енергосервісна компанія – суб'єкт господарювання, який здійснює енергоощадні заходи повністю або частково за рахунок власних, позикових або залучених коштів і забезпечує

8 Bullock C. A Guide to Energy Service Companies // Fairmont Press. – 2001. – Режим доступу до ресурсу:

http://books.google.com.ua/books?id=8_x3TzUMpwC&printsec=titlepage&dq=esco&source=gbs_toc_s&redir_esc=y#PPA83,M1.

9 Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2006/32/ЄС від 5 квітня 2006 р. про енергетичну ефективність і енергетичні послуги. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0032>.

10 Дослівний переклад визначення, наведеного в Директиві Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2006/32/ЄС від 5 квітня 2006 р. про енергетичну ефективність і енергетичні послуги. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0032>. Відзначимо, що в офіційному перекладі Міністерства юстиції Директиви 2006/32/ЄС для позначення терміну «заходи з покращення енергоефективності» (“energy efficiency improvement measures”) вводить відповідник «заходи покращення раціонального використання енергії», при цьому зміст понять визначається однаково. – Режим доступу до офіційного перекладу: http://sae.gov.ua/documents/dyrektyva_2006_32.doc.

11 Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 р. про енергоефективність. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF>.

гарантоване досягнення економії паливно-енергетичних ресурсів та води впродовж терміну реалізації енергоощадних заходів.¹²

Що стосується договорів з підвищення енергоефективності, то на практиці існують два поняття: «енергосервісний контракт» (ЕСК) та «енергосервісний перформанс контракт» (ЕПК). При цьому ні Директива 2006/32/ЄС, ні Директива 2012/27/ЄС не дають визначення енергосервісного контракту, тому вважаємо за доцільне надати авторське визначення поняття «ЕСК»:

” ЕСК – це контракт, предметом якого є здійснення виконавцем заходів, спрямованих на енергозбереження і підвищення енергетичної ефективності у використанні енергетичних ресурсів замовником; при цьому розмір винагороди виконавця (ЕСКО) напряму залежить від обсягу економії, отриманої замовником від таких дій.

Водночас Директива 2006/32/ЄС під «ЕПК» розуміє таке:

” Енергосервісний перформанс контракт – контрактна угода між бенефіціаром і постачальником (зазвичай ЕСКО) про заходи щодо підвищення енергетичної ефективності, згідно з якою інвестиції в такі заходи відшкодовуються залежно від рівня підвищення енергетичної ефективності, зазначеного в контракті.

Відзначимо, що в офіційному перекладі Мін'юсту Директиви 2006/32/ЄС¹³ ЕПК перекладається як «контракт на виробництво енергії», що, на наш погляд, змінює саме поняття та концепцію енергетичного контракту. Окрім того, в перекладі зазначено, що інвестиції «роблять» відповідно до узгодженого в контракті рівня покращення раціонального використання енергії, тоді як в оригінальному тексті вжито слово «paid» (з англ. – «виплачують»); таким чином змінюється сама логіка енергетичного контракту, де спочатку інвестиції вкладають, а потім їх відшкодовують за рахунок досягнутої економії, а не навпаки.

Звертаємо увагу, що Директива 2012/27/ЄС дає більш широке визначення «ЕПК», ніж те, яке приводиться в Директиві 2006/32/ЄС, і воно вже враховує економію фінансів, а не тільки економію в натуральних показниках:

” Енергосервісний перформанс контракт – це договірна угода між бенефіціаром і постачальником заходів щодо підвищення енергоефективності, які перевіряються і відстежуються протягом усього строку дії договору, при цьому інвестиції (роботи, поставка або послуги) в такі заходи відшкодовуються в залежності від рівня підвищення енергетичної ефективності, зазначеного в контракті, або іншого критерію енергетичного перформансу, наприклад, фінансові заощадження.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за можливе визначити:

” Енергосервісна компанія (ЕСКО) – суб'єкт господарювання, який впроваджує енергоефективні заходи з використанням моделі енергетичного контракту.

Що ж стосується ЕСК та ЕПК, то, з огляду на зарубіжну практику, принципова різниця між ними полягає в тому, що ЕПК передбачає надання повного комплексу заходів, спрямованих на енергозбереження і підвищення енергетичної ефективності у використанні енергетичних ресурсів замовником («під ключ»); ЕСК ж є ширшим поняттям, оскільки в його рамках надають як повний комплекс (ЕПК), так і окремі види енергетичних послуг (наприклад, енергетичний аудит, поставки обладнання, лізинг обладнання, розробка проекту тощо).

Важливо відзначити, що визначення ЕСКО варіюється, залежно від країни. ЕСКО зазвичай відрізняється від інших фірм, які пропонують підвищення енергоефективності або енергетичні послуги, таких як консалтингові фірми і підрядники з обладнання. Концепція (бізнес-модель) ЕСКО передбачає прибутковість послуг, безпосередньо пов'язану з кількістю збереженої енергії (як у фізичному, так і в грошовому еквіваленті). Енергетичні послуги можуть включати, наприклад, енергетичний аудит, енергетичний менеджмент, постачання енергії або обладнання, надання послуг з опалення приміщень.¹⁴

12 Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення системи економічного стимулювання реалізації енергозберігаючих заходів на підприємствах житлово-комунального господарства» від 26.01.2011 № 9. – Режим доступу до ресурсу: <http://dnop.com.ua/dnaop/act19627.htm>.

13 Офіційний переклад Мін'юсту Директиви 2006/32/ЄС. – Режим доступу до офіційного перекладу: http://sae.gov.ua/documents/dyrektyva_2006_32.doc.

14 Проект з практик у галузі енергоефективності: Оцінка енергосервісних компаній (ЕСКО) у світі // Центральний Європейський Університет. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:532017/FULLTEXT01.pdf>.

Таким чином, ЕСКО – це компанія, що пропонує енергетичні послуги,¹⁵ які можуть включати розробку та реалізацію проектів з енергозбереження (а також з відновлюваної енергії), і в багатьох випадках такі проекти реалізуються «під ключ». ЕСКО властиві такі характеристики:

- Винагорода ЕСКО прямо пов'язана з досягнутою економією енергії.
- ЕСКО може фінансувати або допомагати в організації фінансування енергоефективних проектів, надаючи гарантії заощаджень.

Економія, досягнута в рамках реалізації енергосервісних послуг, може включати такі компоненти:¹⁶

- економію витрат на паливо/енергію;
- економію витрат на персонал;
- економію витрат на обслуговування;
- економію інших експлуатаційних витрат (матеріали, вода тощо).

Типовий перелік послуг ЕСКО:¹⁷

- енергетичне обстеження (енергетичний аудит);
- техніко-економічне обґрунтування запропонованих заходів енергозбереження та підвищення енергоефективності;
- надання або забезпечення фінансового та інвестиційного менеджменту;
- управління фінансовими й технічними ризиками, пов'язаними із впровадженням енергоощадних заходів;
- інжиніринг (впровадження), управління монтажем та нагляд за втіленням енергоощадних заходів;
- постачання та монтаж обладнання; експлуатація і технічне обслуговування, інші заходи.

Водночас, як свідчить практика, найбільшого позитивного ефекту від реалізації проектів з використанням механізму енергосервісу можна досягнути за умови дотримання таких принципів:¹⁸

- заходи щодо підвищення енергоефективності оплачуються (окупаються) з досягнутої економії енергоресурсів;
- проект повністю виконує спеціалізована компанія – ЕСКО;
- інвестиції, обслуговування боргу та вартість енергетичних послуг (загальна вартість енергетичного перформанс контракту) виплачує ЕСКО (або бенефіціар) протягом терміну, встановленого в контракті після досягнення річної економії експлуатаційних витрат;
- перформанс контракт укладають на термін, необхідний для повного відшкодування коштів, витрачених на реалізацію заходів з енергозбереження;
- ЕСКО бере на себе фінансові та технічні ризики;
- гарантована сталість економії витрат на енергоресурси та інших експлуатаційних витрат.

2.2. Сфера діяльності енергосервісних компаній

Як було зазначено, ЕСКО відіграють важливу роль в освоєнні потенціалу енергоефективності в розвинених країнах світу. Послуги ЕСКО відповідно до практики, що склалася, – це єдиний комплекс заходів, які оплачує замовник за рахунок економії (заощадження) енергоресурсів та коштів, витрачених на їх закупівлю. ЕСКО гарантує таку економію і те, що витрати на енергоспоживання після реалізації енергоощадних заходів не перевищуватимуть заздалегідь обумовлених показників, тому замовники енергосервісу несуть незначний технічний ризик. Водночас під час підготовки контракту сторони мають визначити такі показники, а саме: чи це фінансова економія у грошовому еквіваленті, чи це економія паливно-енергетичних ресурсів у натуральному вигляді. Якщо проектного рівня енергозбереження за період реалізації контракту досягти не вдається, ЕСКО не отримує винагороди в очікуваному розмірі. Контракт укладають на конкретний період, зазвичай це 5-10 років, протягом якого відбувається повернення інвестицій ЕСКО.

15 Енергосервіс – це будь-які послуги, спрямовані на підвищення енергоефективності шляхом впровадження енергоощадної продукції, прогресивних енергоощадних технологій та/або сучасного енергоощадного обладнання.

16 Предложение о схеме ЭСКО в Украине // ЕБРР – травень 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.journal.esco.co.ua/2012_5/art168.pdf.

17 Енергосервісні компанії // Європейська Комісія. Об'єднаний дослідницький центр. Інститут енергії та транспорту. – Режим доступу до ресурсу: <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/esco>.

18 Предложение о схеме ЭСКО в Украине // ЕБРР – травень 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.journal.esco.co.ua/2012_5/art168.pdf.

У Північній Америці і Західній Європі ЕСКО, пропонуючи технологічні та фінансові послуги для реалізації проектів у сфері енергоефективності, гарантують, що збереження енергоресурсів, передбачене в проєктах, буде достатнім для покриття витрат на проєкт протягом визначеного періоду часу.¹⁹ Тобто ЕСКО є інструментом, який дає змогу освоїти потенціал енергозбереження, а модель економічної діяльності, якою ними використовується (укладання ЕПК), допомагає подолати низку ринкових перешкод. Хоча теоретично енергосервісна діяльність має високу привабливість для освоєння значного потенціалу енергозбереження, той факт, що ЕСКО не завжди мали великий успіх у деяких країнах, пояснюється відсутністю там необхідних рамок умов для їх діяльності.

Пріоритетність діяльності ЕСКО за секторами економіки відрізняється та залежить від ринкових умов у кожній окремій країні. Зокрема, часто основними замовниками послуг ЕСКО є державний (муніципальний) сектор, промисловість та житловий сектор. Державний (муніципальний) сектор займає переважну частку в портфелі проєктів ЕСКО, оскільки дає можливість легше отримувати доступ до фінансових ресурсів та дозволяє замовникам забезпечити скорочення бюджетних коштів на утримання державних (муніципальних) об'єктів. В деяких країнах у замовленнях ЕСКО переважають промислові проєкти, що обумовлено економічними інтересами власників підприємств знизити енергетичну складову собівартості продукції.

Досвід ЕСКО в розвинених країнах може відіграти важливу роль у підвищенні енергоефективності житлово-комунального та промислового секторів України, які мають великий потенціал енергозбереження.

2.3. Ризики в енергосервісних контрактах

Енергосервісні контракти зумовлюють, як уже було зазначено, певні невід'ємні ризики. Це як ризики ЕСКО, так і ризики замовника.

2.3.1. Ризики енергосервісної компанії

Як видно з попередніх розділів, ЕСКО бере на себе певний (або повний) ступінь ризику для досягнення поліпшеної енергоефективності об'єкта замовника і отримує оплату за надані послуги за результатами підвищення (повністю або частково) енергоефективності.²⁰

Основні ризики ЕСКО:

- бізнесові ризики – це ризики, пов'язані з помилками/прорахунками при виборі бізнес-моделі реалізації проєкту, визначенням показників прибутковості, зі зміною законодавчої бази та політичної ситуації в країні, вибором партнерів/учасників проєкту та ймовірністю невиконання ними своїх зобов'язань тощо;
- фінансові ризики – це ризики, пов'язані з вірогідністю втрати фінансових ресурсів/грошових коштів, наприклад, через інфляцію, несприятливу кон'юнктуру ринку товарів, послуг, матеріалів тощо;
- технічні ризики – це ризики неправильних технічних рішень і неправильної експлуатації та/або непередбаченого виходу з ладу обладнання.

Наприклад, помилкове визначення планового обсягу заощаджень може бути наслідком використання некоректних вихідних даних для розрахунку споживання паливно-енергетичних ресурсів після запровадження енергоефективних заходів. Зокрема, якщо спочатку було проведено неякісний енергетичний аудит. Тут можлива ситуація, при якій, наприклад, замовник уже проводив енергоаудит із залученням іншого виконавця, і він не хоче повторних витрат, але при цьому і новий виконавець має повне право не довіряти такому енергоаудиту, оскільки немає жодних гарантій, що він був проведений якісно. Тому, якщо до заходу ЕСКО на об'єкт, енергоаудит здійснювала інша компанія, то ЕСКО доцільно провести його верифікацію або навіть поставити питання про повторний енергоаудит.

Як було зазначено раніше, коректне та об'єктивне визначення «базової лінії» споживання енергоресурсів має надзвичайно велике значення, оскільки помилки в її визначенні в майбутньому можуть завадити у досягненні запланованих показників енергетичної ефективності, призвести до суперечок між ЕСКО та замовником – аж до розриву договору. Але на практиці ЕСКО може зіткнутися з такою проблемою, як відсутність на об'єкті засобів обліку споживання теплової енергії або достовірних даних про рівень енергоспоживання хоча б за рік-два, що необхідно для визначення «базової лінії».

19 У нашому розумінні поставка обладнання буде вважатися ЕСК за умови, що оплата за нього здійснюватиметься за рахунок економії, досягнутої від експлуатації цього обладнання.

20 Енергосервісні компанії // Європейська Комісія. Об'єднаний дослідницький центр. Інститут енергії та транспорту. – Режим доступу до ресурсу: <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/esco>.

Це класичний ризик ЕСКО, і насамперед саме вона й зацікавлена правильно визначити узгоджені показники споживання паливно-енергетичних ресурсів, оцінити заощадження і, відповідно, отримати прибуток за здійснені заходи та досягнутою економією.

Щодо зміни вартості енергетичного ресурсу, то в перспективі існує ймовірність зростання тарифів за комунальні послуги, а не їх зниження. В такому разі доцільно закладати в договорі прогнозні показники підвищення цін на енергоносії та, відповідно, тарифів.²¹

Ще одним ризиком, з яким стикається виконавець, є порушення замовником умов розрахунків за виконані роботи. Такий ризик може мати місце, наприклад, коли, тільки помітивши економію від впроваджених ЕСКО енергоефективних заходів, замовник починає шукати можливості розраховуватися не за фіксованими згідно з договором умовами, а за фактичними показниками споживання після проведення енергоефективних заходів. У підсумку ЕСКО ризикує не отримати повернення вкладених інвестицій і очікуваного прибутку. Щоб уникнути такої ситуації, необхідно грамотно скласти ЕСК, де будуть чітко прописані обов'язки як виконавця, так і замовника, а також їх відповідальність за невиконання зобов'язань.

Крім того, існує ризик неплатоспроможності замовника. Коли замовник/споживач стає банкрутом, то він зазвичай не здатний повернути інвестиції. Цей ризик несе інвестор, яким може бути фінансова установа, лізингове товариство, виробник енергоощадного обладнання тощо; ЕСКО теж може нести цей ризик у тому разі, коли виступає перед замовником у ролі інвестора, який фінансує проект. З цієї причини потенційний інвестор має впевнитися в кредитоспроможності замовника енергосервісу.²² Саме щоб уникнути цього ризику, ЕСКО часто воліють працювати з бюджетними установами.

Що стосується недотримання замовником або організацією, яка експлуатує, правил використання обладнання, то цей ризик ЕСКО можна зменшити за допомогою навчання персоналу та створення умов, за яких замовник буде також зацікавлений в досягненні економії.²³

2.3.2. Ризики замовника

Ризики замовника – це ризики, пов'язані з

- вибором ЕСКО;
- недосконалістю законодавчої бази.

При виборі ЕСКО є ризик, що замовник потрапить на некваліфікованого виконавця. Щоб цього уникнути, потрібно отримати з доступних джерел відомості про підприємства, які працюють на ринку енергосервісу. Під час вибору виконавця доцільно з'ясувати наявність у ЕСКО позитивного досвіду реалізації енергоефективних проектів (за можливості отримати відгуки від попередніх замовників), дізнатися, чи забезпечене підприємство кваліфікованими фахівцями, отримати детальну інформацію про умови виконання робіт (модель ЕПК) та розрахунків за них. На наш погляд, доцільним є також створення в Україні централізованого та прозорого механізму відбору ЕСКО.²⁴

2.4. Особливості укладання енергосервісних договорів

Ключовим питанням енергосервісного договору є визначення методології оцінки економії енергії. Для цього використовують «базову лінію» споживання енергоресурсів (сторони мають визначитися, які показники та за який період вони беруть за основу – це предмет обговорення та узгодження) для розрахунку економії енергії та грошових коштів від енергоефективних заходів. При цьому сторони мають враховувати під час визначення «базової лінії» можливі зміни режиму споживання енергії, наприклад, у разі збільшення або зменшення обсягів виробництва на підприємстві.

Окрім того, в договорі рекомендують описати механізм досягнення економії енергії та грошових коштів. Так, наприклад, російським законодавством передбачено, що базове споживання, яке фіксується в ЕСК, обов'язково слід визначати за приладами обліку; економія, досягнута за рахунок їх встановлення, не може

21 Відзначимо, що ЄБРР наполягає саме на прив'язці ЕСК до економії не лише натуральної, а й фінансової, адже ЕСКО може запропонувати певні заходи так званого енергоменеджменту, що не забезпечать натуральної економії, зате дадуть економію фінансову (наприклад, споживання частини електроенергії вночі, коли тариф дешевший).

22 Які ризики супроводжують укладення ЕСК. Какие существуют риски при заключении энергосервисных контрактов. – Режим доступу до ресурсу: http://journal.esco.co.ua/2010_6/art254.htm.

23 При цьому важливо, щоб ЕСКО мала змогу контролювати та впливати на режим і порядок експлуатації встановленого обладнання. З огляду на це, доцільним є варіант надання ЕСКО послуг з експлуатації обладнання на період окупності проекту.

24 Martin A. Mozzo Jr. What End Users Should Know About Energy Performance Contracts And How to Minimize Their Risks / Volume 20, Issue 1, 2000// Strategic Planning for Energy and the Environment. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10485230009509524#.VONfkfmsUms>.

бути здобутком ЕСК, бо це – перехід від розрахункового обліку споживання до фактичного.²⁵ Таке положення пояснюється тим, що встановлення лічильників не є енергоефективним заходом в його класичному розумінні. Теоретично це дає економію коштів, порівняно з оплатою за нормативами, але, враховуючи підвищення тарифів на комунальні послуги, проблема енергоспоживання не врегульована. Таким чином, ЕСКО має пропонувати реальні механізми, спрямовані на підвищення енергоефективності будівлі.

Іншим важливим питанням, яке обов'язково рекомендують визначити в договорі, є умови розподілу між замовником та виконавцем заощаджених грошових коштів, отриманих завдяки впровадженню енергоефективних заходів.

Стосовно терміну дії угоди, то в ній може бути зазначено, що договір завершується раніше вказаного строку у разі відшкодування ціни (вартості) проекту.

Крім того, в деяких договорах обумовлюють передачу замовнику енергоефективного обладнання, придбаного за кошти ЕСКО. Зокрема, може бути передбачене право замовника після завершення певного терміну викупити в ЕСКО обладнання «за залишковою ціною».

25 Постановление Правительства Российской Федерации от 18.08.2010 № 636 г. Москва «О требованиях к условиям контракта на энергосервис и об особенностях определения начальной (максимальной) цены контракта (цены лота) на энергосервис» – Режим доступа до ресурсу: <http://www.rg.ru/2010/12/14/energoserwis-site-dok.html>.

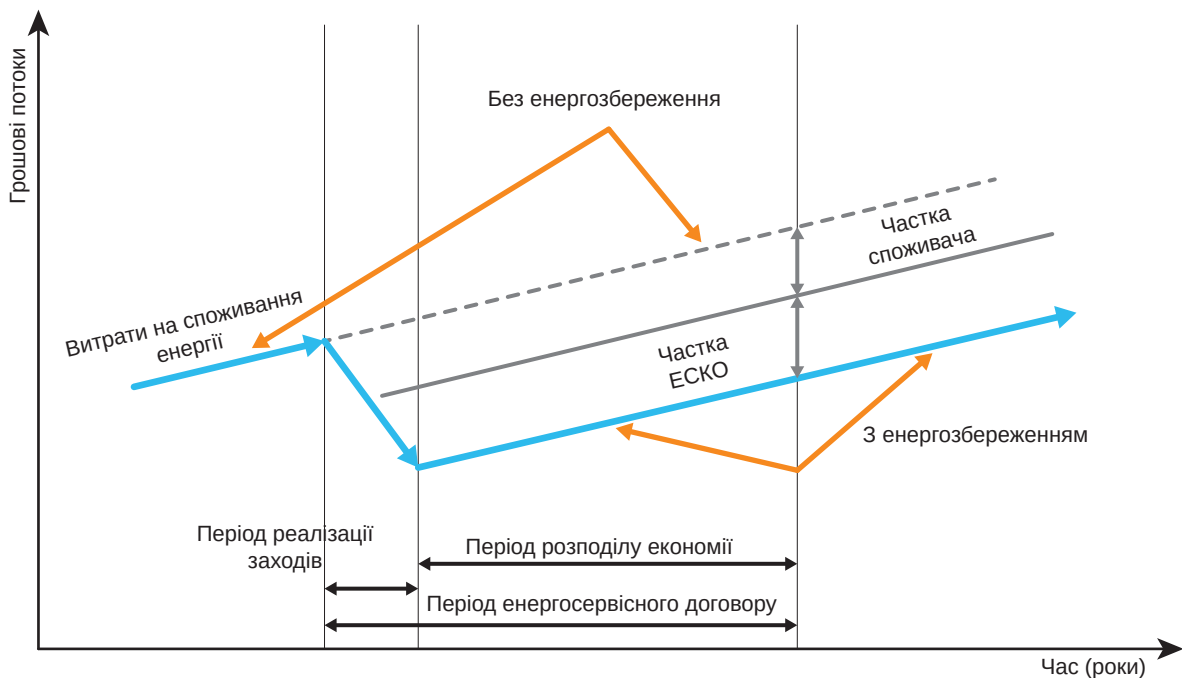
ІІІ. БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ

В теорії і практиці сучасних бізнес-контрактів використовують багато інтерпретацій поняття «бізнес-модель». Розглянемо кілька з них, визначених сучасними вченими-економістами:

- Бізнес-модель – це «уявлення про те, як організація робить (або має намір робити) гроші. Бізнес-модель описує цінність, яку організація пропонує різним клієнтам, відображає здатності організації, перелік партнерів, необхідних для створення, просування і постачання цієї цінності клієнтам, відносини з клієнтами і капітал, необхідні для отримання стійких потоків доходу».²⁶
- «Модель бізнесу – це те, як компанія вибирає споживача, формулює і розмежує свої пропозиції, розподіляє ресурси, визначає, які завдання вона зможе виконати своїми силами, а для яких доведеться залучати сторонніх фахівців, як вона виходить на ринок, створює цінність для споживача і отримує від цього прибуток».²⁷
- Бізнес-модель – це «набір з 3 компонентів: драйвери виручки компанії, стратегія ціноутворення та монетизації, стратегія продажу і дистрибуції».²⁸
- «Бізнес-модель компанії – це спосіб, який компанія використовує для створення цінності та отримання прибутку».²⁹

Таким чином, бізнес-моделі ЕСК формуються на основі планової та послідовної реалізації комплексу технічних і технологічних заходів, які сприяють економії коштів, спрямованих на оплату спожитих енергетичних ресурсів. Отримання цієї економії – це найдієвіший стимул вкладати кошти в енергоощадні заходи. Важливо, щоб економія коштів від збереження енергії перевищувала витрати на самі енергоощадні заходи. Крім скорочення витрат на оплату енергоресурсів, для бізнес-моделі ЕСК важливими є й такі вигоди, як збільшення ринкової вартості нерухомості, підвищення комфортності перебування в модернізованих будівлях, а також продовження їх експлуатаційного терміну.³⁰

Загальна бізнес-модель ЕСК наведена на мал. 2.

Мал. 2. Бізнес-модель ЕСК

У багатьох країнах основним питанням побудови бізнес-моделі ЕСК є визначення джерел фінансування. Переважно енергосервісні проекти фінансуються за рахунок довгострокових кредитів. Зокрема, в розвинених країнах світу більшу частину енергосервісу замовляють органи державної влади. При цьому ЕСК фінансуються, в основному, за рахунок замовника. Це пов'язано насамперед з тим, що позики для органів державної влади

26 А. Остервальдер (Alex Osterwalder) у книзі «Побудова бізнес-моделей».

27 А. Сливоцький (A. Slywotzky) у книзі «Зона прибутку». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.goodreads.com/book/show/18462300>.

28 Р. Хакер (R. Haker) у книзі «Компанії на мільярд доларів».

29 Г. Чесброуг (H. Chesbrough) у книзі «Відкриті бізнес-моделі».

30 С.Б. Сиваев. Энергосервис и перформанс контракты: возможности и проблемы их реализации в России – М., 2011- Режим доступу до ресурсу: <http://www.wwf.ru/data/publ/552/esco-sivaev.pdf>.

в таких країнах дешевші, ніж позики для ЕСКО. Таким чином, державна влада/замовник позичає гроші для реалізації проекту, а повернення цих коштів гарантоване зобов'язаннями ЕСКО по досягненні узгодженого показника підвищення енергоефективності.

А в деяких країнах, зокрема в США, пошук фінансування, зазвичай, здійснює сама ЕСКО.³¹ Під час роботи з державними відомствами в рамках конкурсної пропозиції там використовують спеціальний Меморандум про вибір джерела фінансування проекту. Приватні кредитори хочуть бути певними, що позичальник зможе заплатити за послуги ЕСКО. Таким чином, навіть якщо ЕСКО приймає всі кредитні ризики на себе, банки США все одно оцінюють платоспроможність клієнта.

У США типовий енергосервісний проект має отримати кілька пропозицій фінансування. Фінансові компанії, зазвичай, дають гнучкі пропозиції, структуруючи графік платежів таким чином, щоб він максимально збігався з фінансовими потоками проекту.

Фондом кліматичних ініціатив Клінтона (Clinton Foundation's Climate Initiative – CCI) в співпраці з великими компаніями з нерухомості та ЕСКО розроблено стандартизовані бізнес-моделі ЕПК, які дають змогу власникам будинків і ЕСКО реалізовувати складні проекти модернізації та підвищення енергоефективності в сфері нерухомості. При виборі цих бізнес-моделей важливу увагу приділяють оцінці перешкод на шляху інвестицій в енергоефективність у секторі комерційної нерухомості.³² Використання таких стандартизованих бізнес-моделей у США передбачає дотримання низки додаткових вимог, які державні відомства США накладають як на замовників енергосервісу, так і на ЕСКО.

До замовника енергосервісу (власника об'єкту або його представника) у США висувають такі вимоги:

- узгодити вимоги до учасників торгів та розробити відповідну документацію;
- надати запит пропозицій на реалізацію енергосервісного проекту. Запит має включати кваліфікаційні вимоги до ЕСКО, перелік робіт, який має виконати ЕСКО у разі перемоги в торгах, та методику ціноутворення на роботи, що виконуються;
- перевірити документи учасників торгів на їх відповідність наданим вимогам;
- зробити відбір ЕСКО, що запропонувала найоптимальніші пропозиції реалізації енергосервісного проекту. При цьому зробити оцінку якості наданих ЕСКО пропозицій та узгодити терміни виконання запропонованих робіт;
- укласти найдоцільніший ЕСК з відбраною ЕСКО. ЕСК має включати заходи, яких потрібно вжити для підвищення енергоефективності об'єкта, гарантії їх виконання, а також передбачати необхідні компенсації в разі припинення виконання договору.

До ЕСКО, як до учасниці торгів, висувають такі вимоги:

- бути фінансово та організаційно спроможною реалізувати ЕСК;
- мати необхідне устаткування для проведення технічної експертизи та енергетичного обстеження об'єкта (енергоаудиту);
- бути спроможною провести повний енергоаудит, розробити на його основі заходи підвищення енергоефективності об'єкта та обговорити з його власником можливі шляхи їх реалізації. Ці заходи мають включати пропозицію послуг, енергетичної інженерії та інвестиційну пропозицію;
- мати можливість мобілізації, в разі необхідності, додаткових технічних заходів та відповідних фінансових ресурсів для безумовної реалізації енергосервісного проекту.

Укладений замовником послуг енергосервісний контракт з ЕСКО може передбачати також особливі вимоги, такі як визначення терміну підписання контракту, умови участі сторін у інвестиційному капіталі, інвестиційні зобов'язання сторін щодо відшкодування витрат та компенсації у разі припинення енергосервісного договору тощо.

Такі стандартизовані бізнес-моделі корисні і для енергосервісних проектів у державному секторі. Ці дієві моделі закупівлі послуг енергосервісу достатньо поширені в різних країнах світу, вони можуть бути адаптовані і в Україні.

Крім того, останнім часом у США почали використовувати «суперенергосервісні» перформанс контракти (з попередньою кваліфікацією ЕСКО). Процедури закупівель таких контрактів передбачають можливість

31 Jas Singh, Dilip R. Limaye. Public Procurement of Energy Efficiency Services. – Режим доступу до ресурсу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/13540/52456.pdf?sequence=1>.

32 Improve financial performance and reduce carbon emissions with EPA's strategic energy management approach. – Режим доступу до ресурсу: http://www.energystar.gov/index.cfm?c=comm_real_estate.bus_comm_realestate_boma.

укладення не визначеної наперед їх кількості в рамках загального пакету замовлень.³³ Такі процедури використовують при укладенні ЕСК державними (федеральними) відомствами США. Цей механізм дає змогу істотно скоротити терміни енергоощадних заходів.

У Європі проблема кредитоспроможності за ЕСК – актуальніша, ніж у США. Практично всі ЕСК останнім часом фінансує третя сторона – банки або інші фінансові інституції.

МФІ, з огляду на власний практичний досвід, для реалізації енергосервісних проектів пропонують ЕСКО кілька бізнес-моделей фінансування ЕСК.

3.1. Моделі фінансування енергосервісних контрактів

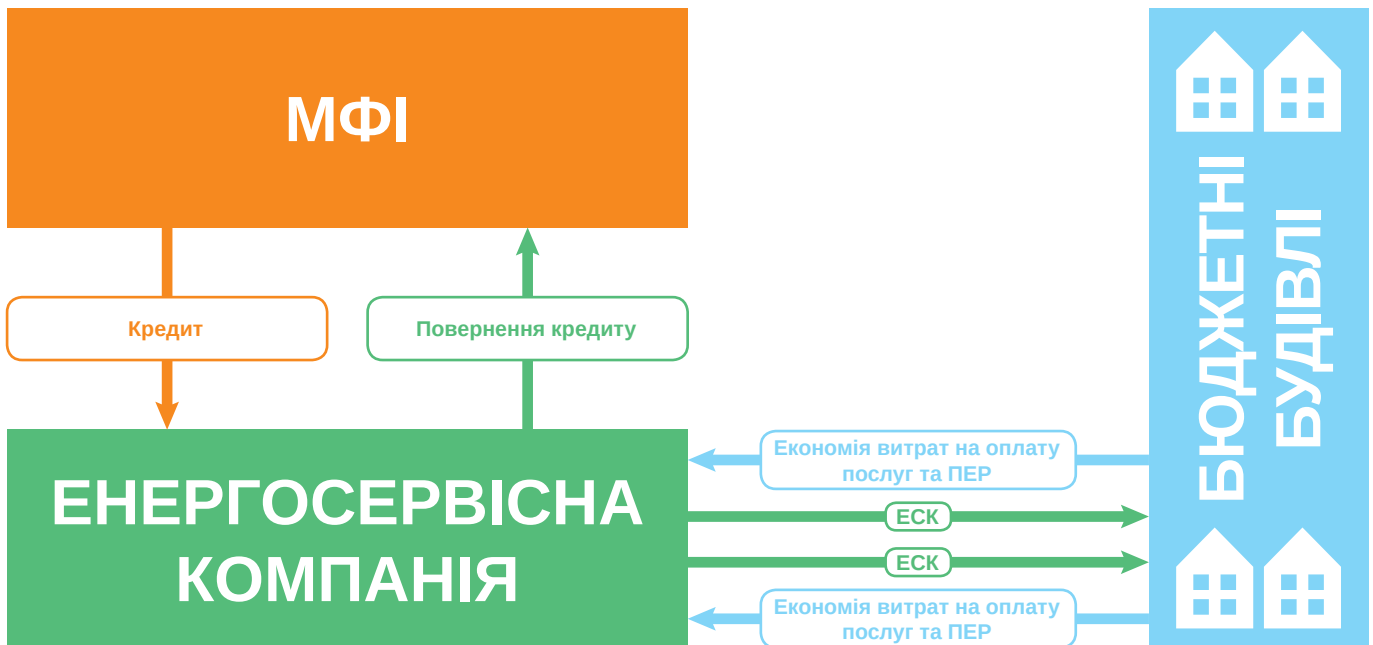
3.1.1. Модель прямого фінансування ЕСК

У цій моделі (представлено на мал. 3) запропоновано реалізацію проектів підвищення енергоефективності здійснювати з використанням кредитних ресурсів МФІ шляхом прямого фінансування ЕСКО. Практика західних країн показала, що ця модель є найсприятливішою для реалізації проектів підвищення енергоефективності будинків бюджетної сфери.³⁴

Основні етапи реалізації запропонованої моделі прямого фінансування:

- ЕСКО укладає один або кілька однотипних ЕСК на підвищення енергоефективності будинків бюджетної сфери;
- МФІ надає довгостроковий кредит ЕСКО;
- за рахунок залучених кредитних ресурсів ЕСКО реалізує комплекс заходів з підвищення енергоефективності будинків бюджетної сфери;
- кредит і відсотки за ним ЕСКО сплачує за рахунок економії, отриманої внаслідок скорочення споживання енергоресурсів у будинках бюджетної сфери в період дії контракту.

Для отримання коштів за моделлю прямого фінансування ЕСКО має бути великою компанією (або входити в структуру великого холдингу) та мати можливість надати ліквідне забезпечення для отримання кредиту.

Мал. 3. Реалізація енергоощадних заходів за прямого фінансування ЕСКО

Необхідно зазначити, що в Україні описану модель фінансування також використовують, але позичальниками кредитних ресурсів є переважно або виконавчий орган територіальної громади на підставі рішення відповідного органу самоврядування, або суб'єкти господарювання (комунальні підприємства теплоенергетики, водопостачання та водовідведення) під муніципальні гарантії, оформлені згідно зі встановленим порядком.

33 Agreement to furnish unspecified (but within certain limits) quantity of specific products or services during a stated period, delivered according to customer's orders. BusinessDictionary.com. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.businessdictionary.com/definition/indefinite-quantity-contract.html>.

34 И.Г. Грицевич. Создание и деятельность энергосервисных компаний и перформанс контрактов в России. – Всемирный фонд дикой природы (WWF) – М., 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.wwf.ru/resources/publ/book/552>.

3.1.2. Модель фінансування ЕСК спеціалізованим фондом

Модель фінансування ЕСК спеціалізованим фондом (представлена на мал. 4) передбачає використання коштів МФІ, а також коштів бюджетів регіонального та/або муніципального рівня. Можлива й участь зацікавлених комерційних банків і приватних компаній.

Головна ідея цієї моделі полягає в створенні спеціалізованого фонду для забезпечення комерційним банкам повернення короткострокових кредитів на проведення енергоощадних заходів за ЕПК. Принципово важливо створювати такий фонд за участю регіональних органів державної влади та/або органів місцевого самоврядування. Внесення бюджетних коштів до статутного капіталу фонду має підтвердити готовність органів державної влади та місцевого самоврядування сприяти розвитку енергосервісного бізнесу.

Фонд можна створювати в правовій формі відкритого акціонерного товариства (ВАТ).³⁵ Засновниками фонду, поряд з органами державної влади, муніципального управління та МФІ, можуть бути комерційні банки та приватний бізнес. На стадії активної діяльності Фонду МФІ можуть виступати в ролі його кредитора.

Мал. 4. Модель фінансування діяльності ЕСКО з використанням коштів спеціалізованого фонду

Основні етапи реалізації запропонованої моделі фінансування ЕСКО спеціалізованим фондом:

1. ЕСКО укладає один або кілька однотипних ЕСК на підвищення енергоефективності об'єктів бюджетного сектору.
2. ЕСКО залучає короткостроковий кредит комерційного банку для проведення енергоощадних заходів на об'єктах бюджетного сектору.
3. Кошти фонду спрямовують на викуп права витребування в ЕСКО надходжень від досягнутої економії в рамках реалізації ЕПК.

35 В Україні аналогом наразі є публічне акціонерне товариство.

4. Сума, яку фонд виплачує ЕСКО, компенсує витрати (заборгованість перед банком) і дає змогу ЕСКО отримати необхідний прибуток. Завдяки цьому ЕСКО отримує можливість погасити короткостроковий кредит комерційного банку.
5. Фонд бере на себе довгострокові ризики в рамках ЕПК та стає правонаступником коштів від отриманої економії ресурсів.
6. У разі, коли потенційна економія коштів, отриманих від скорочення споживання ресурсів, буде менша, ніж передбачалось ЕПК, ЕСКО повинна компенсувати Фонду різницю за рахунок власних коштів.
7. Фонд може спрямувати щорічні надходження від досягнутої економії ресурсів на виплату дивідендів засновникам Фонду або на повернення залучених кредитів МФІ, комерційних банків чи інших фінансових інституцій.

Основні вимоги при фінансуванні енергосервісної діяльності ЕСКО спеціалізованим фондом:

- спроможність ЕСКО реалізувати проекти підвищення енергоефективності об'єктів бюджетного сектору;
- спроможність ЕСКО виступати потенційним позичальником короткострокового кредиту;
- участь регіональних органів державної влади та/або органів місцевого самоврядування у створенні спеціалізованого фонду.

В Україні на даний час немає досвіду фінансування енергоефективних заходів через спеціалізований фонд. Проте застосування такого механізму фінансування є актуальним. У зв'язку з цим Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України підготувало проекти відповідних розпорядчих актів Кабінету Міністрів України щодо створення Державної спеціалізованої фінансової установи «Фонд енергоефективності»,³⁶ хоча можливість заснування такого Фонду була передбачена Законом України «Про енергозбереження» ще в 1994 році.

3.1.3. Модель фінансування ЕСК кредитною лінією

Модель фінансування ЕСК кредитною лінією (представлена на мал. 5) передбачає наявність в регіоні комерційних банків, які готові брати участь у створенні нових фінансових продуктів і розділити з МФІ ризики кредитування енергосервісних проектів.

Головна ідея цієї моделі фінансування ЕСК полягає в створенні МФІ кредитної лінії для комерційних банків, зацікавлених в довгостроковому кредитуванні енергосервісних проектів.

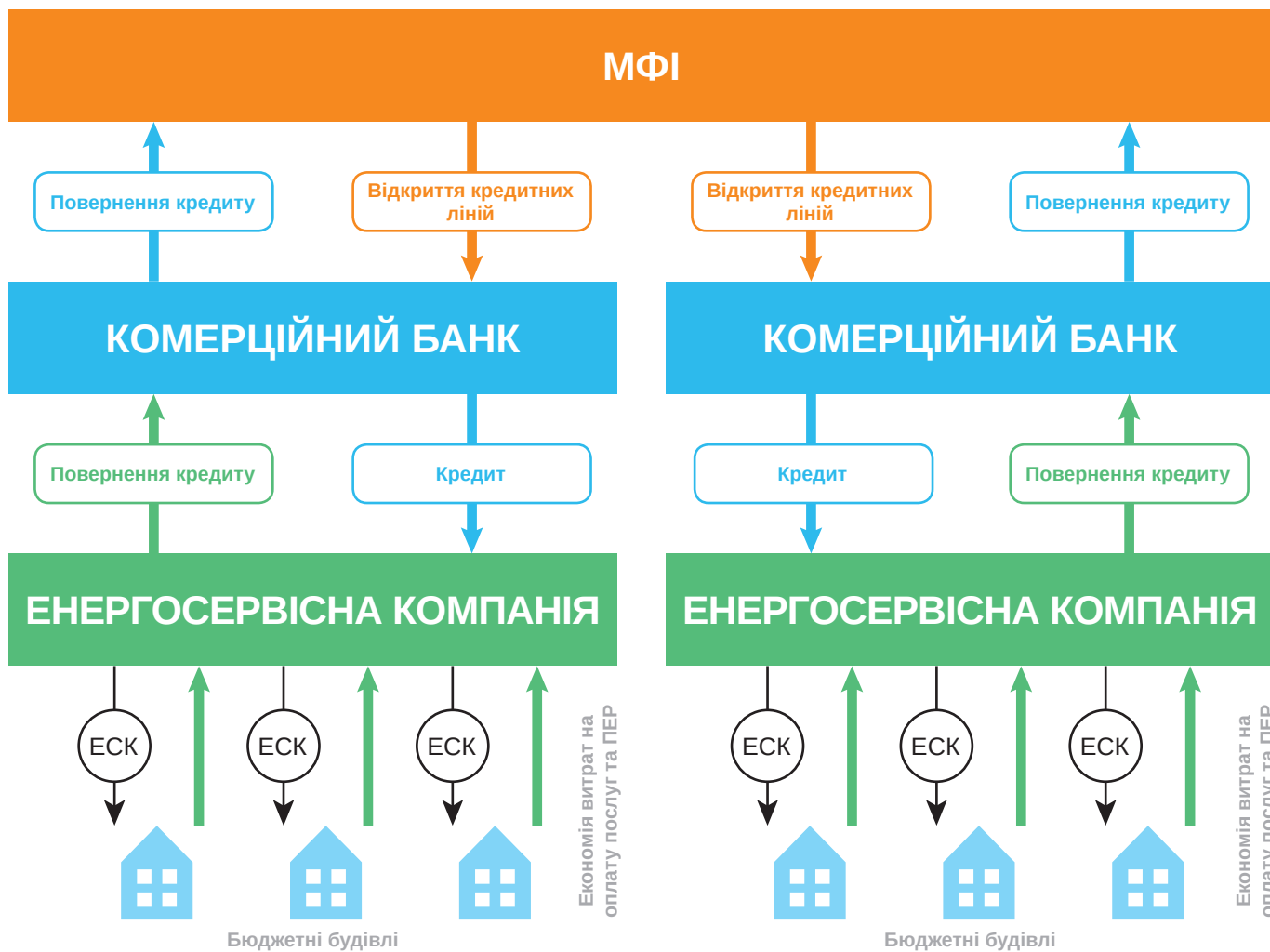
Основні етапи реалізації моделі фінансування ЕСК кредитною лінією:

1. ЕСКО укладають енергосервісні контракти на підвищення енергоефективності об'єктів бюджетної сфери.
2. МФІ надає кредитну лінію місцевому комерційному банку.
3. Місцеві комерційні банки кредитують ЕСКО з використанням кредитної лінії, відкритої МФІ.
4. ЕСКО реалізує комплекс заходів з підвищення енергоефективності об'єктів бюджетного сектору за рахунок залучених довгострокових кредитів комерційного банку.
5. Погашення кредиту та відсотків за ним здійснюється ЕСКО за рахунок досягнутої економії платежів від скорочення споживання ресурсів у період дії контракту.
6. Комерційний банк сплачує довгостроковий кредит МФІ, наданий на умовах відкритої кредитної лінії за рахунок коштів, які надходять від ЕСКО в рамках енергосервісного контракту.

Варто зазначити, що відкриття кредитної лінії МФІ комерційному банку має сенс тільки за наявності достатньо великого обсягу ЕСК, які претендують на фінансування.

В Україні досвід фінансування енергоефективних проектів за кредитною лінією накопичений Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) в рамках реалізації кредитної угоди через ПрАТ «УкрЕСКО» та в рамках Української програми підвищення енергоефективності (УКЕЕР), яка реалізується за участю трьох українських банків.

³⁶ Проект постанови КМУ «Питання Державної спеціалізованої фінансової установи «Фонд енергоефективності». – Режим доступу до ресурсу: http://saee.gov.ua/sites/default/files/EE%20FUND_Draft%20Regulation_20.02.2015%20.doc.

Мал. 5. Модель реалізації енергоощадних заходів шляхом відкриття кредитної лінії комерційним банкам

IV. МОДЕЛІ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПЕРФОРМАНС КОНТРАКТІВ

Аналіз діяльності ЕСКО в розвинених країнах світу показує, що ЕСК, які використовуються на практиці, мають різні моделі та відрізняються такими характеристиками:

1. Видами послуг, що надаються замовникам:
 - окремі послуги (консультації, розробка проекту, постачання обладнання, розробка заходів із підвищення енергоефективності тощо);
 - комплексні послуги (розробка та реалізація проекту «під ключ»).
2. Джерелами фінансування заходів із підвищення енергоефективності об'єкта:
 - кошти власника об'єкта або його представника (замовника);
 - кошти ЕСКО;
 - кошти кредитора / фінансової установи.
3. Порядком розрахунків між власником об'єкта й ЕСКО:
 - оплата здійснюється одноразово;
 - оплата здійснюється поетапно протягом реалізації проекту;
 - оплата здійснюється у визначений термін після завершення проекту.
4. Правом власності на обладнання, встановленим на етапах реалізації проекту:
 - належить власнику об'єкта;
 - належить ЕСКО.
5. Порядком розподілу коштів внаслідок економії, отриманої під час реалізації проекту, між ЕСКО та власником об'єкта.³⁷

Таким чином, ЕСКО може надавати замовнику як окремі послуги з реалізації енергоефективного проекту (консультації, проектування, постачання енергоощадного обладнання тощо), так і комплексні послуги («під ключ»). Залежно від характеру послуг, які надає ЕСКО, застосовують різні форми ЕСК, серед яких – енергосервісні перформанс контракти (ЕПК).

4.1. Моделі енергосервісних перформанс контрактів

Аналіз застосування ЕПК у розвинених країнах³⁸ дає можливість виявити найпоширеніші моделі:

- Енергосервісний перформанс контракт гарантованих заощаджень – GSC (Guaranteed Savings Contract);
- Енергосервісний перформанс контракт спільних заощаджень – SSC (Shared Savings Contract);
- Енергосервісний перформанс контракт із гарантованим поверненням інвестицій – FOC (First Out Contract);
- Енергосервісний перформанс контракт постачання енергоресурсів та енергоменеджменту – (Chauffage Contract);
- Енергосервісний перформанс контракт повного управління об'єктом нерухомості – (Full Management Contract).

4.1.1. ЕПК гарантованих заощаджень – GSC (Guaranteed Savings Contract)

Ця модель ЕПК означає контракт, згідно з яким ЕСКО гарантує зменшення енергоспоживання (в натуральних показниках) до відповідного рівня, що не обов'язково прив'язане до фіксації конкретних розмірів грошової економії.

За такої моделі (представлено на мал. 6) проекти, зазвичай, фінансують замовники, зокрема із залученням позикових коштів. При цьому ЕСКО знімає із замовника та приймає на себе всі технічні ризики щодо розробки та впровадження проекту, але *не бере на себе кредитного ризику* відшкодування позики.

37 A 2008 EUROPEAN ESCO UPDATE of the «Energy Service Companies in Europe – Status Report 2005» (the European ESCO Status report), published by European Commission DG Joint Research Center in 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/publication/energy-service-companies-market-europe-status-report-2005>.

38 Paolo Bertoldi, Bonigna Boza-Kiss, Silvia Rezessy «Latest Development of Energy Service Companies across Europe». – Режим доступу до ресурсу: <http://bookshop.europa.eu/en/latest-development-of-energy-service-companies-across-europe-pbLBNA22927/>.

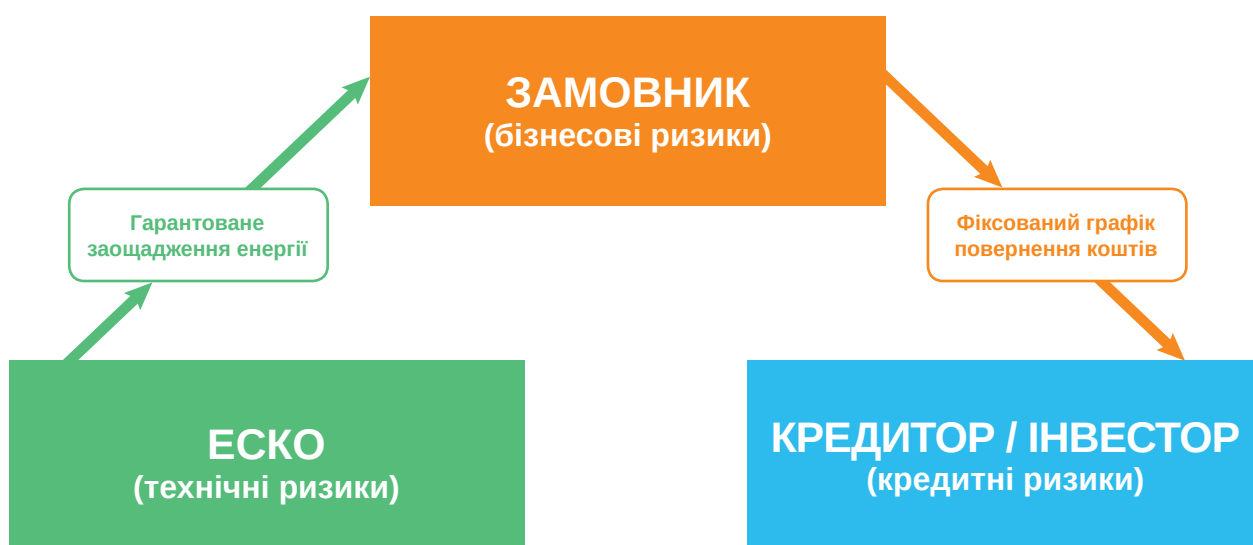
Замовник повертає кредит за рахунок заощаджень, отриманих у рамках реалізації проекту, і приймає на себе інвестиційний ризик. Якщо фактичний рівень заощаджень менший від гарантованого ЕСКО і недостатній для повернення позики, тоді ЕСКО зобов'язана компенсувати таку різницю. Замовник оплачує ЕСКО послуги в рамках впровадження проекту до моменту досягнення гарантованого рівня заощаджень.^{39,40} Також можлива додаткова оплата для здійснення верифікації щорічних заощаджень та підтримки роботи обладнання.⁴¹

Якщо заощадження перевищують гарантований рівень, тоді замовник може додатково виплачувати ЕСКО заздалегідь узгоджену в контракті частку заощаджень.⁴²

Зазвичай у контракті має бути зазначена умова, що ЕСКО гарантує досягнення певного обсягу заощаджень енергії, який буде достатнім для виконання замовником своїх боргових зобов'язань за умови, що тариф на енергію не впаде нижче певної визначеної мінімальної ціни.⁴³ В таких контрактах *виплату позики здійснюють із отриманих заощаджень, тоді як графік платежів залежить від їх рівня: чим більші заощадження, тим швидше можна погасити позику.* Схема гарантованих заощаджень, ймовірно, функціонуватиме правильно тільки в країнах із розвинутою банківською структурою, високим ступенем обізнаності щодо фінансування проектів і достатнім технічним досвідом, щоб розуміти проекти з енергоефективності (наприклад, Велика Британія, Австрія, Угорщина тощо). Концепцію гарантованих заощаджень важко використовувати на ринках, що розвиваються, оскільки вона вимагає від замовників (споживачів) прийняття інвестиційних ризиків.^{44,45}

У контрактах цієї моделі також чітко прописують визначені методи вимірювання і контролю енергоефективності. Демонстрація того, яку частину економії енергії замовник отримує за рахунок діяльності ЕСКО, є критичним фактором розвитку довіри клієнта до енергосервісу та фінансування енергосервісних проектів. Міжнародний протокол проведення вимірів та перевірки енергозбереження (International Performance Measurement and Verification Protocol – IPMVP)⁴⁶ допомагає визначити рівень енергозбереження на узгодженій та надійній основі. Цей протокол є найпоширенішим міжнародним стандартом вимірювань і верифікацій.

Типову структурну схему договірних відносин при укладанні ЕПК гарантованих заощаджень (Guaranteed Savings Contract – GSC) наведено на мал. 6.⁴⁷

Мал. 6. Типова схема договірних відносин при укладанні ЕПК гарантованих заощаджень (Guaranteed Savings Contract – GSC)

39 Energy Performance Contracting. – Режим доступу до ресурсу:

<http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting>.

40 European Association of Energy Service Companies «EuESCO Response concerning EPC». – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.scribd.com/doc/186901969/EuESCO-Response-Concerning-EPC#scribd>.

41 A guide to Energy Performance Contracts and Guarantees. – Режим доступу до ресурсу:

http://www.seai.ie/Your_Business/Public_Sector/Energy_Performance_Contacts_and_Guarantees.pdf.

42 Energy Performance Contracting. – Режим доступу до ресурсу:

<http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting>.

43 Paolo Bertoldi, Silvia Rezessy «Status report 2005».

44 Energy Performance Contracting. – Режим доступу до ресурсу:

<http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting>.

45 Paolo Bertoldi, Silvia Rezessy «Status report 2005».

46 Міжнародний протокол проведення вимірювань і перевірки (International Performance Measurement and Verification Protocol – IPMVP). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.evo-world.org>.

47 European building automation controls association. Energy Performance Contracting in the European Union. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.euesco.org/fileadmin/euesco.daten/pdfs/euESCO.response.concerning.EPC.pdf>.

4.1.2. ЕПК спільних заощаджень – SSC (Shared Savings Contract)

Ця модель ЕПК означає контракт, відповідно до якого ЕСКО гарантує замовникові зменшення грошових витрат на енергоспоживання/комунальні послуги до відповідного рівня.

У даній моделі (представлена на мал. 7) ЕСКО приймає на себе всі ризики, пов'язані з досягненням визначеного рівня заощаджень, включаючи як пов'язані з проектуванням та впровадженням проекту, так і кредитний ризик, а, отже, забезпечує фінансування проекту.

При цьому доходи від заощаджень, отриманих унаслідок реалізації енергоефективних заходів на об'єкті замовника протягом визначеного періоду, розподіляють у відповідній пропорції, як передбачено умовами договору. Типовий розподіл майбутніх грошових заощаджень може становити 85% для ЕСКО і 15% для замовника.⁴⁸ ЕСКО може визначити платіжну структуру, за якої, наприклад, на початку реалізації проекту через початкові інвестиції вона може отримувати більшу частку, але, з плином часу, залежно від терміну дії договору та відсоткових ставок, які будуть чинні впродовж терміну реалізації проекту, її частка може зменшуватися.

Окрім того, особливістю даної моделі ЕПК є те, що право власності на встановлене обладнання переходить замовнику по завершенні терміну дії контракту.^{49, 50}

За такою моделлю укладають ЕПК переважно з великими ЕСКО через завищені кредитні відсоткові ставки для малих та середніх ЕСКО. Такі контракти, зазвичай, мають короткий термін окупності.^{51, 52, 53}

Мета таких ЕПК – забезпечити компенсацію ЕСКО всіх витрат і отримання запланованого прибутку протягом терміну реалізації проекту. Замовник при цьому не інвестує в проект, але отримує свою частку від економії протягом визначеного періоду реалізації проекту та всю економію – після його завершення. Якщо замовник виходить з проекту, то потік доходу припиняється, ставлячи ЕСКО в складне становище.

При цьому, зазвичай, у контракти вносять положення про те, як здійснюватимуть заміри та контроль показників енергоефективності проекту.

Типову структурну схему договірних відносин при укладанні ЕПК спільних заощаджень (Shared Savings Contract – SSC) наведено на мал. 7.

Мал. 7. Типова схема договірних відносин при укладанні ЕПК спільних заощаджень – SSC (Shared Savings Contract)

48 Hawaii State Energy Office. – Режим доступу до ресурсу: <http://energy.hawaii.gov/wp-content/uploads/2012/06/Pros-and-Cons-of-guaranteed-vs.-shared-energy-savings-2013.pdf>.

49 A guide to Energy Performance Contracts and Guarantees, p.7. – Режим доступу до ресурсу: http://www.seai.ie/Your_Business/Public_Sector/Energy_Performance_Contracts_and_Guarantees.pdf.

50 Paolo Bertoldi, Silvia Rezessy «Status report 2005», p. 12.

51 A guide to Energy Performance Contracts and Guarantees, p.7. – Режим доступу до ресурсу: http://www.seai.ie/Your_Business/Public_Sector/Energy_Performance_Contracts_and_Guarantees.pdf.

52 Paolo Bertoldi, Silvia Rezessy «Status report 2005», p. 16.

53 Michael Baechler, Lia Webster, 2011, A Guide to Performance Contracting with Energy Service Companies (ESCOs), U.S. Department of Energy, p. 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://buildingdata.energy.gov/cbrd/resource/1035>.

Коротку порівняльну характеристику ЕПК гарантованих та спільних заощаджень наведено нижче в табл. 1.⁵⁴

ЕПК ГАРАНТОВАНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ	ЕПК СПІЛЬНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ
Продуктивність пов'язана та оцінюється рівнем заощадженої енергії (в натуральних показниках) Передбачено проведення детального вимірювання та верифікації досягнутої економії енергоресурсів	Продуктивність пов'язана та оцінюється вартістю зекономленої енергії (грошовими заощадженнями); рахунки ЕСКО базуються на фактичних результатах економії грошових коштів
Гарантовано рівень заощаджень для повного покриття боргових фінансових зобов'язань (погашення кредиту) за мінімальної фіксованої ціни на енергоресурси	Рівень виплат ЕСКО прив'язаний до ціни на енергоресурси
ЕСКО бере на себе технічні ризики щодо впровадження проекту Споживач енергоресурсів/замовник несе кредитний ризик	ЕСКО бере на себе всі ризики щодо впровадження проекту, зокрема й кредитний ризик, оскільки вона забезпечує фінансування проекту
Якщо споживач енергоресурсів/замовник бере фінансову позику, то борг з'являється на його балансовому рахунку	Фінансові зобов'язання зазвичай містяться поза балансовим рахунком споживача енергоресурсів/ замовника
Вимагає платоспроможного замовника	ЕСКО може обслуговувати замовників, які не мають доступу до фінансування
Як малі, так і середні ЕСКО можуть впроваджувати проекти без прив'язки до позикових коштів під високі відсоткові ставки	Сприяє розвитку великих ЕСКО, які мають більше переваг в отриманні грошової позики; діяльність невеликих ЕСКО надто залежна від отримання позикових коштів на впровадження проектів
ЕПК може мати широкомасштабний характер та довший період окупності проекту (до 15 років)	Проект включає заходи з коротким терміном окупності (до 5 років)
Характерні для країн з розвинутою економікою та банківською системою	Характерні для країн з економікою, що розвивається, та слаборозвинутою банківською системою

Табл. 1. Порівняльна характеристика ЕПК гарантованих та спільних заощаджень

4.1.3. ЕПК з гарантованим поверненням інвестицій – ФОС (First Out Contract)

Ця модель ЕПК є варіацією контракту спільних заощаджень (Shared Savings Contract). Але згідно з нею 100% доходів, отриманих від впровадження проекту, залишається в ЕСКО до моменту повного повернення інвестицій (включаючи розрахунки за кредитами, позиками або іншими видами фінансування) та отримання прогнозованого рівня доходності: чим вищий рівень заощаджень, тим коротші періоди окупності контракту та його реалізації.⁵⁵

4.1.4. ЕПК постачання енергоресурсів та енергоменеджменту (Chauffage Contract)

Цю модель ЕПК використовують у багатьох країнах Європи, але найбільше – у Франції (звідки отримала свою назву).⁵⁶ Такі контракти подібні до поширених в Англії під назвою «Енергосервісний перформанс контракт управління енергоспоживанням» (Contract Energy Management – CEM), а в Німеччині – «Енергосервісний перформанс контракт енергозабезпечення» (Energy Supply Contracting – ESC).

Chauffage Contract – це контракт, в якому постачальник енергоресурсів виступає як ЕСКО. При цьому ЕСКО забезпечує оптимальну роботу вже наявної системи та узгоджений рівень комфорту (температура повітря, вологість тощо) за нижчу вартість для споживача. ЕСКО може збільшити свій прибуток, інвестуючи в енергоефективне обладнання або знижуючи собівартість енергоресурсу і, таким чином, зменшуючи власні витрати. Ці види договорів у Франції, переважно, довгострокові і включають зобов'язання про діагностування проблем та покращення системи шляхом відповідних інвестицій.⁵⁷

54 Energy Performance Contracting. – Режим доступу до ресурсу: <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting>.

55 A guide to Energy Performance Contracts and Guarantees. – Режим доступу до ресурсу: http://www.seai.ie/Your_Business/Public_Sector/Energy_Performance_Contacts_and_Guarantees.pdf.

56 Агентство з охорони довкілля та ефективного використання енергії. – Режим доступу до ресурсу: <http://www2.ademe.fr/servlet/getDoc?id=38480&m=3&cid=96>.

57 Paolo Bertoldi, Benigna Boza-Kiss, Silvia Rezessy «Latest Development of Energy Service Companies across Europe». – Режим доступу до ресурсу: https://www.energy.eu/publications/LBNA22927ENC_002.pdf.

Замовник та ЕСКО домовляються про постачання енергоресурсу (теплової енергії, промислового пару, електроенергії для освітлення, палива тощо) за фіксованою ціною (або за ціною, порядок зміни якої зафіксований у контракті⁵⁸ на час його виконання) на тривалий період, який може сягати десяти і навіть тридцяти років. При цьому ЕСКО пропонує замовнику енергоощадні заходи, щоб скоротити споживання енергоресурсу. Заходи з енергозбереження в цій формі контракту фінансує ЕСКО, яка залишається власником енергоощадного обладнання.

За умови довгострокового контракту для збільшення прибутку ЕСКО зацікавлена в реалізації енергоефективних заходів та скороченні витрат на виробництво енергоресурсу. Крім того, за рахунок надання додаткових послуг споживачам ЕСКО може отримати конкурентну перевагу та перенаправити вивільнені потужності на виробництво додаткового енергоресурсу для нових споживачів. Замовник отримує можливість скоротити споживання енергоресурсу та придбати його дешевше.

Застосування контракту такої моделі в країнах Європи зумовлено переважно тим, що теплоенергетика в цих країнах є конкурентним сектором, в якому можна обирати постачальника енергоресурсу та домовлятися з ним про ціну. В рамках таких контрактів органи влади до фінансування послуг на об'єктах державної власності часто залучають третю сторону.

ЕПК постачання енергоресурсів та енергоменеджменту (Chauffage Contract), з управління енергоспоживанням (Contract Energy Management) та з енергозабезпечення (Energy Supply Contracting) в державному секторі з цієї точки зору можна розглядати як контракти державно-приватного партнерства.⁵⁹

В Україні застосування ЕПК за схемою Chauffage Contract на сьогодні ускладнене. Це пов'язано, насамперед, із тим, що тут виробники і постачальники енергоресурсів – це природні монополії, діяльність яких регулює держава. Можливість обирати постачальника тепла, електроенергії, води, газу в українських споживачів обмежена. Тарифи підприємств житлово-комунального комплексу також регулюють спеціальні державні органи, тому ціна енергоресурсу не є предметом договору між постачальником і споживачем. При регульованих тарифах виробники часто не мають стимулу знижувати витрати і, при цьому, зацікавлені продати споживачам якомога більше енергоресурсів. Таким чином, пропонувати їм впроваджувати енергоощадні заходи виробники також не зацікавлені.

4.1.5. ЕПК повного управління об'єктом (Full Management Contract)

В енергосервісній практиці розвинених країн світу, особливо в США і Німеччині, в останні роки використовують ЕПК управління об'єктами нерухомості, в яких зобов'язання з управління об'єднані з обов'язками щодо підвищення енергоефективності об'єкта (Full Management Contract).⁶⁰ Зазвичай, такі контракти стосуються управління різними будинками і відображають дві групи зобов'язань щодо

- забезпечення якісного утримання будинку;
- забезпечення комфортних умов перебування в будинку.

Перша група зобов'язань пов'язана з плануванням і виконанням робіт з утримання будинку, включно з технічним обслуговуванням обладнання та елементів конструкцій, санітарним обслуговуванням, наглядом за прибудинковою територією.

Друга група зобов'язань включає надання комунальних послуг: забезпечення мешканців будинку послугами енергопостачання, водопостачання і водовідведення, опалення тощо.

На виконання цих обов'язків ЕСКО, згідно з договором, отримує фінансування від замовника та залучає підрядників до виконання робіт з обслуговування будинку, а також укладає угоду з відповідними організаціями на постачання енергоресурсів.

Договір повного управління включає важливу вимогу – підвищити енергоефективність будинку до визначеного рівня. Тому такі договори розглядають як енергосервісні.

Відповідно до структури договірних відносин між замовником, ЕСКО і ресурсопостачальною компанією, розрізняють два типи ЕПК повного управління.

58 Період виконання контракту – це період з затвердження контракту до моменту закриття контракту. Протягом цього терміну ЕСКО зобов'язана забезпечити ефективність проекту, включаючи належну експлуатацію та технічне обслуговування. Крім того, шляхом заходів перевірки ЕСКО визначає реально отриману економію протягом періоду виконання контракту. ЕСК укладають, зазвичай, на 10 років, хоча останнім часом 5-річний термін угоди набуває все більшого поширення в країнах Європи (Jas Singh «Public Procurement of Energy Efficiency Services»).

59 Енергосервіс і перформанс контракти: можливості і проблеми їх реалізації. – Всесвітній фонд дикої природи (WWF), 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://libed.ru/knigi-nauka/478974-1-tom-sivaev-sozdanie-deyatelnost-energoserwisnih-kompaniy-perfomans-kontraktov-rossii-energoserwis-performans-k.php>.

60 Jennifer Ellis, 2010, ESCOs in Developing Countries, International Institute for Sustainable Development, p. 21. – Режим доступу до ресурсу: https://www.iisd.org/pdf/2009/bali_2_copenhagen_escos.pdf.

Мал. 8. Типова структурна схема договірних відносин при укладанні ЕПК повного управління першого типу (Full Management Contract type 1)

4.1.5.1. ЕПК повного управління першого типу (Full Management Contract type 1)

Ця модель ЕПК (представлена на мал. 8) базується на тому, що замовник укладає договір з ЕСКО про підвищення енергоефективності будинку до визначеного рівня шляхом проведення низки заходів з ресурсозбереження та енергоефективності за умови, що оплата цих робіт буде здійснюватись за рахунок різниці між обсягом споживання енергоресурсів на момент укладання контракту та фактично спожитим обсягом енергоресурсів після впровадження заходів з енергоефективності. При цьому ЕСКО не несе відповідальності за стан будинку в цілому і договір з енергопостачальною (наприклад тепловою) компанією укладає замовник.

В ЕПК повного управління першого типу заходи з підвищення енергоефективності фінансує замовник. Такий договір повного управління першого типу нагадує ЕПК гарантованих заощаджень.

4.1.5.2. ЕПК повного управління другого типу (Full Management Contract type 2)

Ця модель ЕПК (представлена на мал. 9) базується на тому, що ЕСКО укладає з замовником контракт на забезпечення комфортних умов у будинку та виконання визначених зобов'язань з підвищення рівня енергоефективності. При цьому замовник укладає контракт з ЕСКО, а ЕСКО виконує роль керівної організації/компанії і укладає контракти з енергопостачальними компаніями на ресурсозабезпечення та договори підряду.

Оплата за контрактом між ЕСКО та замовником здійснюється, з огляду на фіксований обсяг енергоресурсів, що споживаються на момент укладення контракту. Оплата за контрактом між ЕСКО та ресурсопостачальними організаціями – зважаючи на обсяг фактично спожитих енергоресурсів. Різниця вартості між фіксованим та фактичним споживанням енергоресурсів замовником – це дохід ЕСКО, який вона спрямовує на реалізацію енергоощадних заходів, повернення залучених коштів, формування власного прибутку.

В ЕПК повного управління другого типу заходи з підвищення енергоефективності фінансує ЕСКО (керівна компанія). При цьому витрати на оплату енергоресурсів фіксують визначеним чином і включають у договір. У підсумку заходи з підвищення енергоефективності оплачують згідно з договором за рахунок того, що ЕСКО (керівна компанія) фактично зменшує грошові витрати на оплату енергоресурсів після реалізації заходів з енергоефективності. Такий договір є аналогічним ЕПК з розподілом економії.

ЕПК повного управління мають, у цілому, такі загальні характерні ознаки:

1. ЕСКО відповідають за розробку, впровадження та оцінку результатів проекту з підвищення енергоефективності.
2. ЕСКО беруть на себе ризики виконання проекту та гарантують замовникові (власнику будинку або його представникові) зниження витрат на оплату енергоресурсів.
3. ЕСКО пропонують замовникові широкий спектр рекомендацій і допомагають розробити заходи з підвищення енергоефективності для задоволення потреб кожного конкретного клієнта.

Мал. 9. Типова структурна схема договірних відносин при укладанні ЕПК повного управління другого типу (Full Management Contract type 2)

Звичайно, керівна компанія може на умовах підрядного договору залучити до роботи з підвищення енергоефективності інші ЕСКО, оскільки вона в рамках договору бере на себе зобов'язання щодо енергозбереження, а також ризики досягнення результату. Тому таку керівну компанію можна називати енергосервісною.

Варто підкреслити, що договір повного управління має можливість досягти більш значимих і стабільних результатів з підвищення енергоефективності порівняно з іншими формами договорів. Це пов'язано з такими причинами:

- У рамках договору повного управління досягти підвищення енергоефективності можливо не тільки за рахунок реалізації визначених технічних рішень і використання нового обладнання та матеріалів, але й за рахунок оптимізації режиму експлуатації будинку. Наприклад, у навчальних закладах можна знижувати температуру в нічний час і у вихідні дні.
- Реалізація заходів з енергозбереження може сприяти скороченню витрат на поточне обслуговування будинку. Це може бути впровадження засобів автоматизації, використання нових матеріалів тощо. Таким чином, прискорюється термін окупності проекту, з'являється можливість реалізувати додаткові енергоефективні заходи.
- Відповідальність за утримання будинку гарантує тиражування досягнутих результатів щодо підвищення енергоефективності, оскільки в цьому разі виконавець повністю відповідає за кінцевий результат: і за комфортні умови, і за енергозбереження, при цьому він сам контролює всі питання експлуатації будинку.

Використання ЕПК повного управління може сприяти створенню конкурентного середовища в цілому на рівні міста (муніципалітету). При цьому, досить поширеною є практика створення ЕСКО в формі компанії муніципального рівня, яка для реалізації ЕПК повного управління в бюджетній сфері бере кредит у фінансової організації під гарантії місцевого бюджету.

Загальна типова структурна схема договірних відносин при укладанні ЕПК повного управління з муніципалітетом представлена на мал. 10.

Мал. 10. Типова структурна схема договірних відносин при укладанні ЕПК повного управління з муніципалітетом

ЕПК повного управління мають певні перспективи застосування в Україні. Особливо важливо їх використати в державному і муніципальному секторах, що допоможе водночас з реалізацією енергоощадних заходів врегулювати й проблему професійного управління громадськими будинками.

Гарні перспективи в ЕПК повного управління і в житловому секторі. Уже сьогодні низка компаній, що управляють багатоквартирними будинками, зацікавлена в реалізації таких контрактів і розглядає їх впровадження як свою конкурентну перевагу.

**V. ФІНАНСУВАННЯ
ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ**

Як було зазначено, «перформанс контрактинг» є одним з механізмів реалізації проектів енергозбереження. Концепція такої угоди безпосередньо пов'язана з показниками заощадження енергії.

При цьому джерелами фінансування енергоощадних заходів під час реалізації ЕСК можуть виступати:

- власні кошти ЕСКО;
- власні кошти замовника робіт, зокрема, цільове виділення коштів із бюджету;
- позикові / кредитні кошти фінансових установ;
- приватне інвестування третіми сторонами.⁶¹

5.1. Міжнародні джерела фінансування

Українське бюджетне законодавство має особливості залучення кредитів від міжнародних фінансових організацій.

Відповідно до ст. 16 Бюджетного кодексу України, кредити (позики) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів) залучаються державою на підставі міжнародних договорів України і відносяться до державних зовнішніх запозичень.⁶²

Кошти для реалізації таких інвестиційних програм (проектів), а також витрати на обслуговування і погашення відповідних кредитів (позик) передбачені в законі про Державний бюджет України протягом усього терміну дії кредитних договорів. Відповідні міжнародні угоди не потребують ратифікації, якщо інше не встановлено законом. Всі інвестиційні проекти і програми та отримані на них кошти реалізуються відповідно до укладених кредитних договорів між закордонним позичальником і державою Україна.⁶³

Відносно місцевих запозичень, що є актуальним і реальним для ЕСК, то місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати лише Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська, Севастопольська міські ради та міські ради міст обласного значення. При цьому місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради.⁶⁴

При отриманні кредиту міська рада та міжнародна фінансова організація укладають між собою кредитний договір.

Відповідно до бюджетного законодавства, обсяг та умови здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантій погоджують із Міністерством фінансів України. Важливим нововведенням є те, що відповідно до ч. 2. ст. 74 Бюджетного кодексу України, обсяг та умови здійснення місцевих зовнішніх запозичень шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій і надання місцевих гарантій для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій, вважаються погодженими, якщо Міністерством фінансів України рішення не прийнято протягом одного місяця з дня надходження документів на погодження.⁶⁵ Ця норма спрямована на спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій.

Зазначимо, що згідно з Бюджетним кодексом України, держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за зобов'язаннями щодо запозичень до місцевих бюджетів. Видатки на обслуговування місцевого боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду бюджету і не можуть щорічно перевищувати 10% обсягу видатків загального фонду відповідного місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування боргу. Якщо в процесі погашення місцевого боргу та платежів з його обслуговування, обумовленого договором між кредитором та позичальником, має місце порушення графіка погашення з вини позичальника, відповідна рада не має права здійснювати нові місцеві запозичення протягом 5 наступних років.⁶⁶

61 Ляхова О. Проектне фінансування енергозбереження в Україні // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=997>.

62 Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-V // Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

63 Декрет Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 № 25-93 «Про надання державних гарантій щодо іноземних кредитів, які надаються Україні відповідно до міжнародних договорів». – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/25-93>.

64 Див. ст. 16 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI // Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

65 Зміну внесено Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 № 79-VIII // Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.

66 Стаття 74 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI // Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

На даний час Порядок здійснення місцевих запозичень затверджено відповідно до умов, визначених Бюджетним кодексом України, Постановою Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 № 110.⁶⁷

Важливо, що згідно з українським законодавством, бюджетна установа не має права здійснювати запозичення у будь-якій формі (крім випадків, передбачених Бюджетним кодексом України) або надавати юридичним чи фізичним особам кредити з бюджету (якщо не встановлено відповідних бюджетних призначень на надання кредитів із бюджету).⁶⁸

Надання кредитів для юридичних осіб приватного права не регулюється бюджетним законодавством, – такі правовідносини регулюються контрактом, укладеним сторонами відповідно до українського законодавства.

До головних міжнародних фінансових установ, організацій та фондів, що кредитують та фінансують в Україні проекти в сфері енергозбереження, належать:

- Світовий банк (СБ);
- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР);
- Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО);
- Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (E5P);
- Агентство США міжнародного розвитку (USAID);
- Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ);
- Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA).⁶⁹

а) Світовий банк (СБ)

За даними Світового банку,⁷⁰ муніципальний сектор комунальних послуг в Україні потерпає від недостатнього інвестування та неналежного утримання протягом кількох десятиліть. Енергоефективність України є однією з найнижчих серед країн регіону. Для розв'язання цієї проблеми таким способом, який забезпечить стабільне енергозбереження, СБ надає фінансову підтримку з використанням кредитної лінії (Проект з підвищення енергоефективності в Україні,⁷¹ 200 млн дол. США, схвалений Радою виконавчих директорів СБ у травні 2011 року). Цей проект забезпечує доступ промисловим та комунальним підприємствам до довгострокового фінансування, передусім проектів, які пропонують комерційно життєздатні інвестиції для підвищення енергоефективності.⁷²

На додаток до зазначеного, СБ готує проект з підвищення енергоефективності в сфері централізованого тепlopостачання, метою якого є зниження втрат і підвищення ефективності 6 компаній, що надають послуги централізованого тепlopостачання в різних регіонах України.⁷³

Так, у листопаді 2014 року СБ розпочав реалізацію проекту технічної допомоги «Україна – трансформаційне підвищення енергетичної ефективності в містах» у Києві, Тернополі та Кам'янці-Подільському. Проект буде втілений в Україні за підтримки Ініціативи трансформаційного підвищення енергетичної ефективності в містах (СЕЕТІ) програми допомоги в управлінні енергетичним сектором (ESMAP). Проектом передбачена допомога трьом містам у створенні місцевого потенціалу для розробки та реалізації інвестицій в муніципальні послуги, інфраструктуру та будівлі, які сприятимуть трансформаційному підвищенню енергоефективності.

67 Постанова КМУ від 16.02.2011 № 110 «Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень» // Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF>.

68 Ч.4. ст.16 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI // Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

69 GIZ, USAID, SIDA – надають технічну допомогу та фінансування в рамках окремих проектів.

70 Партнерство Світовий банк – Україна. Огляд програм для країни. Квітень 2014 року. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>.

71 10 червня 2011 року між ПАТ «Укресімбанк» та Світовим банком було підписано Домовленість про позику та відповідну Гарантійну домовленість. Цим вони започаткували Проект з енергоефективності. Розмір позики сягає 200 млн доларів США.

Завдання Проекту:

- сприяння відібраним приватним банкам у розширенні напрямів їх діяльності з енергоефективності в промисловому та муніципальному секторах;
- надання фінансування для інвестицій, які підвищують ефективність використання енергії на промислових підприємствах та підприємствах муніципального сектору.

Цією Програмою передбачено максимальну суму для проектів – 30 млн доларів, з максимальним терміном – 10 років.

Режим доступу до ресурсу: http://moneygram.eximb.com/ukr/corporate/loans/world_bank_project_about/.

72 Партнерство Світовий банк – Україна. Огляд програм для країни // Світовий банк. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>.

73 Світовий банк виділить 350 млн доларів на енергоефективність в Україні // Укрінформ. – 04.11.2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrinform.ua/rus/news/vsemirniy_bank_videlit_350 mln_na_energoeffektivnost_v_ukraine_1573658.

Основні напрямки діяльності включають допомогу обраним містам у

- ефективному плануванні та впровадженні інвестиційних програм з підвищення енергоефективності в різних сферах житлово-комунального господарства;
- у визначенні та розробці рентабельних муніципальних проектів у сфері енергоефективності та полегшенні їх фінансування;
- розробці фінансових механізмів тиражування і масштабування пілотних муніципальних інвестиційних проектів у сфері енергоефективності;
- поширенні передової практики і накопиченого досвіду в містах по всій території України.

У рамках проекту група фахівців Міжнародного банку реконструкції та розвитку представить план реалізації проекту та ознайомить з інструментом швидкої оцінки міської енергетики (TRACE), який буде використаний у трьох перших містах.⁷⁴

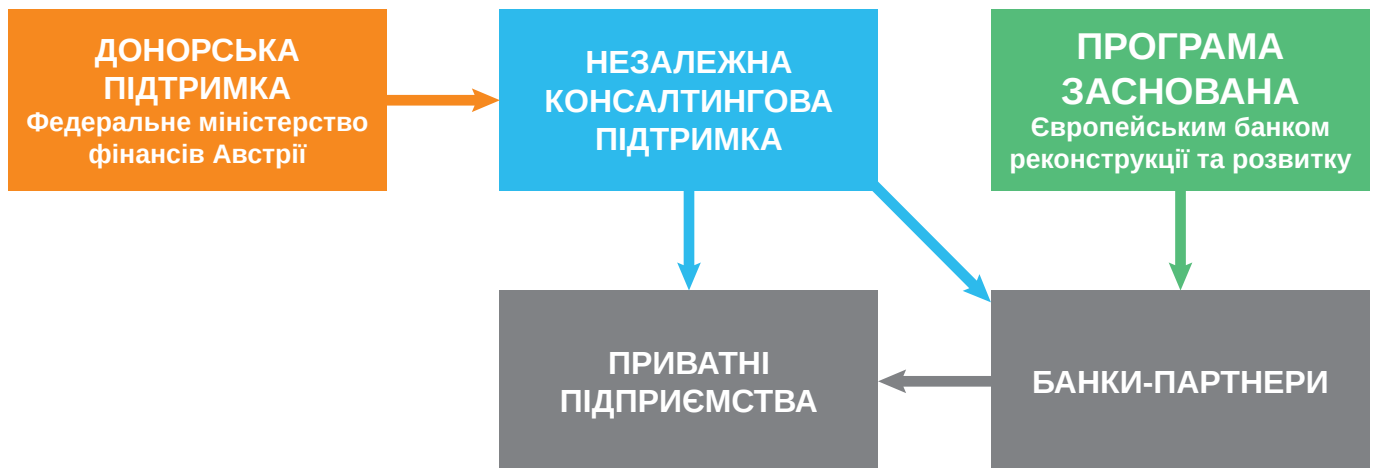
б) Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)

ЄБРР є найбільшим фінансовим інвестором в Україні. Станом на 31 березня 2015 р. банк взяв на себе зобов'язання щодо надання 10,4 млрд євро в рамках 34 проектів в Україні.⁷⁵

Як зазначено в стратегії ЄБРР по Україні, з урахуванням зростання цін на енергоносії і низького рівня енергоефективності, ЄБРР активізує реалізацію своїх ініціатив з підвищення енергоефективності у всіх галузях економіки як прямим кредитуванням корпоративних структур, об'єктів електроенергетики та інфраструктури, так і за допомогою збільшення обсягів кредитування через посередників в рамках кредитних ліній, відкритих для підвищення енергоефективності в промисловості, а також за допомогою розробки схем нових кредитних ліній для підвищення енергоефективності в житловому фонді.⁷⁶

З 2007 року ЄБРР впроваджує Українську програму підвищення енергоефективності (**УКЕЕР**). Це кредитна лінія для українських приватних компаній будь-якого сектору економіки, які хочуть здійснити інвестиції у підвищення ефективності використання енергії чи створення джерел відновлюваної енергії – інвестиції, результатом яких буде скорочення споживання енергії, зростання виробництва власних енергоносіїв або ефективніше її використання. УКЕЕР надає безкоштовну технічну допомогу міжнародних експертів з енергоефективності підприємствам, у яких є проекти, що відповідають умовам фінансування УКЕЕР (мал. 11).

Якщо проект виявиться реальним для втілення, УКЕЕР надає можливість позики для його здійснення.⁷⁷

Мал. 11. Схема співробітництва УКЕЕР

Кредитну лінію програми УКЕЕР проводять банки-посередники, які, власне, й надають позики українським приватним компаніям, що подали заявки на фінансування УКЕЕР. В даний час в УКЕЕР є три банки-партнери: Райффайзен Банк Аваль, Укрексімбанк і МегаБанк.

74 Світовий банк почав реалізацію проекту енергоефективності в Україні // Delo.ua. – 02.11.2014. – Режим доступу до ресурсу: http://energo.delo.ua/energo-government-policy/vsemirnyj-bank-nachal-realizaciju-proekta-energoeffektivnosti-v-282259/?supdated_new=1418726871
Helping Global Cities Harness the Power of Energy Efficiency [Електронний ресурс] // The World Bank. – 14.05.2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/05/14/helping-global-cities-harness-the-power-of-energy-efficiency>.

75 Ukraine and the EBRD. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ebrd.com/ukraine.html>.

76 Стратегія діяльності ЄБРР в Україні (на період 2011 – 2014 років), схвалена Радою директорів Банку 13 квітня 2011 р. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_country_strategy_2011_2014.pdf. Стратегія на 2015 рік ще не опублікована.

77 Українська програма підвищення енергоефективності. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukeep.org/ru/>.

Ключова перевага програми UKEEP – незалежна технічна консалтингова підтримка, яку надають міжнародні та місцеві експерти і фінансує австрійське Федеральне міністерство фінансів.

Наприкінці лютого 2015 року ЄБРР також заявив про започаткування нової кредитної лінії вартістю 100 млн доларів США в рамках проекту «Технічна допомога для покращення енергетичних характеристик житлових будинків». Йдеться про фінансування заходів з підвищення їх енергетичної ефективності.⁷⁸

в) Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (E5P)

Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (The Eastern Europe Energy Efficiency and Environmental Partnership – E5P), або так звана «Шведська ініціатива», був створений міжнародними донорами з метою спільного фінансування інвестицій в український комунальний сектор і в країни Східного партнерства, з особливою увагою до аспектів підвищення енергоефективності.

Учасниками Фонду, які здійснюють вклади в E5P, є Данія, Естонія, Європейський Союз, Фінляндія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Швеція, Україна та США.⁷⁹

Кошти з Фонду E5P надаються додатково до кредитів на енергоефективність, які виділяють міжнародні фінансові організації, зокрема Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Північний інвестиційний банк, Північна екологічна фінансова корпорація та Група Світового банку.⁸⁰

У 2014 році було заявлено, що Східноєвропейське партнерство з питань енергоефективності та екології виділить Україні до 200 мільйонів євро в 2014 році на модернізацію муніципального сектору в сфері енергоефективності. При цьому грантова складова буде близько 40 мільйонів євро, а зважаючи на співвідношення грантових і кредитних коштів 1:5, це й складе у сукупності загальний обсяг інвестиційних коштів у муніципальний сектор України в 200 мільйонів євро. Всього у 2014 році планувалося реалізувати 16 проектів у різних містах України, 15 з яких – інвестиційні, а один – технічна допомога.⁸¹

Станом на листопад 2014 року портфель Фонду в Україні складався з 17 проектів для відновлення і модернізації систем водо- і тепlopостачання комунальних підприємств загальною оцінною вартістю 295 млн євро, з яких позики МФО – 175,54 млн євро, гранти технічної допомоги з коштів фонду E5P – 62,35 млн євро.⁸²

г) Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО)

НЕФКО є міжнародною фінансовою організацією, заснованою п'ятьма країнами Північної Європи (Норвегією, Ісландією, Данією, Швецією і Фінляндією) в 1990 році. Корпорація підтримує інвестиції зеленого росту і фінансує проекти головним чином у Росії, в Україні та Білорусі, а з кліматичних проблем – по всьому світу. Основною метою при цьому є досягнення екологічного ефекту в інтересах Північного регіону.⁸³

В Україні НЕФКО – з 2004 року. Рамкову угоду з цією міжнародною фінансовою організацією Верховна Рада України ратифікувала 2010 року.⁸⁴

У прямих інвестиціях використовують різні схеми державної і приватної співпраці, а також комунальні структури.

Пільгові кредити надають підприємствам і компаніям усіх форм власності, зокрема комунальним, які реалізують проекти, що відповідають пріоритетним напрямкам поліпшення стану довкілля.⁸⁵

З 1996 року НЕФКО здійснює спеціальну програму кредитування «Чисте виробництво», яка має на меті скоротити промислове забруднення шляхом ефективного використання енергетичних і сировинних ресурсів, відмови від застосування небезпечних матеріалів, зниження обсягів виникнення і токсичності викидів, скидів і твердих відходів виробничих процесів.

78 Держенергоефективності підтримує ініціативу ЄБРР щодо започаткування нової кредитної лінії вартістю 100 млн доларів США на термомодернізацію будівель. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247975719&cat_id=244276429.

79 Інформація про E5P // DemoUkraine DH. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.demo-dh.org.ua/uk/faq/46-information-about-e5p.html>.

80 Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля // Європейський Інвестиційний Банк. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eib.org/projects/regions/eastern-neighbours/framework/E5P.htm>.

81 Фонд ЄБРР виділить Україні 200 млн євро на енергоефективність // РІА Новини Україна. – Режим доступу до ресурсу: <http://rian.com.ua/economy/20140611/352949196.html>.

82 Уряд працює над підвищенням енергоефективності в Україні // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=273e5c88-2140-4ebf-abaa-840aa2cf2519&title=UriadPratsiuNadPidvischenniamEnergoefektivnostiVUkraini>.

83 Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО) (Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO)). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nefco.org/ru>.

84 Рамкова угода між Урядом України та Північною екологічною фінансовою корпорацією НЕФКО від 17.09.2009 // Кабінет Міністрів України – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_999.

85 Це про НЕФКО // Nordic Environment Finance Corporation. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nefco.org/ru/eshche_o_nefko.

Програма спрямована на фінансування інвестиційних проектів з модернізації виробництва, що дають змогу отримати як екологічний, так і економічний ефект. За програмою «Чисте виробництво» НЕФКО надає кредити як приватним, так і державним підприємствам. Чистого виробництва в цілому досягають модернізацією або реконструкцією діючих підприємств і виробництв, які позитивно впливають на довкілля, запроваджуючи прогресивні технології.

Повернення позики прямо пов'язане з економією внаслідок інвестиції. Програма передбачає надання невеликих кредитів (до 500 000 євро включно) українським компаніям під 6% річних в євро. Максимальний термін повернення позики – 5 років. Забезпечення становить від 125 до 200% від суми позики. При цьому власний внесок має бути, як мінімум, 10%.⁸⁶

Програма НЕФКО «**Енергозбереження**» створена виключно для комунальних проектів (дитячі садки, школи, спортивні установи, освітлення вулиць). Максимальна сума кредиту, наданого за програмою, є еквівалентом 400 тис. євро в місцевій валюті.⁸⁷

Крім того, НЕФКО і Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, за підтримки Швеції та Фонду Е5Р створили та впроваджують **фінансову програму DemoUkraineDH**. Мета програми – продемонструвати українським містам нові технології та сучасні рішення, які можна застосувати в системах централізованого опалення, разом з використанням міжнародної практики підготовки проектів, проектування, закупівель, та контролю результатів впровадження енергоефективних послуг з опалення.

З початку 2012 року для впровадження демонстраційних проектів в українських містах було обрано 10 проектних партнерів (Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Полтава, Донецьк, Біла Церква, Вінниця, Кривий Ріг, Олександрія Кіровоградської області, Сєверодонецьк Луганської області та Київ). Для розробки та виконання проектів партнери отримували кредити, грантову і технічну допомогу.⁸⁸

На даний момент вже розпочався наступний проект **DemoUkraineDH-2** загальною вартістю Програми 10 млн євро, який має завдання, аналогічні до попереднього. Водночас, у зв'язку з недобором необхідної кількості проектних партнерів, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (Мінрегіон) спільно з НЕФКО оголосило про продовження другого туру конкурсу з впровадження демонстраційних проектів в українських містах в рамках програми «DemoUkraineDH».

Взяти участь у Програмі можуть будь-які комунальні теплопостачальні підприємства України, крім поточних партнерів Програми. Для реалізації проекту вибрані партнери отримують фінансову підтримку у вигляді гранту, кредиту або технічної допомоги.⁸⁹

д) Агентство США з міжнародного розвитку (USAID)

USAID (United States Agency for International Development) – незалежне агентство федерального уряду США – відповідає за невійськову допомогу США іншим країнам. Місія USAID в Україні полягає в підтримці переходу країни до демократії і ринкової економіки, у зменшенні негативних наслідків перехідного періоду для найуразливіших верств населення.⁹⁰

USAID у співпраці з Мінрегіоном реалізувало в Україні протягом 2009-2013 років **Проект «Реформа міського теплозабезпечення в Україні»**. Проект USAID надав підтримку Уряду України в удосконаленні нормативно-правової бази для впровадження необхідних реформ у секторі теплопостачання. У роботі з 25 містами-партнерами Проект провів аналіз стану систем міського теплопостачання, надав допомогу в розробці муніципальних енергетичних планів, нормативно-правової бази й технічних специфікацій приладів обліку, впровадження енергоефективних демонстраційних проектів у секторі теплопостачання та комунальній сфері.

Загалом, за 4 роки своєї діяльності в Україні Проект USAID допоміг містам залучити 175 млн доларів державних і приватних коштів для проектів у галузі енергоефективності, зокрема фінансування від міжнародних фінансових організацій, з державного та муніципальних бюджетів, комерційних банків та приватних партнерів.⁹¹

86 Програма кредитування «Чисте виробництво» // Nordic Environment Finance Corporation. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nefco.org/ru/financing/kredity_po_programme_chistoe_proizvodstvo.

87 Програма кредитування «Енергозбереження» // Nordic Environment Finance Corporation. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nefco.org/ru/financing/kredity_po_programme_eko_effektivnost.

88 Енергоефективні демо-проекти в секторі теплопостачання України // DemoUkraine DH. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.demo-dh.org.ua/uk.html>.

89 Програма «DemoUkraineDH-2» // Шумська районна державна адміністрація. – 22.10.2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.oda.te.gov.ua/shumska/ru/news/detail/80830.htm>.

90 Хто ми є // Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.usaid.gov/who-we-are>.

91 Кращі практики Проекту USAID «Реформа міського теплозабезпечення в Україні». – Режим доступу до ресурсу: http://www.mhrp.org.ua/files/Praktyky_21_UKR.pdf.

Нині USAID впроваджує **проект «Муніципальна енергетична реформа в Україні»**.

Бюджет чотирирічного проекту (27 вересня 2013 р. – 29 вересня 2017 р.) підвищення енергетичної безпеки в 17 містах країни шляхом сприяння залученню коштів міжнародних фінансових організацій і приватних інвесторів становитиме \$13,5 млн. В Україні проект реалізує американська компанія International Resources Group з її міжнародними та місцевими партнерами.

Проект USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні» має на меті знизити викиди парникових газів та підвищити енергетичну безпеку України шляхом удосконалення енергетичної політики, збільшення енергоефективності та залучення приватних інвестицій в енергетичний сектор. У рамках Проекту 17 міст України отримують технічну допомогу в розробці Планів сталого енергетичного розвитку (SEAP). Більшість цих міст підписали угоду і взяли на себе зобов'язання до 2020 року на 20% скоротити викиди CO₂, а також замінити природний газ альтернативними та відновлюваними джерелами енергії.⁹²

е) Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (Німецьке товариство міжнародного співробітництва)

GIZ є федеральною установою, яка підтримує Уряд Німеччини у досягненні визначених ним цілей у сфері міжнародного співробітництва задля сталого розвитку.⁹³ Компанія працює у більш ніж 130 країнах світу й має у штаті 16 410 працівників, 70% з яких є найманими національними працівниками.

З 1993 року GIZ підтримує процеси реформ в Україні через надання дорадчих і консультативних послуг та організацію навчально-підготовчих заходів. Більша частина діяльності в Україні здійснюється на замовлення Федерального міністерства економічного співробітництва і розвитку Німеччини.

Юридичні засади діяльності GIZ в Україні визначаються умовами рамкової угоди, укладеної Урядами України та Німеччини у 1996 році. Представники обох урядів регулярно зустрічаються для визначення пріоритетних сфер співпраці та заходів задля взаємного розвитку. На сьогоднішній день пріоритетними є наступні сфери:

- демократія, громадянське суспільство, державне управління, регіональний розвиток та децентралізація
- енергетика
- сталий економічний розвиток⁹⁴

На початку 2014 року розпочалося впровадження проекту «Створення енергетичних агентств в Україні», який є складовою Міжнародної ініціативи з захисту клімату Федерального міністерства довкілля, охорони природи та безпеки ядерних реакторів Німеччини. Бенефіціаром проекту є Мінрегіон.⁹⁵

Головною метою проекту є створення енергетичних агентств та надання ними консультацій громадянам та іншим клієнтам, завдяки чому буде освоєно потенціал енергозбереження, підвищено рівень енергоефективності і, як наслідок, відбудеться зменшення викидів парникових газів. Успішний досвід буде представлено іншим муніципалітетам і регіонам України. Разом з тим, в рамках проекту надається консультаційна підтримка на національному рівні з метою формування необхідних рамкових законодавчих умов для створення енергетичних агентств та впровадження заходів з енергоефективності.

ж) Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA)

Шведське агентство міжнародного розвитку – це державна установа, що працює від імені шведського парламенту та уряду. Головна місія Агентства є скорочення бідності в світі.

Головні сфери діяльності Швеції в Україні:

- розвиток демократичного управління та дотримання прав людини;
- природні ресурси і довкілля;
- розвиток ринку.

Шведський уряд підтримує ряд ініціатив та програм в Україні, спрямованих на підвищення потенціалу в управлінні та врегулюванні екологічних проблем згідно з європейськими стандартами. А також ініціативи щодо розширення централізованого тепlopостачання, очищення стічних вод, утилізації відходів та запровадження енергоощадних технологій.

92 Довкілля та зміни клімату // Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.usaid.gov/where-we-work/europe-and-eurasia/ukraine/environment-and-climate-change>.

93 Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.giz.de/en/aboutgiz/profile.html>.

94 Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.giz.de/ukraine-ua.html>.

95 Проект «Створення енергетичних агентств в Україні». – Режим доступу до ресурсу: <http://eeau.org.ua/>.

5.2. Національні джерела. Місцеві програми підтримки фінансування заходів з енергозбереження.

а) Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010 – 2015 роки

1 березня 2010 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову економічну програму енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 роки (далі – Програма енергоефективності).⁹⁶

Метою Програми енергоефективності є:

- створення умов для наближення енергоємності валового внутрішнього продукту України до рівня розвинених країн та стандартів Європейського Союзу;
- зниження рівня енергоємності валового внутрішнього продукту упродовж терміну дії Програми енергоефективності на 20% порівняно з 2008 роком (щороку на 3,3 відсотка);
- підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки.

Одним із головних завдань Програми енергоефективності є зменшення обсягу технологічних витрат і невиробничих втрат енергоресурсів внаслідок модернізації обладнання, впровадження сучасних енергоефективних технологій, удосконалення системи державного управління та популяризації енергоефективності.

Виконання Програми енергоефективності має дати змогу:

- підвищити рівень теплозабезпечення населення та зменшити обсяг використання природного газу для виробництва теплової енергії, необхідної для опалення житлового фонду, на 60%, будівель бюджетних установ – на 35%;
- зменшити на 50% обсяг видатків державного бюджету на фінансування надання комунальних послуг з енергозабезпечення бюджетним установам;
- забезпечити зменшення на 25% споживання імпортованого природного газу.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми енергоефективності становить 344,77 млрд гривень, із них 6,46 млрд гривень – за рахунок державного бюджету, 15 млрд гривень – за рахунок місцевих бюджетів, 323,31 млрд гривень – з інших джерел. При цьому обсяг фінансування Програми енергоефективності уточнюють щороку під час складання проектів державного та місцевих бюджетів на відповідний рік у межах видатків, передбачених головним розпорядником бюджетних коштів.

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання Програми енергоефективності, визначений у Постанові Кабінету Міністрів від 29.06.2011 № 68.⁹⁷ Так, згідно з цим Порядком, головним розпорядником бюджетних коштів є Держенергоефективності.

Що стосується Порядку конкурсного відбору енергоефективних проектів для їх державної підтримки за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на виконання Програми енергоефективності, то він затверджений Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 105.⁹⁸

Проекти, які подають на конкурс замовники, мають бути внесені в План заходів затвердженої регіональної або галузевої програми підвищення енергоефективності чи програми зменшення споживання енергоресурсів бюджетними установами шляхом їх раціонального використання на відповідний рік і відповідати напрямкам і завданням Програми енергоефективності. Порядком затверджено набір документів, який має подати заявник. Після чого комісія на своєму засіданні розглядає та надає оцінку запропонованим проектам, які розподіляють за певними категоріями.

96 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 роки» від 01.03.2010 № 243. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>.

97 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010 – 2015 роки» від 29.06.2011 № 689. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/689-2011-%D0%BF>.

98 Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Порядку конкурсного відбору енергоефективних проектів для їх державної підтримки за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на виконання Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 роки» від 06.10.2011 № 105. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1188-11>.

Водночас через недостатнє фінансування визначені показники Програми у встановлені строки не досягнуто.

Тим часом, 8 квітня 2015 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 177 «Деякі питання використання у 2015 році коштів для здійснення заходів у сфері енергоефективності та енергозбереження»,⁹⁹ згідно з якою спрямував на фінансування зазначеної Програми 495,7 млн гривень, що надійшли у минулі періоди до спеціального фонду державного бюджету від Європейського Союзу як транші за Угодою про фінансування програми «Підтримка виконання Енергетичної стратегії України в галузі енергоефективності та відновлюваних джерел енергії».

б) Державна підтримка впровадження енергоощадних заходів ОСББ, ЖБК та населенням

(Постанова «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 1.03.2010 № 243 і від 17.10.2011 № 1056» від 08.04.2015 № 231).¹⁰⁰

У зв'язку з напруженою ситуацією в економічній сфері, з метою стимулювання населення, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ) та житлово-будівельних кооперативів (ЖБК) до впровадження енергоефективних заходів 8 квітня 2015 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 231 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 роки» від 1.03.2010 № 243 і «Деякі питання використання коштів у сфері енергоефективності та енергозбереження» від 17.10.2011 № 1056».

Так, Постановою № 231 передбачено, що орієнтовний обсяг фінансування Державної цільової економічної програми енергоефективності становить 343,42 млрд гривень, з яких 5,11 млрд – за рахунок державного бюджету, 15 млрд – за рахунок місцевих бюджетів, 323,31 млрд гривень – з інших джерел.

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження передбачає:

- стимулювання населення до впровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредиту, залученого на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів та на придбання котлів з використанням будь-яких видів палива й енергії (за винятком природного газу);
- стимулювання об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, житлово-будівельних кооперативів до впровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредиту, залученого на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів.

При цьому в Постанові № 1056 надано перелік такого обладнання.

Відшкодування позичальнику частини суми кредиту проводиться одноразово в таких розмірах (мал. 12):

- 40% суми кредиту на придбання ОСББ, ЖБК енергоефективного обладнання та/або матеріалів, але не більш як 14 000 грн в розрахунку на одну квартиру багатоквартирного будинку за одним кредитним договором;¹⁰¹
- 20% суми кредиту на придбання населенням котлів з використанням будь-яких видів палива та енергії (за винятком природного газу), але не більш як 12 000 грн за одним кредитним договором;
- 30% суми кредиту на придбання населенням енергоефективного обладнання та/або матеріалів, але не більш як 14 000 грн за одним кредитним договором.¹⁰²

99 Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання у 2015 році коштів для здійснення заходів у сфері енергоефективності та енергозбереження» від 08.04.2015 № 177. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/177-2015-%D0%BF>.

100 Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 243 і від 17 жовтня 2011 р. № 1056» від 08.04.2015 № 231. – Режим доступу до ресурсу: <http://sae.gov.ua/uk/regulations>.

101 У разі коли позичальником є ОСББ, ЖБК, у багатоквартирних будинках яких зареєстровані (фактично проживають) фізичні особи, яким за встановленим законодавством порядком призначено субсидію для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, відшкодування такому позичальнику частини суми кредиту на придбання котлів з використанням будь-яких видів палива та енергії (за винятком природного газу та електроенергії (крім електричного теплоаккумуляційного обігріву та гарячого водопостачання) та відповідного додаткового обладнання і матеріалів до них, здійснюється одноразово в розмірі, що розраховується за формулою, передбаченою в Постанові № 1056.

102 Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження» від 12.08.2015 № 614. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248431083>.

Схема державної підтримки впровадження енергоощадних заходів ОСББ (ЖБК) та населенням

* документи, що підтверджують придбання товарів та/або виконаних робіт в повному обсязі відповідно до кредитного договору (рахунок-фактура, накладна на придбання товару або акт виконаних робіт)

Мал. 12. Схема державної підтримки впровадження енергоощадних заходів ОСББ, ЖБК та населенням

У разі коли позичальником є фізична особа, якій за встановленим законодавством порядком призначено субсидію для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, відшкодування такому позичальнику частини суми кредиту здійснюється одноразово в таких розмірах:

- 70% суми кредиту на придбання котлів з використанням будь-яких видів палива та енергії (за винятком природного газу та електроенергії (крім електричного теплоаккумуляційного обігріву та гарячого водопостачання)) і відповідного додаткового обладнання та матеріалів до них, але не більш як 12 000 гривень за одним кредитним договором;
- 70% суми кредиту для придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів, перелік яких наведено в Постанові № 1056, але не більш як 14 000 гривень за одним кредитним договором.

Найактивніше використовують можливості Державної програми мешканці індивідуальних житлових будинків. Зокрема, станом на 7 вересня 2015 р. (тобто за 10 місяців від початку впровадження) отримано 25 434 кредитів на суму 428,8 млн гривень. Тим часом громадяни, що проживають у багатоквартирних будинках, поки ще ставляться до можливостей отримання фінансування стримано. Наприклад, станом на 7 вересня 2015 р. участь у Державній програмі (кредитування почалося з квітня 2015 року) взяли тільки 44 ОСББ/ЖБК, які отримали кредити для впровадження швидкоокупних енергоефективних заходів на загальну суму майже 5,8 млн гривень.

До теми про ОСББ, важливо відзначити, що 14 травня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила закон «Про особливості здійснення права власності на багатоквартирні будинки» № 417-VIII.¹⁰³ Даним законом внесено зміни до Цивільного кодексу України щодо терміну «багатоквартирний будинок», який визначають як будинок з окремою адресою, в якому є 2 і більше квартири. Власники цих квартир, згідно із законом, вважаються співвласниками багатоквартирного будинку та земельної ділянки, на якій будинок розташований. Співвласники мають право отримати інформацію про інших співвласників. При цьому скориговано механізм управління власністю в багатоквартирних будинках: кожен член ОСББ має не один голос – кількість голосів прив'язана до площі житла (так зване «голосування метрами»).

103 Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14.05.2015 № 417-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/417-viii>.

Ухвалення зазначеного закону має прогресивний характер, оскільки:

- сприятиме докорінній зміні та реформуванню відносин в житловому секторі між громадянами, місцевими органами влади та суб'єктами господарювання, що надають житлово-комунальні послуги;
- створює сприятливі умови для стимулювання громадян до ефективного управління спільним майном у багатоквартирних будинках;
- закладає правові засади для залучення інвестицій до підвищення енергетичної ефективності багатоквартирних будинків.

Окрім того, ухвалений у березні 2015 року Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування деяких неприбуткових організацій» № 263-VIII,¹⁰⁴ повернув об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку, асоціаціям власників житлових будинків та житлово-будівельним кооперативам статус неприбуткових організацій. Цим законом виправлено ситуацію, яка виникла через зміни до Податкового кодексу, ухвалені 28 грудня 2014 р.,¹⁰⁵ що позбавили ОСББ статусу неприбуткових організацій з 1 січня 2015 р. та призвели до необхідності оподаткування таких організацій, включаючи внески та накопичення співвласників ОСББ на капітальний ремонт та енергоефективні заходи в будинках.

в) Програма «Державна підтримка заходів з енергозбереження шляхом механізму здешевлення кредитів»

З метою залучення кредитних ресурсів на впровадження сучасних енергоефективних технологій у виробничій сфері в державному бюджеті передбачено бюджетну програму «Державна підтримка заходів з енергозбереження через механізм здешевлення кредитів» (головний розпорядник – Держенергоефективності). Порядок використання коштів затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 439.¹⁰⁶ Порядок проведення конкурсного відбору затверджений наказом Мінекономрозвитку від 27.09.2011 № 64.¹⁰⁷

Порядок використання коштів наказує, що бюджетні гроші йдуть на компенсацію витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за користування кредитами в національній валюті, залученими суб'єктами господарювання для реалізації інвестиційних проектів, зокрема тих, що пов'язані із зменшенням обсягів споживання природного газу (далі – компенсація). Компенсація надається в розмірі облікової ставки Національного банку,¹⁰⁸ що діє на дату сплати зазначених відсотків, але не більше, ніж процентна ставка за залученими такими суб'єктами господарювання кредитами.

Суб'єктам господарювання, які залучили кредити для реалізації енергоефективних проектів, компенсація надається на конкурсних засадах. Так, спеціально створена конкурсна комісія на своєму засіданні розглядає і дає оцінку представленим енергоефективним проектам, які розподіляються за такими категоріями:

- а)** проекти з виробництва енергоефективного обладнання;
- б)** проекти зі зниження енергоємності виробництва продукції;
- в)** проекти, в яких використовуються альтернативні (відновлювані) види палива та відновлювані джерела енергії.¹⁰⁹

При цьому зазначена комісія визначає бали для кожного проекту згідно з відсотком досягнення мети з енергоефективності.

Наказом Мінекономрозвитку від 27.09.2011 № 64 також затверджено типову форму Договору про компенсацію відсоткової ставки за кредитами, залученими суб'єктами господарювання для фінансування заходів з енергозбереження.

104 Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування деяких неприбуткових організацій» від 18.03.2015 № 263-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/263-viii>.

105 Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.

106 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки заходів з енергозбереження через механізм здешевлення кредитів» від 13.04.2011 № 439. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/439-2011-%D0%BF>.

107 Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Порядку конкурсного відбору інвестиційних проектів для їх державної підтримки за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Державна підтримка заходів з енергозбереження через механізм здешевлення кредитів» від 27.09.2011 № 64. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1137-11>.

108 З 06.02.2015 – 19,5%.

109 За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

Отже, чинний механізм відшкодування відсоткової ставки за кредитами має такий вигляд:

- підготовка проекту;
- проходження державної експертизи з енергозбереження;
- внесення до Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій;
- отримання кредиту для реалізації проекту;
- оголошення Держенергоефективності конкурсного відбору проектів;
- подання позичальником в Держенергоефективності переліку документів для участі в конкурсі;
- конкурсна комісія розглядає і дає оцінку проектам відповідно до критеріїв, а також робить попередні висновки;
- Держенергоефективності приймає остаточне рішення і укладає з позичальниками-переможцями конкурсу відповідний договір на отримання компенсації сплачених відсотків за кредитом;
- компенсація відсоткової ставки.

У 2014 році в державному бюджеті на підтримку заходів з енергозбереження через механізм здешевлення кредитів було передбачено 6 млн гривень.¹¹⁰

Ця Програма не виконала поставлених завдань через недостатнє фінансування.

5.3. Українські банки, що працюють у сфері енергоефективності

На сьогоднішній день багато українських банків, серед яких і партнери різних міжнародних фінансових організацій, працюють за національними кредитними програмами у сфері енергоефективності та пропонують кредитні продукти для ОСББ та інших юридичних осіб. Нижче представлені деякі з банків та їхні продукти.¹¹¹

а) Укргазбанк

У 2013 році Укргазбанк впровадив програму кредитування ОСББ, розроблену разом з експертами Міжнародної фінансової корпорації (IFC).

З 2014 року Укргазбанк реалізує партнерську програму з виробниками енергоефективного обладнання. У грудні 2014 року компанія Греса-Груп спільно з Укргазбанком розробили кредитну програму на придбання енергоощадного обладнання та утеплення будівель. Умови надання кредиту Укргазбанком в рамках партнерської програми з компанією Греса-Груп передбачають: вартість кредиту строком до 60 місяців від 3% річних у гривні. Кредитна програма призначена для ОСББ, юридичних та фізичних осіб-підприємців малого та середнього бізнесу. До товарів, на які надається кредит, належить опалювальне, енергогенерувальне, водонагрівальне і кліматичне обладнання, а також системи теплоізоляції. Крім того, партнерська програма надає можливість фінансувати виконання робіт «під ключ» – від розробки проекту до повного запуску об'єкта.¹¹²

Банк також розробив програму «Комплексна пропозиція для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків» на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів у житлово-комунальному господарстві ОСББ. Програма передбачає виділення кредитів у гривні на термін до 60 місяців за ставкою 17% річних при терміні кредитування до 12 місяців включно, та 17,5% річних – при терміні довшому ніж 12 місяців.¹¹³

б) Ощадбанк

Ощадбанк у 2014 році почав кредитування громадян у рамках урядової програми енергозбереження на придбання котлів, що працюють на будь-яких видах палива і енергії, крім природного газу.

110 Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» від 16.01.2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18/print1392816237919964>.

111 Кредити для ОСББ та ЖБК:

- ПАТ АКБ «Львів»: відшкодування відсоткових ставок за кредитами на енергозбереження для ОСББ.
- ПАТ «МегаБанк»: мікрокредити на енергозбереження.
- ПАТ «МетаБанк»: кредитування ОСББ та ЖБК.
- ПАТ «ОКСІ БАНК»: фінансова програма для ОСББ.
- ПАТ АБ «Укргазбанк»: пропозиція для ОСББ для реалізації інвестиційних та інноваційних проектів.
- Спільна програма компанії «ГРЕСА-ГРУП» та «Укргазбанка»: Кредит від 3% річних до 60 місяців на енергоефективне обладнання.
- ПАТ «Укрінбанк»: кредити на виконання будівельних і монтажних робіт.

Дивіться детальніше за посиланням: http://teplydim.com.ua/ru/financing_improvements_fw#sthash.c8JKP2sn.dpuf.

112 Укргазбанк та Греса-Груп підписали домовленість за кредитною програмою щодо ефективного обладнання та утеплення будівель // ENERGY Нефть&Газ. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://oil-gas-energy.com.ua/ukrgazbank-i-gresa-grupp-podpisali-soglashenie-o-kreditnoj-programme-po-energoeffektivnomu-oborudovaniyu-i-utepleniyu-zdaniy.html>.

113 Комплексна пропозиція для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків // Укргазбанк. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrgasbank.com/rus/sme/credit/osbb/>.

Також наприкінці 2014 року Ощадбанк розпочав співпрацю з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) у рамках проекту «Енергоефективність у житловому секторі України». IFC надає Ощадбанку консультації щодо створення програми фінансування енергозбереження ОСББ, внаслідок чого банком було розроблено спеціальний кредитний продукт.¹¹⁴

Проект діятиме в усіх областях України. Крім цього, в кожному обласному управлінні Ощадбанку працюватиме фахівець, який надаватиме громадянам консультації щодо створення ОСББ та механізмів фінансування заходів, спрямованих на підвищення енергоефективності таких об'єднань.¹¹⁵

З 2015 року Ощадбанк розпочав роботу з кредитування ОСББ на придбання матеріалів та обладнання для підвищення енергоефективності.¹¹⁶

в) Мегабанк

Зараз «Мегабанк» реалізує 4 проекти з інвестицій у підвищення енергоефективності з чотирма іноземними партнерами. Потенціал інвестицій становить кілька десятків мільйонів доларів. Зокрема, в рамках одного з реалізованих проектів сільгосп підприємство залучило 3 млн дол. інвестицій, що дало можливість знизити споживання палива на 50%.¹¹⁷

«Мегабанк» пропонує фінансування енергоощадних проектів, яке допоможе:

- зменшити енерговитрати і енергозалежність, викиди CO₂;
- відповідальніше ставитися до довкілля (зміни клімату);
- отримати привабливіші умови кредитування.

Кредит на енергозбереження можуть отримати юридичні та фізичні особи, які є суб'єктами господарювання і здійснюють діяльність: у торгівлі – не менше 6 місяців, у сфері послуг і виробництва – 9 місяців (без перерви) до подання заявки на отримання кредиту.¹¹⁸

г) Райффайзен банк Аваль

Райффайзен Банк Аваль (з 2014 року) є одним із банків в Україні, що працюють за програмою UKEEP, яка дає можливість наявним та потенційним клієнтам Райффайзен Банку Аваль отримувати фінансування для реалізації проектів з енергоефективності та відновлюваної енергетики. Саму суть програми ми вже описали раніше.

Кредит надають приватним підприємствам (51% і більше у приватній власності), у яких є досвід ведення бізнесу від 2-х років.¹¹⁹

д) ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» (Укрексімбанк)

З 2007 року Укрексімбанк працює з ЄБРР за програмою UKEEP для середньо- і довгострокового кредитування сегменту малого та середнього бізнесу з метою реалізації інвестиційних проектів сталої енергетики (проекти промислової енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії). Фінансування доступне для приватних підприємств, які є резидентами України, мають річний товарообіг не більше еквіваленту 50 млн євро і валюту балансу, що не перевищує еквівалент 43 млн євро (і не належить групі компаній з річним товарообігом понад еквівалент 50 млн євро і валютою балансу не більше еквіваленту 43 млн євро), а також мають до 249 працівників.

Також Укрексімбанк і СБ 10 червня 2011 р. підписали Угоду про позику та відповідну Гарантійну угоду. Позика, обсяг якої становить 200 млн дол. США терміном до 30 років, є чинною, і кошти Проекту доступні для виконання таких завдань: сприяння окремим приватним банкам у розширенні напрямків їх діяльності з енергоефективності в промисловому і муніципальному секторах; надання фінансування для інвестицій, які підвищують ефективність використання енергії на промислових підприємствах і підприємствах муніципального сектору.¹²⁰

114 Програма «Енергоефективність у житловому секторі України». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.solor.gov.ua/info/0/8758>.

115 Ощадбанк розпочав співпрацю з Міжнародною фінансовою корпорацією // Delo.ua. – 05.11.2014. – Режим доступу до ресурсу: http://delo.ua/finance/oschadbank-nachal-sotrudnichestvo-s-mezhdunarodnoj-finansovoj-ko-282601/?supdated_new=1422095774.

116 Офіційний сайт АТ «Ощадбанк» – Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua/ru/energo/>.

117 Голова правління «Мегабанку» взяла участь у Міжнародному економічному форумі // MEGABANK. – 05.09.2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://195.46.56.4/ru/news/1611/>.

118 Мікrokредити для енергозбереження // MEGABANK. – Режим доступу до ресурсу: http://www.megabank.net/ru/energy_efficiency/.

119 Програма фінансування енергоефективності UKEEP // Райффайзен Банк Аваль. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.aval.ua/ru/corporate/finbizn/ukeep/>.

120 Кредити за програмою енергоефективності ЄБРР // Укрексімбанк. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eximb.com/ukr/corporate/loans/energo/>.

VI. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЕСКО

6.1. Європейське законодавство з енергоефективності та імплементація

З 1 лютого 2011 р. Україна є членом Енергетичного співтовариства (далі – ЕС). Приєднавшись до Договору про створення ЕС, Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати відповідні директиви спільноти.

До таких директив у сфері енергоефективності та відновлюваних джерел належать:

- Директива 2012/27/ЄС від 25.10.2012 про енергоефективність¹²¹ (раніше - Директива 2006/32/ЄС від 05.04.2006 про енергоефективність кінцевого споживання енергії та енергетичних послуг¹²²);
- Директива 2010/30/ЄС від 19.06.2010 щодо позначень класів енергоспоживання і стандартизованої інформації про споживання енергії та інших ресурсів електропобутовими приладами,¹²³
- Директива 2010/31/ЄС від 19.06.2010 про енергетичні характеристики будівель;¹²⁴
- Директива 2009/28/ЄС Європейського Парламенту і Ради про заохочення до використання енергії, виробленої з альтернативних джерел.¹²⁵

6.1.1 Загальні положення директив з енергоефективності

а) Директива 2012/27/ЄС

З 25 жовтня 2012 р. Директива 2006/32/ЄС¹²⁶ була замінена Директивою про енергоефективність 2012/27/ЄС,¹²⁷ яка набула чинності для країн-членів ЄС 4 грудня 2012 р. Окрім того, в жовтні 2015 року на засіданні Постійної групи високого рівня та засіданні Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства було прийняте рішення щодо імплементації Директиви 2012/27/ЄС стосовно енергетичної ефективності в рамках Енергетичного Співтовариства.

Основні заходи, вказані в директиві 2012/27/ЄС:

- проведення реконструкції будівель – країни-члени ЄС повинні проводити реконструкцію як мінімум 3% площі будівель, що опалюються, які займають органи державної влади;¹²⁸
- збільшення ефективності енергетичних систем – енергетичні компанії, які потрапляють під дію цієї директиви, повинні досягнути певного рівня енергетичної ефективності процесів виробництва та транспортування енергії (однією з вимог є щорічне скорочення загального енергоспоживання від 0,5% до 0,7% в період з 2017 по 2020 роки);
- запровадження обов'язкового енергоаудиту. Широкий перелік організацій та компаній, значних споживачів енергії, які повинні проходити цю процедуру (енергетичне обстеження має бути проведене не пізніше 3 років з моменту набрання чинності Директиви (2012 р.), кожні 4 роки його проводять кваліфіковані енергоаудитори);
- підвищення ефективності систем опалення та кондиціонування повітря. До грудня 2015 року всі країни-члени ЄС мають завершити та надати Єврокомісії звіти про поточний стан справ та плани в сферах комбінованого виробництва теплової й електричної енергії, опалення та кондиціонування. Надавати оновлені доповіді кожні п'ять років;
- розробка та впровадження механізмів фінансування. Органи державної влади мають розробити та впровадити певні механізми фінансування (інвестування) підвищення енергоефективності або використати вже наявні механізми фінансування інвестицій у сфері енергетичної ефективності;

121 Директива 2012/27/ЄС від 25.10.2012 про енергоефективність. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF>.

122 Директива 2006/32/ЄС від 05.04.2006 про енергоефективність кінцевого споживання енергії та енергетичних послуг. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:191:0029:0058:en:PDF>.

123 Директива 2010/30/ЄС від 19.06.2010 щодо позначень класів енергоспоживання і стандартизованої інформації про споживання енергії та інших ресурсів електропобутовими приладами. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2010.153.01.0001.01.ENG.

124 Директива 2010/31/ЄС від 19.05.2010 про енергетичні характеристики будівель. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:153:0013:0035:EN:PDF>.

125 Директива 2009/28/ЄС Європейського Парламенту і Ради про заохочення до використання енергії, виробленої з альтернативних джерел. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32009L0028>.

126 Директива 2006/32/ЄС (термін транспозиції - 31.12.2011). Директива вказувала, що до 2009 р держави-члени приймають і прагнуть до досягнення загальнонаціонального індикативного цільового показника з енергозбереження - 9% на дев'ятий рік застосування цієї Директиви (щорічно, починаючи з 2006 року, покращувати енергоємність кінцевого споживання додатково на один відсоток) шляхом надання енергетичних послуг та реалізації інших заходів щодо підвищення енергетичної ефективності. Держави - члени ЄС повинні скласти плани дій і представити три звіти по досягненню мети (у 2007 р, 2011 р і 2014).

127 Директива 2012/27/ЄС від 25.10.2012 про енергоефективність. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF>.

128 Decision of the Ministerial Council D/2015/08/MC-EnC. – Режим доступу до ресурсу: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/3854291/MC-2015_Dec_2015-08-MC-EnC_on_Implementing_Directive_2012-72-EU_on_Energy_Efficiency.pdf.

- встановлення національних цілей. Загальною метою зниження енергоспоживання в ЄС директива визначає рівень у 20% до 2020 року. Водночас кожна з країн-членів спільноти має визначити власний рівень збільшення енергетичної ефективності та актуалізувати свої стратегії щотри роки (2014, 2017 та 2020);
- запровадити облік енергоресурсів – до кінця 2016 року запровадити облік споживання всіх енергоносіїв у кінцевого споживача.

б) Директива 2010/30/ЄС

Директива 2010/30/ЄС (термін транспозиції – 31.12.2012) встановлює правила щодо інформації про продукт, який надходить кінцевому користувачеві. Документ гармонізує національні заходи з енергетичного маркування побутових приладів і лампочок. Він охоплює, як побутові прилади, так і продукцію, що сама не споживає енергії, але має прямий або непрямий вплив на її економію.

в) Директива 2010/31/ЄС

Директива 2010/31/ЄС (термін транспозиції – 30.09.2012) вказує, що держави-члени вживають необхідних заходів для встановлення мінімальних вимог до енергетичних характеристик будівель або їх частин. Також однією з основних вимог Директиви 2010/31/ЄС від 19.05.2010 є отримання енергетичного паспорта (сертифіката) у разі здачі будівлі в оренду або продажу для того, щоб потенційний орендар / покупець міг переконатися, що будівля відповідає мінімальним вимогам енергетичної ефективності.

г) Директива 2009/28/ЄС

Згідно з положеннями Директиви 2009/28/ЄС (термін транспозиції – 05.12.2010), країни ЄС беруть на себе зобов'язання до 2020 року скоротити викиди парникових газів на 20% від рівня 1990 року, довести частку відновлюваних джерел енергії в загальному енергоспоживанні ЄС до 20% і підвищити енергоефективність європейської економіки на 20%. Також Директива встановлює як обов'язковий показник – 10% використання відновлюваної енергії на транспорті до 2020 року.

6.1.2. Імплементация директив з енергоефективності в українське законодавство

26 листопада 2014 р. Кабінет Міністрів України схвалив плани заходів з імплементации директив Європейського Союзу в сфері енергоефективності.¹²⁹

Документом затверджено алгоритм дій щодо імплементации основних директив Євросоюзу в сфері енергоефективності.

Передбачається, що реалізація заходів, визначених планами, буде відбуватися шляхом зміни законодавства, будівельних норм, впровадження комерційного обліку в сфері комунальних послуг, проведення енергетичних аудитів та енергетичного маркування продукції.¹³⁰

Крім того, 3 вересня 2014 р. своїм Розпорядженням № 791-р Кабінет Міністрів України затвердив план заходів з імплементации Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС про використання енергії з відновлюваних джерел.¹³¹

Що стосується стану імплементации Директив на сьогоднішній день, відповідно до Плану дій Україна – ЄС¹³² в рамках Європейської політики сусідства 25 листопада 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року (НПДЕЕ). Так, в рамках зазначеного Національного плану дій з енергоефективності цільовий показник енергозбереження для України має становити 9% до 2020 року.¹³³

1 жовтня 2014 р. Кабінет Міністрів України Розпорядженням № 902-р затвердив Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року¹³⁴ та План заходів щодо реалізації Національного плану дій

129 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементации деяких актів законодавства ЄС» від 26.11.2014 № 1150-р. – Режим доступу до ресурсу: <http://sae.gov.ua/sites/default/files/documents/rozporядzheny-1150-p.doc>.

130 Уряд схвалив «дорожню карту» з імплементации законодавства ЄС у сфері енергоефективності // Урядовий портал. – 26.11.2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247777937&cat_id=244274160.

131 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з імплементации Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС» від 03.09.2014 № 791-р. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/791-2014-%D1%80>.

132 План дій Україна – ЄС. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_693/print1445245768106724 (Розділ «Енергетика», п. 11. Прогрес в ефективності використання енергії та відновлювальних джерел енергії).

133 Розпорядження КМУ «Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року» від 25 листопада 2015 № 1228-р. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248668419>.

134 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року» від 01.10.2014 № 902-р. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>.

з відновлюваної енергетики на період до 2020 року. Згідно з розпорядженням Кабміну, частка електроенергії, виробленої в Україні за допомогою відновлюваних джерел, має скласти до 2020 в загальному енергоспоживанні не менше 11%.¹³⁵

Варто зазначити, що вимоги Директиви 2006/32/ЄС також на сьогоднішній день імплементовані в будівельних нормах. Так, за всіма видами енергоресурсів передбачено обов'язковий облік електричної і теплової енергії, споживання води та газу будівлями (квартирами).¹³⁶ Крім цього, в Україні розробляють законопроекти, які регулюють діяльність ЕСКО, аналіз яких буде поданий далі.

Директива 2010/30/ЄС та частина регламентів формально перенесені в українське законодавство Постановою Кабінету Міністрів «Про затвердження технічних регламентів з енергетичного маркування» від 07.08.2014 № 702.¹³⁷ Так, згідно з документом, маркування слід наносити на холодильники обсягом зберігання від 10 л до 1,5 тис. л, які живляться від електромережі або акумуляторних батарей, а також на пральні машини. Маркуванню не підлягають товари, що були у вжитку, а також транспортні засоби для пасажирських і вантажних перевезень. При цьому Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження України доручено забезпечити застосування зазначених технічних регламентів. Було передбачено розпочати здійснення контролю з 1 липня 2015 р.

Крім того, станом на квітень 2015 року Держенергоефективності розробило проекти технічного регламенту енергетичного маркування телевізорів; технічного регламенту енергетичного маркування побутових повітряних кондиціонерів; технічного регламенту енергетичного маркування побутових електричних ламп і світильників, а також технічного регламенту енергетичного маркування побутових посудомийних машин.

Що стосується будівельних норм, то вимоги Директиви 2010/30/ЄС гармонізовані в ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування» та ДБН В.2.5-28:2006 «Природне і штучне освітлення».

У рамках імплементції положень Директиви 2010/31/ЄС в 2014-2015 роках Держенергоефективності активно працює над проектом Закону України «Про енергетичну ефективність будівель».¹³⁸

Найвні методики щодо визначення показників енергоефективності будівель встановлені нормативними документами, зокрема ДБН В.2.6-31:2006 «Конструкції будинків і споруд. Теплова ізоляція будівель» та ДСТУ-Н Б А.2.25:2007 «Проектування. Настанова з розроблення та складання енергетичного паспорта будинків при новому будівництві та реконструкції».¹³⁹

Також, з метою впровадження положень Директиви 2010/31/ЄС вже введено в дію низку державних стандартів України у сфері енергоефективності будівель, зокрема: ДСТУ Б EN ISO 13790:2011 «Енергетична ефективність будівель. Розрахунок енергоспоживання на опалення та охолодження (EN ISO 13790:2008, IDT)»; ДСТУ Б EN 15217:2013 «Енергетична ефективність будівель. Методи представлення енергетичних характеристик та енергетичної сертифікації будівель (EN 15217:2007, IDT)»; ДСТУ Б EN 15603:2013 «Енергетична ефективність будівель. Загальне енергоспоживання та проведення енергетичної оцінки (EN 15603:2008, IDT)»; ДСТУ Б EN 15459:2014 «Енергетична ефективність будівель. Процедура економічної оцінки енергетичних систем будівель (EN 15459:2007, IDT)». Підготовлено до затвердження ДСТУ-Н Б А.2.2- XXX:201X «Енергетична ефективність будівель. Метод розрахунку енергоспоживання при опаленні, охолодженні, вентиляції, освітленні і гарячому водопостачанні» та ДСТУ-Н Б А.2.2- XXX:201X «Енергетична ефективність будівель. Керівництво по застосуванню методу проведення енергетичної оцінки та енергетичної сертифікації будівель».

Відзначимо, що наведений перелік стандартів не є вичерпним і має бути уточнений у кожному конкретному випадку.

135 Також згідно з рішенням Д / 2012/04 / МС-ЕпС Україна взяла на себе зобов'язання до 2020 року досягти рівня 11 відсотків енергії, яку виробляють з відновлюваних джерел в загальній структурі енергоспоживання країни, що послугує потужним стимулом для подальшого розвитку використання відновлюваних джерел енергії в Україні.

136 Лист Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від від 21.01.2009 р. № 11/16-62. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN44096.html.

137 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження технічних регламентів щодо енергетичного маркування» від 07.07.2013 № 702. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/702-2013-%D0%BF>.

138 Регуляторна діяльність. – Режим доступу до ресурсу: <http://saee.gov.ua/uk/activity/rehulyatorna-diyalnist>.

139 Як оцінити енергетичну ефективність будинку. – Режим доступу до ресурсу: <http://energefficiency.in.ua/stati/energoeffektivnost-i-energoberezenie/12-yak-otsiniti-energetichnu-efektivnist-budinku.html>.

6.2. Українське законодавство у сфері енергоефективності та енергозбереження

Під поняттям «енергозбереження» чинне законодавство розуміє діяльність (організаційну, наукову, практичну, інформаційну), спрямовану на раціональне використання й економне витрачання первинної та перетвореної енергії та природних енергетичних ресурсів в національному господарстві, та яку реалізують з використанням технічних, економічних та правових методів.¹⁴⁰

Відповідно до проекту Енергетичної стратегії України до 2035 року, «на відміну від промислово розвинених країн, де енергозбереження є елементом економічної та екологічної доцільності, для України – це питання виживання в ринкових умовах і входження в європейські та світові ринки. Фактор енергозбереження є одним із визначальних для Енергетичної стратегії України. Від його рівня залежить ефективне функціонування національної економіки».¹⁴¹

6.2.1. Закон України «Про енергозбереження»

Уже в 1994 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про енергозбереження» № 74/94-ВР.¹⁴² Документ визначає основні принципи державної політики у сфері енергозбереження, серед яких:

- створення енергоощадної структури матеріального виробництва на основі комплексного розв'язання питань економії та енергозбереження з урахуванням екологічних вимог, широкого впровадження новітніх енергоощадних технологій;
- врегулювання проблем енергозбереження у поєднанні з реалізацією енергетичної програми України, а також на основі широкого міждержавного співробітництва;
- поступовий перехід до масового застосування приладів обліку та регулювання споживання паливно-енергетичних ресурсів;
- обов'язковість визначення постачальниками і споживачами обсягу відпущених паливно-енергетичних ресурсів за даними приладів обліку споживання паливно-енергетичних ресурсів у разі їх наявності;
- впровадження системи енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення тощо.

За своїм змістом Закон «Про енергозбереження» є декларативним, оскільки не містить механізмів прямої дії. Пропозиції щодо вдосконалення зазначеного закону в останні роки не були підтримані. Водночас Держенергоефективності заплановано протягом 2016 року розробити закон «Про ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів», який має на меті усунути недоліки чинного Закону.

6.2.2. Закон України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки».

24 червня 2004 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки» № 1869-IV.¹⁴³

Серед головних завдань Програми:

- технічне переоснащення житлово-комунального господарства, скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів, необхідних для виробництва (надання) житлово-комунальних послуг, зокрема, створення дієвого і прозорого механізму, який стимулював би використання альтернативних джерел енергії та видів палива;
- залучення інвестицій і співпраця з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями.

Утім, завдання Програми виконано лише частково через відсутність достатнього бюджетного фінансування та необхідних механізмів залучення інвестиційних ресурсів.

140 Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 № 74/94-ВР. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.

141 Проект енергетичної стратегії України на період до 2035 року. – Режим доступу до ресурсу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.

142 Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 № 74/94-ВР. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.

143 Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» від 24.06.2004 № 1869-IV. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1869-15>.

6.3. Законодавство, що регулює діяльність ЕСКО

Про можливість застосування ЕСКО як одного із засобів підвищення енергоефективності йдеться в Методичних рекомендаціях Міністерства з питань житлово-комунального господарства України щодо створення системи економічного стимулювання реалізації енергоощадних заходів на підприємствах житлово-комунального господарств.¹⁴⁴ Так, документ зазначає, що місцева система економічного стимулювання реалізації енергоощадних заходів на підприємствах може включати ЕСКО та інших інвесторів. Їх залучають на умовах, які надають підприємствам житлово-комунального господарства переваги перед іншими можливими формами фінансування енергоощадних заходів. А саме: інвестуючи власний капітал, вони беруть на себе частину витрат на реалізацію цих заходів та забезпечують і гарантують своїм власним капіталом їх прибутковість. Підприємства оплачують вартість обладнання та послуг частинами упродовж терміну, обумовленого договором, і виключно за рахунок коштів, уже отриманих від економії паливно-енергетичних ресурсів і води.

Окрім того, після довгих напрацювань і дискусій влітку 2014 року у Верховній Раді України були зареєстровані такі законопроекти що стосуються правових засад реалізації ЕСК в бюджетних установах:

- Проект Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації)» від 11.12.2014 № 1409;¹⁴⁵
- Проект Закону «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.12.2014 № 1313.¹⁴⁶

9 квітня 2015 р. згадані законопроекти було прийнято в цілому та відповідно зареєстровано як Закон України від 09.04.2015 № 327-VIII¹⁴⁷ та Закон України від 09.04.2015 № 328-VIII.¹⁴⁸

Ухвалені документи покликані врегулювати питання діяльності ЕСКО в Україні, головним чином, саме в бюджетній сфері. Так, у законах дано визначення поняття ЕСК,¹⁴⁹ його істотні умови, особливості укладення ЕСК для бюджетних установ, порядок вибору виконавця енергосервісу, порядок проведення конкурсу, врегульовано питання здійснення енергетичного аудиту. Крім того, Закон України № 328-VIII вносить зміни до Бюджетного кодексу України, зокрема, вводячи поняття довгострокового бюджетного зобов'язання тощо.

Детальніше положення Законів № 327-VIII та № 328-VIII ми розглянемо нижче.

6.4. Енергосервісні договори в бюджетних установах

6.4.1. Особливості бюджетного законодавства

На думку деякого з українських експертів, енергетичний перформанс контрактинг у бюджетних установах – це програма впровадження енергоощадних заходів в адміністративних будівлях, що перебувають на балансі бюджетів будь-якого рівня, в ході якої бюджетна установа (в особі відповідного центрального або місцевого органу виконавчої влади) укладає контракт з ЕСКО на проведення енергетичного обстеження будівлі та впровадження енергоощадного проекту на його основі.¹⁵⁰

Як було зазначено, у розвинених країнах ЕСКО найчастіше віддають перевагу укладанню договорів із замовниками з публічного сектору, оскільки, по-перше, ризик банкрутства тут дуже низький, і, по-друге, на відміну від багатоквартирних будинків, власник тут один, відповідно, порядок укладення простіший і зрозуміліший. Але в Україні у випадку з бюджетними установами є свої особливості.

144 Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення системи економічного стимулювання реалізації енергозберігаючих заходів на підприємствах житлово-комунального господарства» від 26.01.2011 № 9. – Режим доступу до ресурсу: <http://dnop.com.ua/dnaop/act19627.htm>.

145 Проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації)» від 11.12.2014 № 1409. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52878.

146 Проект Закону України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.12.2014 № 1313. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52775.

147 Закон України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 № 327-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/327-viii>.

148 Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 № 328-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/328-viii>.

149 Звертаємо увагу, що український законодавець часто не розмежує поняття ЕСК і ЕПК, і через це часто відбувається підміна понять.

150 Гарієнчик С., Копец А. Практичне керівництво з підвищення енергоефективності муніципальних систем. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://climategroup.org.ua/upl/Energy_Book.pdf.

Однією з таких особливостей є те, що більшість працівників і керівників бюджетної установи не зацікавлені в реалізації енергоощадних заходів. Причина в тому, що отримана економія витрат на енергозбереження внаслідок реалізації енергоощадних заходів відразу ж буде списана в бюджет, а обсяги фінансування на наступні роки будуть зменшені.

Суть необхідного механізму енергосервісу в бюджетних установах полягає в тому, щоб акумулювати отриману економію на окремому рахунку, а потім спрямувати її на енергоощадні заходи та компенсацію витрат інвестору.¹⁵¹

У Бюджетний кодекс України закладено принцип цільового використання бюджетних коштів, тобто їх можна використовувати тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями.¹⁵² При цьому використання має бути максимально економічним і ефективним. Мета використання бюджетних коштів затверджується кошторисом – головним плановим документом бюджетної організації, яка надає право на отримання доходів та здійснення видатків протягом бюджетного періоду.

Наказом Міністерства фінансів України затверджено Інструкцію про порядок використання економічної класифікації видатків бюджету, яка призначена для чіткого розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками.¹⁵³ В сфері, де працюють ЕСКО – це такі коди:

- Код 1160 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв».¹⁵⁴ До цієї категорії належать платежі з оплати бюджетними установами (організаціями) комунальних послуг та енергоносіїв, включаючи оплату енергоносіїв для виробничих та громадських потреб (у тому числі витрати на утримання та експлуатаційне обслуговування орендованого нерухомого майна).
- Код 1161 «Оплата тепlopостачання».
- Код 1163 «Оплата електроенергії» – плата за електроенергію (зокрема за освітлення вулиць), включаючи оплату послуг з її транспортування.
- Код 1164 «Оплата природного газу».
- Код 1165 «Оплата інших комунальних послуг». За цим кодом здійснюють:
 - a) оплату інших комунальних та експлуатаційних послуг (утримання в чистоті будівель, дворів, доріг, вивезення сміття; оренду контейнерів для сміття, прибирання парків, скверів, площ, майданчиків, місць загального користування, кладовищ; ліквідацію стихійних звалищ, миття, утеплення, дезінсекцію, дезінфекцію та дератизацію приміщень; обслуговування ескалаторів, ліфтів, сміттєпроводів, антен тощо);
 - b) витрати на технічне обслуговування та утримання в належному стані (крім ремонту) систем вуличного освітлення, внутрішніх та зовнішніх мереж, тепло -, водо -, електро -, газопостачання та водовідведення тощо.
- Код 1166 «Оплата інших енергоносіїв».
- Код 1134 «Оплата послуг (крім комунальних)». Сюди входить серед іншого: оплата послуг з установки лічильників води, природного газу, теплової енергії, підключення газових котлів та плит.

Таким чином, одним із чинників, що перешкоджали ефективній роботі ЕСКО в бюджетних організаціях, було те, що бюджетні кошти, зекономлені внаслідок інвестицій у заходи з енергозбереження та підвищення енергоефективності, не можна було вільно перерозподілити на цілі оплати ЕСК. Такі дії могли бути розцінені як нецільове використання бюджетних коштів.

Нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають:

- бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет);
- напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми або в порядку використання бюджетних коштів;
- бюджетним асигнуванням.¹⁵⁵

151 Перформанс контрактинг як джерело фінансування енергоощадних заходів у бюджетній сфері. // Экологические системы. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://esco-ecosys.narod.ru/2002_11/art18.htm.

152 Див. ст. 7 Бюджетного кодексу України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

153 Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету» від 12.03.2012 № 333. – Режим доступу до ресурсу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=334248&cat_id=285157.

154 Згідно зі ст. 55 Бюджетного кодексу України, оплата комунальних послуг та енергоносіїв є захищеною статтею бюджету (Захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінитися за умови здійснення скорочення затверджених бюджетних призначень).

155 Див. ст. 119 Бюджетного кодексу України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

Відповідальність за нецільове використання коштів залежно від грошових розмірів передбачена в Кодексі про адміністративні правопорушення та в Кримінальному кодексі України.

Нецільовим використанням бюджетних коштів, зокрема, є використання цільових коштів не за призначенням (для інших цілей). Стаття 118 Бюджетного кодексу України дає право працівникам контрольно-ревізійних органів призупиняти бюджетні асигнування у разі нецільового використання бюджетних коштів, а також застосовувати адміністративні стягнення (при досить високих сумах штрафів) до осіб, винних у бюджетних правопорушеннях.¹⁵⁶

Крім того, у разі досягнення економії в оплаті за комунальні послуги, бюджетна установа зобов'язана повернути невикористані на виділені цілі кошти в бюджет. При цьому на наступний бюджетний період фінансування на дану статтю витрат буде відповідно зменшене. Отже, зекономлені цим суб'єктом кошти передадуть іншій бюджетній установі, яка не застосовувала ніяких енергоощадних заходів.

Для того, щоб цього не сталося, потрібно, щоб спочатку розпорядник бюджетних коштів дав свою згоду на переспрямування зекономлених коштів зі статті з оплати комунальних платежів на енергоощадні заходи. Водночас, Закон України від 09.04.2015 № 328-VIII зробив можливою реалізацію договорів енергосервісу шляхом внесення в Бюджетний кодекс України відповідних змін, які розглянуто нижче.

6.4.2. Аналіз положень законів щодо впровадження енергосервісних контрактів у бюджетних установах

6.4.2.1. Визначення енергосервісу та прив'язка економії

Положеннями Закону України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 № 327-VIII (далі – Закону № 327-VIII) «енергосервісний договір» визначено як договір, предметом якого є здійснення енергосервісу виконавцем енергосервісу, оплата якого відбувається за рахунок досягнутого внаслідок здійснення енергосервісу скорочення споживання та/або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг порівняно із споживанням (витратами) за відсутності таких заходів. При цьому сам «енергосервіс» визначається як комплекс технічних та організаційних енергоощадних (енергоефективних) та інших заходів, спрямованих на скорочення замовником енергосервісу споживання та/або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг порівняно із споживанням (витратами) за відсутності таких заходів.

Відповідно, за такого підходу передбачена можливість прив'язки як до скорочення споживання, – тобто натуральних обсягів споживання, так і до скорочення фінансових витрат. При цьому, як уже зазначали, сторони мають чітко визначити, які базові показники закласти в договір та яких результатів вони хочуть досягти. Адже фінансова економія не завжди означає економію паливно-енергетичних ресурсів. Першої можна досягнути за рахунок тієї ж установки лічильників на енергоресурси, але в такий спосіб – не досягнути первинної мети – підвищення енергоефективності. Крім того, ризиковано прив'язуватися тільки до фінансових показників з огляду на те, що тариф на ресурси, на який опиралися сторони, може бути підвищений, особливо враховуючи необхідність виконання Україною вимог МВФ, і тоді економія в натуральних показниках споживання може не означати економії фінансової.

Отже, підхід сторін має бути збалансований і враховані всі – як технічні, так і економічні чинники.

6.4.2.2. Закупівля енергосервісу

Законом № 327-VIII передбачено, що закупівля енергосервісу здійснюється за процедурами закупівлі послуг порядком, передбаченим Законом України «Про здійснення державних закупівель», з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації». Утім, підпорядкування всіх закупівель енергосервісу (не враховуючи тендерних порогів) Закону України «Про здійснення державних закупівель» є доволі спірним питанням, адже це необґрунтовано ускладнює реалізацію, зокрема і дрібних проектів, вартість яких нижча, ніж тендерні порогові, передбачені поточним законодавством. Проте Головне науково-експертне управління Верховної Ради України критикує спрощену процедуру закупівлі послуг енергосервісу з огляду на те, що складеться ситуація, коли суб'єкти, які працюють за договорами енергосервісу, і ті, що працюють за іншими договорами, будуть здійснювати закупівлю одних і тих же товарів за різними процедурами, а це суперечить цілям законодавства про державні закупівлі, а саме: забезпечення конкурентного середовища та ефективного використання державних коштів.

¹⁵⁶ Див. ст. 118 Бюджетного кодексу України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

6.4.2.3. Базова лінія споживання

Закон № 327-VIII визначає «базовий рівень споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг» як усереднене значення обсягів річного споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг (у натуральних показниках) об'єктом замовника, для якого здійснюється закупівля енергосервісу із зазначенням середньорічних обсягів споживання кожного виду паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг за три роки, що передують рокові, у якому здійснюється державна закупівля енергосервісу. При цьому, якщо за період, щодо якого здійснюється розрахунок обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг, на об'єкті, для якого здійснюється закупівля енергосервісу, замовником або учасником процедури закупівлі виявлено недотримання повітряно-теплого режиму, рівня освітлення, інших вимог утримання будівель, що визначені санітарними нормами в галузі організації праці, утримання будинків, будівель, споруд, базовий річний рівень визначається відповідно до методології, затвердженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

Таку можливість передбачено саме для тих випадків, коли в будівлях були, наприклад, «недоопалення», а також щоб сторони не опиралися в своїх розрахунках на свідомо неправильні дані, через які, щоб забезпечити належну якість і тепла, і освітлення, виконавцеві доведеться збільшити витрати паливно-енергетичних ресурсів, і ні фінансової, ні натуральної економії не буде досягнуто, або ж економічний ефект виявиться меншим від запланованого. Саме тому критично важливо, щоб сторони в договорі узгодили, що саме брати за основу – базову лінію споживання (нормативно-проектні показники споживання) чи фактичне споживання.

У європейських країнах принципи визначення базового рівня споживання енергоресурсів встановлені стандартом ISO/CD 50006 «Індикатори базового використання енергії та енергоефективності (Показники енергоефективності) – Загальні принципи та керівні вказівки».¹⁵⁷

Відповідно до зазначеного стандарту, коректне визначення «базової лінії» є запорукою об'єктивної оцінки результативності впроваджених енергоефективних заходів. Стандартом запропоновано методологію визначення «базової лінії», яка передбачає встановлення «базового періоду» та врахування низки факторів, які впливають на обсяг споживання енергоресурсів у цей період (особливості експлуатації будинку, природно-кліматичні коливання тощо). З огляду на це, встановлення Законом № 327-VIII «базового рівня» як усереднене значення обсягів річного споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг (у натуральних показниках) середньорічних за три роки, що передують рокові, у якому здійснюється державна закупівля енергосервісу, містить певні ризики здійснення помилок у визначенні базових показників, які закладають у розрахунок техніко-економічного обґрунтування проекту.

Крім того, з практики відомо, що в багатьох будинках бюджетної сфери України не витримується нормативний температурний режим. Тому міжнародні фінансові установи, визначаючи можливість кредитування проектів підвищення енергоефективності бюджетних будинків в Україні, вимагають застосовувати як «базову лінію» розрахункові значення енергоспоживання, які ґрунтуються на проектних / нормативних показниках мікроклімату в приміщенні та режиму експлуатації». Цей принцип закладено, зокрема, в програмному продукті ENSI, яким користуються енергоаудитори під час передпроектного обстеження будинків.

6.4.2.4. Примірний і типовий договори енергосервісу

Законом визначено, що Кабінет Міністрів України затверджує зразок ЕСК.

Але відзначимо, що також розглядали варіант затвердження типового договору. Різниця ж між типовим і примірним договорами полягає в тому, що положення примірного договору мають рекомендаційний характер для сторін, в той час як від положень типового договору сторони не мають права відходити. Звісно, інвесторам цікавіший примірний договір, оскільки саме він дозволить підходити до кожного проекту індивідуально і, враховуючи його особливості, прописувати положення так чи інакше. Однак, що стосується публічного сектору, то там, підписуючи ЕСК, використовують типовий договір для того, щоб максимально зняти з себе відповідальність за можливі порушення у сфері нецільового використання бюджетних коштів.

¹⁵⁷ Energy management systems – Measuring energy performance using energy baselines (EnB) and energy performance indicators (EnPI) – General principles and guidance. – Режим доступу до публікації: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=51869.

Примірний енергосервісний договір,¹⁵⁸ затверджений урядом, визначає:

- перелік заходів енергосервісу, строки та умови їх впровадження;
- характеристику об'єкту енергосервісу, включаючи загальні відомості про об'єкт енергосервісу, графік роботи об'єкта енергосервісу, опалювальний період, показники споживання електроенергії об'єктом, інформація щодо обладнання об'єкта енергосервісу приладами комерційного та технічного, тощо;
- базовий рівень споживання паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг на об'єкті енергосервісу в натуральних показниках з помісячним розподілом споживання;
- скорочення рівня споживання паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг, який повинен бути досягнутий в результаті здійснення енергосервісу, за кожний рік дії договору (за видом паливно-енергетичних ресурсів (житлово-комунальних послуг));
- скорочення рівня витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг, який повинен бути досягнутий в результаті здійснення енергосервісу, за кожний рік дії договору (за видом паливно-енергетичних ресурсів (житлово-комунальних послуг));
- акт про виконання зобов'язань;
- порядок коригування визначення та розрахунку результату здійснення енергосервісу в разі виникнення протягом строку дії договору змін у конструкції або площі, порядку або режимі роботи об'єкта енергосервісу.

6.4.2.5. Зміни в бюджетне законодавство

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 № 328-VIII (далі – Закон № 328-VIII) запровадив низку змін і доповнень до Бюджетного кодексу України, які мають розв'язати питання перерозподілу зекономлених коштів на оплату комунальних послуг та на погашення оплати послуг ЕСКО, а отже, захистити інтереси компанії як інвестора.

Однією з найістотніших змін у бюджетному законодавстві є введення поняття «довгострокового зобов'язання за ЕСК», що передбачає зобов'язання за ЕСК розпорядника бюджетних коштів, в оперативному управлінні або господарському віданні якого перебуває будівля; відповідно до якого потрібно здійснити платежі протягом майбутніх та/або поточного бюджетних періодів у межах суми скорочення видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв (порівняно з видатками, які були б здійснені за відсутності енергосервісу). По суті, така зміна і послужить гарантією для інвестора, що його витрати на оплату послуг ЕСКО закладатимуть до бюджету протягом усього строку договору. Цю гарантію підкріпить і внесення послуг оплати енергосервісу до статті 55 Бюджетного кодексу України, а саме – до переліку захищених статей бюджету. Відзначимо, що Головне науково-експертне управління, а також Міністерство фінансів України не дуже охоче йшли на таку зміну, з огляду на те, що таким чином законодавець нібито надав перевагу фінансуванню приватних ЕСКО протягом строку договору перед бюджетним фінансуванням інших інвестиційних проектів і соціальних програм.

Утім, на сьогодні уряд усвідомлює гостру необхідність у таких проектах з енергоефективності, як укладення ЕСК передовсім з бюджетними установами, з огляду на те, що в бюджеті немає грошей для впровадження енергоефективних заходів, а водночас бюджет зазнає колосальних втрат у зв'язку з нераціональним використанням паливно-енергетичних ресурсів. Таким чином, закони, які регулюють порядок діяльності ЕСКО, дадуть поштовх до підвищення енергоефективності та розвитку ринку енергосервісу. Але потрібно розуміти, що для повноцінного функціонування законів потрібно буде ще прийняти низку підзаконних актів.

158 Постанова КМУ «Про затвердження примірної енергосервісної угоди» від 21.10.2015 № 845. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/845-2015-%D0%BF>.

VII. ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

7.1. Ціноутворення в житлово-комунальному господарстві

Тарифи на житлово-комунальні послуги згідно зі статтею 12 Закону України «Про ціни та ціноутворення» від 21.06.2012 № 5007-VI¹⁵⁹ підпадають під категорію державно регульованих цін, оскільки мають істотну соціальну значущість, а окремі з цих послуг (опалення та водопостачання) виробляють суб'єкти, які займають монополіне становище на ринку.

Основні принципи тарифної політики в житлово-комунальній галузі визначаються Законом України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 № 1875-IV.

Відповідно до частини 1 статті 13 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» залежно від функціонального призначення житлово-комунальні послуги поділяються на:

- комунальні послуги (централізоване постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газо- та електропостачання, централізоване опалення, а також вивезення побутових відходів тощо);
- послуги з утримання будинків і прибудинкових територій;
- послуги з управління будинком, спорудою або групою будинків;
- послуги з ремонту приміщень, будинків, споруд.

7.1.1. Компетенція органів державної влади

Згідно з пунктом 2 статті 14 вище зазначеного Закону України «Про житлово-комунальні послуги»¹⁶⁰ ціни/тарифи на комунальні послуги та послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій формують і затверджують центральні органи виконавчої влади, національні комісії, що здійснюють державне регулювання у відповідних сферах, та органи місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень, визначених законом.

Керуючись порядками формування тарифів, які затверджує Кабінет Міністрів України, виконавці/виробники житлово-комунальних послуг (за винятком електроенергії та газу) відповідно до статті 31 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» роблять розрахунки економічно обґрунтованих витрат на виробництво (надання) послуг і подають їх згідно з ліцензійними умовами¹⁶¹ до Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики та комунальних послуг (далі також – НКРЕКП, Комісія) або до органів місцевого самоврядування.

Відповідно до підпункту 7 пункту 4 Положення про НКРЕКП, затвердженого Указом Президента України від 10.09.2014 № 715/2014,¹⁶² Комісія встановлює:

- ціни (тарифи) на електричну енергію, тарифи на її передачу та постачання;
- роздрібні ціни на природний газ для потреб населення;
- граничні рівні цін на природний газ для установ та організацій, що фінансуються з державного і місцевих бюджетів, для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання;
- граничні рівні цін на природний газ для суб'єктів господарювання, які виробляють теплову енергію, зокрема і для блочних (модульних) котелень, установлених на дахові та прибудованих (зважаючи на обсяг природного газу, що використовується для виробництва та надання населенню і релігійним організаціям послуг з опалення та гарячого водопостачання, за умови ведення такими суб'єктами окремого приладового та бухгалтерського обліку тепла і гарячої води);

159 Закон України «Про ціни та ціноутворення» від 21.06.2012 № 5007-VI. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.

160 Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 № 1875-IV. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

161 Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії (крім діяльності з виробництва теплової енергії на теплоелектроцентралях, теплоелектростанціях, атомних електростанціях і когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії)» від 10.08.2012 № 276. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1466-12>

Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання теплової енергії» від 10.08.2012 № 278. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1475-12>

Постанова національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільними) тепловими мережами» від 10.08.2012 № 277. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1467-12>

Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення» від 10.08.2012 № 279. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1468-12>.

162 Указ Президента України «Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/715/2014>.

- тарифи на теплову енергію, що виробляється на теплоелектроцентралях, ТЕС, АЕС та когенераційних установках і установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії;
- тарифи на комунальні послуги для суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках, ліцензування діяльності яких здійснює НКРЕКП.

Раніше зазначені функції виконували Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, ліквідовані Указами Президента України від 27.08.2014 відповідно № 692/2014¹⁶³ та № 693/2014.¹⁶⁴

Згідно із Законом України «Про житлово-комунальні послуги» органи місцевого самоврядування встановлюють тарифи на виробництво, постачання, транспортування теплової енергії, а також централізоване водопостачання та водовідведення суб'єктам господарювання, які не є ліцензіатами НКРЕКП, а саме, якщо:

- із джерел теплової енергії суб'єкта господарювання для потреб споживачів відпускали теплову енергію в обсязі, що не перевищує 20 тисяч Гкал на рік включно;
- із теплових мереж і теплових пунктів суб'єкта господарювання для потреб споживачів відпускали теплову енергію в обсязі до 18 тисяч Гкал на рік включно;
- обсяги постачання теплової енергії для потреб споживачів не перевищували 18 тисяч Гкал на рік включно;
- надають послуги з централізованого водопостачання та/або централізованого водовідведення в одному чи декількох населених пунктах, сукупна чисельність населення яких становить менше ніж тридцять тисяч осіб та обсяги реалізації послуг яких становлять відповідно: з централізованого водопостачання – менше ніж триста тисяч метрів кубічних на рік; з централізованого водовідведення – менше ніж двісті тисяч метрів кубічних на рік.

Крім того, органи місцевого самоврядування мають виключні повноваження щодо встановлення тарифів на утримання будинків та прибудинкових територій.

Органи місцевого самоврядування зобов'язані встановлювати тарифи на житлово-комунальні послуги в розмірі не нижче економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво (надання).

У разі встановлення органом місцевого самоврядування тарифів на житлово-комунальні послуги на рівні, що унеможливує отримання прибутку, орган, який їх затвердив, зобов'язаний відшкодувати з відповідного місцевого бюджету виконавцям/виробникам різницю між встановленим розміром цін/тарифів та економічно обґрунтованими витратами на виробництво цих послуг.

Видатки на відшкодування втрат підприємств, пов'язані із встановленням тарифів на житлово-комунальні послуги на рівні, що унеможливує отримання прибутку, фінансуються за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Встановлення цін/тарифів на житлово-комунальні послуги нижче від розміру економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво без відповідного відшкодування не допускається і може бути оскаржене в суді.

Центральні органи виконавчої влади, національні комісії, що здійснюють державне регулювання у відповідній сфері, несуть відповідальність за наслідки встановлення або регулювання цін/тарифів, які змінюють відповідно до їхніх повноважень.¹⁶⁵

У разі зміни цін/тарифів на послуги/товари центральними органами виконавчої влади, національними комісіями, які здійснюють державне регулювання у відповідній сфері, що призвело до непередбачених витрат виконавців/виробників, центральні органи виконавчої влади зобов'язані відшкодувати в повному обсязі збитки, зумовлені такими змінами, протягом поточного фінансового року та до затвердження нового бюджету. Зокрема, за даними Міністерства фінансів України, розмір субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах у 2014 році склав 12423,1 млн грн, проти 2052,5 млн грн за аналогічний період 2013 року.¹⁶⁶

163 Указ Президента України «Про ліквідацію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг» від 27.08.2014 № 692/2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.president.gov.ua/documents/18029.html>.

164 Указ Президента України «Про ліквідацію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики» від 27.08.2014 № 693/2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.president.gov.ua/documents/18030.html>.

165 Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 № 1875-IV. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

166 Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень-грудень 2014 року – Режим доступу до ресурсу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=407731&cat_id=77440.

7.1.2. Принципи та порядок утворення (затвердження) тарифів на житлово-комунальні послуги та цін на енергоносії

Відповідно до статті 31 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» порядок формування тарифів на кожний вид житлово-комунальних послуг визначає Кабінет Міністрів України. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» від 01.06.2011 № 869¹⁶⁷ затверджено:

- порядок формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води;
- порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення;
- порядок формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій;
- порядок розрахунку роздрібного тарифу на електричну енергію;
- порядок встановлення роздрібних цін на природний газ для населення.

Виконавці/виробники здійснюють розрахунки економічно обґрунтованих витрат на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг і подають їх органам, уповноваженим здійснювати встановлення тарифів.

Під час обчислення тарифів виконавці/виробники мають враховувати:

- витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією послуг;
- потреби в інвестиціях;
- очікуваний прибуток від реалізації послуг;
- віддаленість різних споживачів від місця виробництва послуг;
- відповідність якості послуг потребам споживачів;
- державні дотації¹⁶⁸ та інші форми державної підтримки.

До складу економічно обґрунтованих витрат на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг включають інвестиційну складову – витрати на відшкодування інвестиційних ресурсів, залучених за інвестиційними програмами, та їх вартість.

Розмір інвестиційної складової ціни/тарифу затверджує орган, уповноважений здійснювати встановлення цін/тарифів.

У разі зміни протягом строку дії цін/тарифів обсягу окремих складових економічно обґрунтованих витрат з причин, які не залежать від виконавця/виробника, зокрема, збільшення або зменшення податків і зборів, мінімальної заробітної плати, орендної плати та амортизаційних відрахувань, підвищення або зниження цін на паливно-енергетичні та інші матеріальні ресурси, виконавці/виробники проводять коригування встановлених цін/тарифів на житлово-комунальні послуги і подають на затвердження до органу, уповноваженого здійснювати встановлення таких цін/тарифів. При цьому перерахунок цін/тарифів можуть проводити шляхом коригування лише тих складових структури цін/тарифів, за якими відбулися цінові зміни в бік збільшення або зменшення. При коригуванні додатково враховують компенсацію втрат (або вилучення необґрунтовано отриманих прибутків) від застосування не скоригованої на зміну вартості окремих витрат ціни/тарифу в період до встановлення скоригованих цін/тарифів.

Орган, уповноважений здійснювати встановлення цін/тарифів, зобов'язаний прийняти рішення про коригування тарифу не пізніше ніж через 10 днів з дня отримання відповідного подання.

7.2. Житлові субсидії та пільги

Житлова субсидія – це безповоротна адресна соціальна допомога держави малозабезпеченим сім'ям на оплату житлово-комунальних послуг. Її отримання не пов'язане та не несе за собою зміну форм власності житла.

Житлова пільга – це передбачене законодавством повне або часткове звільнення певних категорій громадян від сплати житлово-комунальних послуг.

167 Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» від 01.06.2011 № 869. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF>.

168 Дотація – доплата з державного бюджету для збалансування бюджетів нижчих рівнів; різновид субсидії. Дотація – це безвідплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчого, яка не має цільового характеру і яку надають у разі перевищення видатків над доходами.

7.2.1. Огляд чинних субсидій та пільг

Чинна в Україні система субсидування та пільг складається з двох компонентів:

1. *Переخرесного субсидування* або диференційованих тарифів оплати житлово-комунальних послуг для населення та бюджетних, промислових, комерційних споживачів. Зокрема, тарифи для бюджетних, промислових та комерційних споживачів значно перевищують тарифи для населення. Як наслідок, зазначені споживачі частково субсидують споживання житлово-комунальних послуг населенням.
2. *Прямої підтримки населення* через надання субсидій та пільг з оплати житлово-комунальних послуг. Субсидії та пільги на оплату житлово-комунальних послуг надають, зазвичай, у безготівковій формі: споживач сплачує частину вартості послуг, а решта має відшкодуватися за рахунок бюджетних коштів виконавцеві зазначених послуг.¹⁶⁹

Правовою основою формування системи житлових субсидій в Україні є стаття 48 Конституції України,¹⁷⁰ яка закріплює право громадян на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Статтю 2 Закону України «Про житлово-комунальні послуги»¹⁷¹ одним із принципів державної політики в сфері житлово-комунальних послуг визначено забезпечення соціального захисту малозабезпечених громадян. Стаття 30 зазначеного закону декларує запровадження принципу гарантування соціального захисту населення при оплаті за житлово-комунальні послуги та випередження зростання доходів населення над зростанням цін/тарифів на житлово-комунальні послуги.

З метою забезпечення соціального захисту громадян, Закони України «Про державний бюджет» щорічно передбачають кошти для виплати субвенцій державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот, а також на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу. Зокрема, на 2015 рік заплановані субвенції Державного бюджету на зазначені цілі, з урахуванням значного підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, перевищили 25,2 млрд грн.¹⁷²

За інформацією Державної служби статистики, в 2014 році з державного бюджету виплачено передбачених законодавством пільг та житлових субсидій населенню в сумі майже 1,735 млрд грн, зокрема в безготівковій формі підприємствам, які надають житлово-комунальні послуги, 1,531 млрд грн та в готівковій формі населенню на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного палива в сумі 203,7 млн грн.¹⁷³

7.2.2. Правові підстави для отримання субсидій

Правові підстави для отримання житлових субсидій визначає «Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848¹⁷⁴ (далі – Положення № 848) із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2015 № 106.¹⁷⁵

Призначення субсидій та контроль за їх цільовим використанням здійснюють структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих органів влади.

Відповідно до пункту 2 Положення № 848 право на отримання адресної безготівкової субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, а також субсидії готівкою на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива (далі – субсидія) поширюється на громадян, які проживають у житлових приміщеннях (будинках) державного та громадського житлового фонду, в тому числі у гуртожитках, – на оплату користування житлом; приватного житлового фонду та фонду житлово-будівельних

169 Пільги готівковими коштами отримують пільговики, які проживають у приватних будинках з пічним опаленням, для придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного палива.

170 Конституція України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

171 Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 № 1875-IV. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

172 п.п.3511150, 3511230 додатку 3 Закону України «Про державний бюджет України на 2015 рік». – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page2>.

173 Експрес-випуск від 20.01.2015 № 10/0/05.5 вн-15, таблиці 1.5, 1.9, 2.5. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

174 Постанова Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» від 21.10.1995 № 848. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>.

175 Постанова Кабінету Міністрів України «Про удосконалення порядку надання житлових субсидій» від 28.02.2015 № 106. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248016779>.

(житлових) кооперативів – на оплату утримання житла; житлового фонду незалежно від форм власності – на оплату комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.

Субсидію на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива призначають готівковими коштами у разі, коли житлове приміщення не забезпечується електро-, тепло- або газопостачанням для опалення.

Субсидії призначають за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги, скраплений газ, тверде та рідке пічне побутове паливо у межах соціальної норми житла та соціальних нормативів користування житлово-комунальними послугами з урахуванням пільг, які надають відповідно до законодавства, і обсягом визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу.

Соціальні норми житла та соціальні нормативи користування житлово-комунальними послугами визначено на даний час Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування» від 06.08.2014 № 409.¹⁷⁶

Субсидію розраховують, з огляду на кількість зареєстрованих у житловому приміщенні (будинку) осіб (що фактично проживають), яким нараховується плата за житлово-комунальні послуги на основі середньомісячного сукупного доходу зазначених осіб.

Для призначення субсидії сукупний дохід обчислюють, зважаючи на отримані особами доходи без урахування податку з доходів фізичних осіб, інформацію про які зазначено в декларації про доходи і витрати осіб, які звернулися за призначенням житлової субсидії, а для призначення субсидії на наступний період – доходів, відомості про які надають ДФС, Пенсійний фонд України, фонди соціального страхування, вищі навчальні заклади згідно з порядком, визначеним пунктом 13 Положення № 848, а також розмірами державної соціальної допомоги, яку виплачують структурні підрозділи з питань соціального захисту населення (крім частини допомоги при народженні дитини, яку сплачують одноразово, та частини допомоги при усиновленні дитини, яку сплачують одноразово).

Субсидію для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг призначають на 12 місяців з місяця звернення за її призначенням.

Для призначення субсидії громадянин, особа якого посвідчується паспортом або іншим документом, подає структурному підрозділу з питань соціального захисту населення за місцем реєстрації (орендарі – за місцем проживання):

- заяву про призначення житлової субсидії та декларацію про доходи і витрати осіб, які звернулися за призначенням житлової субсидії, за встановленими формами;
- довідки про доходи – у випадках, передбачених абзацом третім пункту 12 Положення № 848;
- договір найму (оренди) житла (за наявності).

Розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії встановлено Постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 № 1156.¹⁷⁷

Фінансування витрат, пов'язаних з наданням населенню компенсації додаткових витрат на оплату комунальних послуг в умовах підвищення цін і тарифів на послуги, здійснюється за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот.

7.2.3. Правові підстави для отримання пільг

На сьогодні право на отримання пільг на житлово-комунальні послуги встановлено десятьма законами України для майже 50 категорій громадян. До їх числа входять: ветерани війни, окремі категорії ветеранів праці, діти війни, жертви нацистських переслідувань, жертви політичних репресій в Україні, співробітники та ветерани військової служби і ветерани органів внутрішніх справ, громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, багатодітні сім'ї тощо.

176 Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування» від 06.08.2014 № 409. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/409-2014-%D0%BF>.

177 Постанова Кабінету Міністрів України «Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії» від 27.07.1998 № 1156. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1156-98-%D0%BF>.

Більша частина зазначених категорій громадян мають знижки з оплати за житлово-комунальні послуги в розмірі 50%, а окремі категорії – 100% (інваліди війни та члени їхніх сімей; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; жертви нацистських переслідувань). При цьому в процесі оформлення пільг не враховують розмір доходу зазначеної категорії споживачів, тоді як він є головним критерієм під час призначення субсидій. Водночас, з метою забезпечення соціальної справедливості Уряд наразі опрацьовує питання про доцільність усунення цієї прогалини.

Структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих органів влади здійснюють облік пільгових категорій населення, ведуть Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги¹⁷⁸ (ЄДАРП), проводять щомісяця звірку списків пільговиків з підприємствами-надавачами житлово-комунальних послуг.

Для отримання пільг громадяни надають до структурних підрозділів соціального захисту населення за місцем проживання та до підприємств-надавачів житлово-комунальних послуг документи, які засвідчують особу та підтверджують право на пільги.

Громадянина, який має право на конкретну пільгу за кількома законами України, вносять до Реєстру як пільговика, що користується цією пільгою згідно з одним законом України за його вибором.

Норми користування житлово-комунальними послугами громадянами, які мають право на пільги щодо їх оплати, встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.1996 № 879.¹⁷⁹

7.3. Огляд поточних тарифів

Тарифи на житлово-комунальні послуги та ціни / тарифи на енергоносії, як уже зазначалося, формують економічну основу для запровадження механізмів ЕПК в Україні. Водночас штучне заниження в попередні роки цін / тарифів на енергетичні ресурси для населення, а також наявна система перехресного субсидування досі залишаються одним із бар'єрів до залучення інвестицій у сферу енергоефективності.

Тривале ігнорування економічних законів в управлінні житлово-комунальною галуззю призвело до її глибокої кризи, незадовільного технічного стану значної частини основних фондів та хронічної збитковості. Так, за даними галузевої статистичної інформації, за 2014 рік підприємства галузі отримали збитків на 3,0 млрд гривень. Найбільше втрат у підприємств комунальної теплоенергетики – 1,9 млрд грн, а також водопровідно-каналізаційного господарства – 0,9 млрд грн.¹⁸⁰

Варто зазначити, що оздоровлення економічної ситуації в енергетичній та житлово-комунальній галузях є пріоритетними для українського Уряду. Саме тому протягом 2014 – 2015 років було прийнято низку урядових рішень щодо приведення цін і тарифів на енергоресурси та житлово-комунальні послуги до економічно обґрунтованого рівня. Зокрема, згідно з останніми рішеннями, відбулося значне підвищення роздрібних цін на природний газ¹⁸¹ та тарифів на електричну енергію для населення з подальшим поетапним збільшенням вказаних тарифів протягом 2015-2017 років.¹⁸² Динаміку зміни цін/ тарифів на енергоресурси в період з 01.01.2010 р. по 01.06.2015 р. представлено на малюнках 13, 14.

При цьому на даний час в Уряді є розуміння, що приведення цін/ тарифів на енергоресурси та житлово-комунальні послуги до економічно обґрунтованого рівня потребує одночасного впровадження заходів з енергозбереження та підвищення енергоефективності, оскільки витрати на енергоносії в структурі тарифів є значними. Зокрема, в структурі собівартості теплової енергії, врахованої у встановлених тарифах на комунальні послуги з централізованого опалення та централізованого постачання гарячої води, які надають населенню теплопостачальні організації, вартість енергоресурсів становить приблизно 83,0%,¹⁸³ а в тарифах на централізоване водопостачання – 30,6%, централізоване водовідведення – 27,7%.¹⁸⁴

178 Постанова Кабінету Міністрів України «Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги» від 29.01.2003 № 177. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/117-2003-%D0%BF>.

179 Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення норм користування житлово-комунальними послугами громадянами, які мають пільги щодо їх оплати» від 01.08.1996 № 879. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/879-96-%D0%BF>.

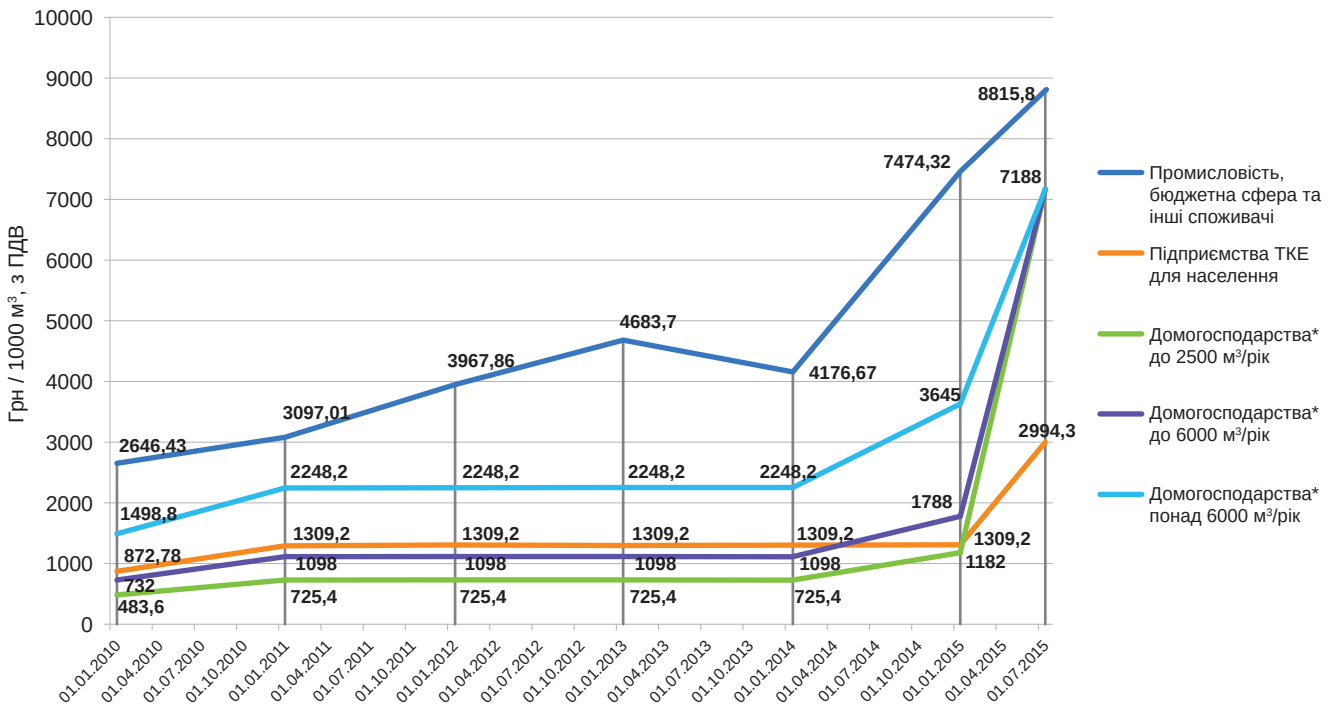
180 Урядовий портал. Повідомлення Прес-служби Мінрегіону – Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248093880&cat_id=244277212.

181 Постанова НКРЕКП «Про встановлення роздрібних цін на природний газ, що використовується для потреб населення» від 03.03.2015 № 583. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=14329>.

182 Постанова НКРЕКП «Про встановлення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню» від 26.02.2015 № 220. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=14359>.

183 Структура тарифів централізованого опалення та централізованого постачання гарячої води, офіційний веб-сайт НКРЕКП. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=15141>.

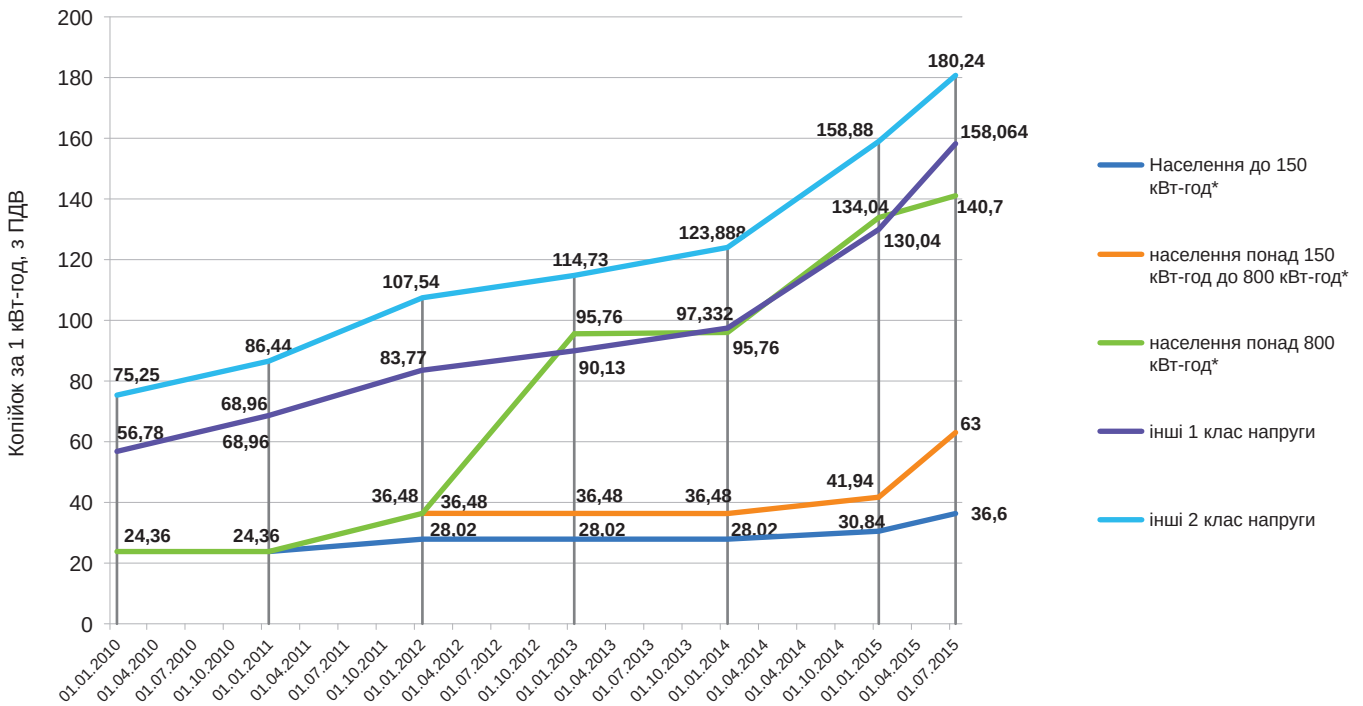
184 Структура тарифів на водопостачання та водовідведення, офіційний веб-сайт НКРЕКП. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=15180>.

*З 1 квітня 2015 року ціна на природний газ для побутових споживачів залежить від обсягів споживання: до 200 м³ на місяць – 3 600 грн, понад це – 7 188 грн.

До 1 квітня 2015 року ціна газу для побутових споживачів визначалася за трьома показниками обсягу споживання.

Мал. 13. Динаміка зростання ціни на природний газ для промисловості, бюджетної сфери, інших суб'єктів господарювання та побутових споживачів протягом 01.01.2010 – 01.07.2015 рр. (з ГДВ)

*З 01.04.2015 диференціацію тарифу від обсягів споживання для населення змінено: до 100 кВт-год; від 100 до 600 кВт-год; понад 600 кВт-год.

Мал. 14. Динаміка тарифів на електроенергію для промисловості, бюджетної сфери, інших суб'єктів господарювання та населення в період 01.01.2010 – 01.07.2015 рр. (з ГДВ)

7.3.1. Роздрібна ціна на природний газ

Постановою НКРЕП від 03.03.2015 № 584¹⁸⁵ з 1 квітня 2015 р. затверджено граничний рівень ціни на природний газ для суб'єктів господарювання, які виробляють теплову енергію, зокрема блочних (модульних) котелень, установлених на дахові та прибудованих (зважаючи на обсяг природного газу, що використовується для виробництва та надання населенню послуг з опалення та гарячого водопостачання, за умови ведення такими суб'єктами окремого приладового та бухгалтерського обліку тепла і гарячої води), з урахуванням податку на додану вартість, збору до затвердженого тарифу на природний газ у вигляді цільової надбавки, тарифів на транспортування, розподіл і постачання природного газу за регульованим тарифом на рівні 2 994,30 грн за 1000 м³.

Для суб'єктів господарювання, які виробляють теплову енергію для інших категорій споживачів, застосовують ціну природного газу, як для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання.

Постановою НКРЕКП від 28.05.15 № 1628¹⁸⁶ з 1 червня 2015 р. встановлено граничний рівень ціни на природний газ для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання (без урахування податку на додану вартість, збору до затвердженого тарифу на природний газ у вигляді цільової надбавки, тарифів на транспортування, розподіл і постачання природного газу за регульованим тарифом) на рівні 6 600 грн за 1000 м³.

Постановами НКРЕКП від 03.03.2015 № 503-582, 586¹⁸⁷ з 1 квітня 2015 р. встановлено такі тарифи (без урахування ПДВ):

- загальний тариф на транспортування природного газу в розмірі 656,20 грн за 1000 м³;
- розрахунковий середній тариф на транспортування природного газу магістральними трубопроводами для Публічного акціонерного товариства «Укртрансгаз» в розмірі 294,40 грн за 1000 м³;
- середньозважений тариф на транспортування природного газу розподільними трубопроводами у розмірі 361,80 грн за 1000 м³;
- тариф на транспортування природного газу магістральними трубопроводами для споживачів, власні газопроводи яких безпосередньо підключені до магістральних газопроводів, у розмірі 615,10 грн за 1000 м³;
- середньозважений тариф на постачання природного газу в розмірі 90,30 грн за 1000 м³.

Утім, ціна природного газу для промислових підприємств, бюджетних установ та інших споживачів відрізняється в областях, залежно від тарифів на транспортування газу магістральними та розподільчими газопроводами, а також тарифів на постачання природного газу споживачам, які встановлює НКРЕКП кожному газопостачальному підприємству окремо. Зокрема, в таблиці 1 Додатку наведено для прикладу ціни в 27 провідних газопостачальних підприємствах (загальна кількість таких підприємств – 45).

Постановою НКРЕКП від 03.03.2015 № 583¹⁸⁸ «Про встановлення роздрібних цін на природний газ, що використовується для потреб населення» (таблиця 2 Додатку) ціна природного газу для побутових споживачів, які використовують його для приготування їжі та / або підігріву води, встановлена на рівні 7 188 грн за 1000 м³. Для побутових споживачів, які використовують газ для індивідуального опалення або комплексного споживання (індивідуальне опалення, приготування їжі та/або підігрів води) в період з 01 травня по 30 вересня (включно) – 7 188 грн за 1000 м³, а в період з 1 жовтня по 30 квітня (включно) залежно від обсягів споживання: до 200 м³ на місяць – 3 600 грн, понад 200 м³ на місяць – 7 188 грн.

185 Постанова НКРЕП «Про затвердження граничного рівня ціни на природний газ для суб'єктів господарювання, які виробляють теплову енергію, у тому числі блочних (модульних) котелень, установлених на дахові та прибудованих (виходячи з обсягу природного газу, що використовується для виробництва та надання населенню послуг з опалення та гарячого водопостачання, за умови ведення такими суб'єктами окремого приладового та бухгалтерського обліку тепла і гарячої води)» від 03.03.2015 №584. - Режим доступу до ресурсу <http://www.nerc.gov.ua/?id=14139>.

186 Постанова НКРЕКП «Про встановлення граничного рівня ціни на природний газ для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання» від 28.05.15 № 1628. – Режим доступу до ресурсу: <http://pravo.ligazakon.ua/document/view/MN018493>.

187 Постанови НКРЕКП «Про встановлення загального тарифу на транспортування природного газу, тарифів на транспортування природного газу магістральними та розподільчими газопроводами, постачання природного газу» від 03.03.2015 № 503-582, 586. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=14678>.

188 Постанова НКРЕКП «Про встановлення роздрібних цін на природний газ, що використовується для потреб населення» від 03.03.2015 № 583. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0242-15>.

7.3.2. Тарифи на електричну енергію

Чинні станом на 1 квітня 2015 р. тарифи на електричну енергію для населення затверджені постановою НКРЕКП «Про встановлення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню» від 26.02.2015 № 220¹⁸⁹ (розміри тарифів наведено в таблицях 3, 4, 5, 6, 7 Додатку). Особливістю зазначеної постанови є зміна регулятором обсягів споживання електричної енергії населенням, за якими встановлено диференційовані тарифи. Зокрема, мінімальний тариф – у разі споживання до 100 кВт-год (у попередній період – до 150 кВт-год), а максимальний – понад 600 кВт-год (раніше – понад 800 кВт-год). Крім того, усунуто певні преференції в розмірі тарифу для споживачів, які використовують у домогосподарствах електричні плити.

Роздрібні тарифи на електричну енергію для промисловості та інших непобутових споживачів НКРЕКП щомісячно переглядає та затверджує відповідними рішеннями. Зокрема, чинні станом на 1 липня 2015 р. тарифи для зазначеної категорії споживачів затверджені постановою НКРЕКП від 25.06.2015 № 1877¹⁹⁰ та становлять, залежно від класу напруги, відповідно: 1-й клас – 131,72 коп., 2-й клас – 150,20 коп. (без ПДВ).

7.3.3. Тарифи на комунальні послуги

Постановою НКРЕКП «Про встановлення тарифів на послуги з централізованого опалення та послуги з централізованого постачання гарячої води, що надають населенню суб'єкти господарювання, які є виконавцями цих послуг» від 31.03.2015 № 1171, встановлено тарифи для 162 суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на підставі ліцензій НКРЕКП.¹⁹¹

Тарифи на центральне водопостачання та водовідведення для підприємств, які провадять діяльність на підставі ліцензій, розміщено на сайті НКРЕКП.¹⁹²

Варто зазначити, що рівень тарифів на тепlopостачання, постачання гарячої води, водопостачання та водовідведення для різних категорій споживачів (населення, бюджетні установи, промисловість, комерційні споживачі) відрізняється. Це пов'язано з відмінностями у собівартості послуг на кожному окремому підприємстві ЖКГ. Відповідні відомості про тарифи, за даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, представлено в таблицях (8, 9, 10 Додатку). Слід зазначити, що тарифи, встановлені підприємствам, не завжди покривають фактичні витрати підприємств ЖКГ на виробництво і надання послуг, що впливає на їхній економічний стан та інвестиційну привабливість.

189 Постанова НКРЕКП «Про встановлення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню» від 26.02.2015 № 220. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=14359>.

190 Постанова НКРЕКП «Щодо встановлення на липень 2015 року роздрібних тарифів на електроенергію з урахуванням граничних рівнів тарифів при поступовому переході до формування єдиних роздрібних тарифів для споживачів на території України» від 25.06.2015 № 1877. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=16443>.

191 Постанова НКРЕКП «Про встановлення тарифів на послуги з централізованого опалення та послуги з централізованого постачання гарячої води, що надаються населенню суб'єктами господарювання, які є виконавцями цих послуг» від 31.03.2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0433-15>.

192 Тарифи на централізоване водопостачання та водовідведення. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=14684>.

VIII. ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ЕСКО

8.1. Україна

Незважаючи на те, що законодавчі засади запровадження механізмів енергосервісу в Україні було закладено лише в 2015 році з прийняттям Закону України від 09.04.2015 № 327-VIII¹⁹³ та Закону України від 09.04.2015 № 328-VIII,¹⁹⁴ ринок енергосервісу в нашій країні почав формуватися ще в середині 90-х років, коли промислові підприємства вперше зацікавилися скороченням споживання енергоресурсів. Він складався з невеликих регіональних компаній, орієнтованих на економію енергії, які були створені за підтримки проекту USAID в 1996-1997 роках.

Першу українську ЕСКО створили в Запоріжжі під назвою «ЕСКО-Схід», пізніше з'явилися «ЕСКО-Захід», «ЕСКО-Південь», «ЕСКО-Донбас», «ЕСКО-Харків» та «ЕСКО-Центр». Ці компанії були, зазвичай, невеликими інжиніринговими фірмами-ентузіастами, орієнтованими на українські промислові підприємства, які потребували професійної консультативної допомоги для зниження енерговитрат. У 1998 році в рамках реалізації кредитної угоди між Україною та ЄБРР була заснована державна ЕСКО «УкрЕСКО».

З метою налагодження співпраці між приватними ЕСКО, державою, банківськими установами та бізнесом у 1999 році була створена «Асоціація енергосервісних компаній України», яка з часом об'єднала 37 компаній. Але, незважаючи на добрий старт і кілька успішних спільних проектів, вона проіснувала недовго та через 5 років була ліквідована за спільною згодою співзасновників.

Процес приватизації промислових та енергетичних підприємств в 2000-2005 роках сприяв підвищенню інтересу до енергоефективних проектів з боку власників та інвесторів, що сприяло розвитку бізнесу ЕСКО.

Хоча реальний обсяг бізнесу збільшився незначно, якість проектів змінилася. На відміну від початкового етапу, коли переважали низькозатратні проекти, з'явилися більш капіталомісткі середньострокові проекти. ЕСКО контракти зросли в ціні, а їх кількість збільшилося. Цей період можна назвати народженням реального ринку енергозбереження.

Розвиток ринку також був обумовлений підвищенням прагматизму та вимогливості клієнтів до результатів роботи. Протягом цього періоду почався процес природного відбору на ринку ЕСКО. Ряд компаній збанкрутували, а малі ЕСКО почали об'єднуватися в більші компанії. Таким чином зростання конкуренції серед ЕСКО призвело до того, що малі та слабкі компанії втратили свою незалежність або покинули ринок. Загалом таких ЕСКО у 2005 році в країні було 30-40.

У зв'язку із зростанням цін на енергоносії та тарифи в 2005-2008 роках мало місце підвищення попиту на енергосервіс. У цей період кількість ЕСКО зросла до 70-80, а загальна вартість проектів з підвищення енергоефективності сягнула декількох мільйонів доларів. При цьому наймасштабніші проекти було реалізовано в енергоємних галузях економіки (металургія і гірничодобувна промисловість, харчова та хімічна промисловості, будівлі та громадський сектор).

Світова фінансова криза 2008-2010 років призвела до припинення реалізації багатьох проектів та практично знищила зростаючий ринок енергетичних послуг в Україні. В цей період були перервані великі і середні проекти, гроші інвесторів вийшли з країни, спорудження тисяч будинків зупинилося, енергоефективні проекти були заморожені або ліквідовані. Як наслідок, багато компаній, включаючи ЕСКО збанкрутувало. У 2010 році кількість ЕСКО, які збереглися після кризи, не перевищувала 20 компаній.

За останні роки ринок енергосервісу зазнав трансформації, акцент змістився від промислового сектору в сектор муніципальної енергетики та громадського будівництва. У зв'язку з багаторазовим підвищенням цін на природний газ і тарифів на опалення, попит на послуги ЕСКО починає все більше зростати.

Водночас цей бізнес в Україні досі не отримав істотного розвитку через наявність ряду бар'єрів, які обмежують попит на енергосервіс. Зокрема, проведене опитування наявних в Україні енергосервісних компаній показало такі основні бар'єри:

- **політичні** – відсутність чітко визначеної енергетичної політики держави, зокрема, в сфері енергоефективності. Задекларовані в попередні роки у відповідних директивних документах цілі та показники підвищення енергетичної ефективності економіки залишилися невиконаними через відсутність політичної волі та відповідного фінансового забезпечення запланованих заходів (*ред. – проект оновленої Енергетичної стратегії України до 2035 року досі не затверджений*). Крім

193 Закон України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 № 327-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/327-viii>.

194 Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 № 328-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/328-viii>.

того, негативно впливає забюрократизованість процедур прийняття рішень щодо запровадження енергоефективних проектів, наявність корупційних факторів та недієздатність судової системи забезпечити в разі необхідності захист законних прав та інтересів учасників таких проектів;

- **законодавчі** – недосконале законодавство в сфері енергоефективності та енергозбереження. Неврегульованість на законодавчому рівні рамок умов запровадження енергосервісних контрактів, передусім у бюджетній сфері (*ред. – на даний час це питання частково розв'язане, оскільки для забезпечення реалізації прийнятих законів ще необхідно додатково затвердити низку підзаконних актів*);
- **економічні** – відсутність необхідних економічних стимулів запровадження енергоефективних заходів, а також привабливого інвестиційного середовища;
- **фінансові** – відсутність належного фінансового забезпечення державних програм з підвищення енергоефективності державними та місцевими органами влади; обмежений доступ потенційних замовників енергосервісу до фінансових ресурсів для розробки та реалізації енергоефективних проектів через високі кредитні ставки банківських установ; відсутність можливостей страхування ризиків у процесі впровадження проектів;
- **інформаційні** – низька обізнаність потенційних замовників енергосервісу щодо можливостей та економічної доцільності застосування механізмів енергосервісних контрактів.

Незважаючи на складності та бар'єри, українські енергосервісні компанії набули в минулі роки певного позитивного досвіду, який заслуговує на увагу. Зокрема, ПрАТ «УкрЕСКО» та КП «КиївЕСКО» мають історію впровадження успішних енергоефективних проектів із залученням коштів міжнародних фінансових організацій. Нові підходи до запровадження проектів із залученням міжнародних кредитних ресурсів у даний час опрацьовує КП «ДМЕСКО». З урахуванням пріоритетності підвищення енергоефективності житлового сектору особливу увагу заслуговує досвід ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР» та ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи», які реалізували відповідні проекти в багатоквартирних будинках.

8.1.1. ПрАТ «УкрЕСКО»

Приватне акціонерне товариство «Українська енергозберігаюча сервісна компанія»¹⁹⁵ (далі – ПрАТ «УкрЕСКО» / УкрЕСКО) заснована у 1998 році на виконання постанови Уряду України¹⁹⁶ згідно з рішенням Установчих зборів акціонерів «УкрЕСКО» (частка держави у статутному капіталі УкрЕСКО становить понад 99%).

Основним видом діяльності УкрЕСКО є впровадження енергоощадних проектів «під ключ» на підприємствах України. Фінансування всіх проектів було здійснене за рахунок коштів ЄБРР відповідно до Кредитних угод між ЄБРР та Україною, ратифікованих законами України № 648-XIV від 13.05.1999 р. (перша фаза)¹⁹⁷ та №3536-IV від 15.03.2006 (друга фаза).¹⁹⁸

УкрЕСКО розпочала свою практичну роботу у 1999 році. З 2000 року компанія успішно реалізувала «під ключ» 36 енергоощадних проектів загальною вартістю близько 31,8 млн доларів США із залученням фінансування ЄБРР. Вартість проектів становить від 200 тис. до 5 млн доларів, термін окупності – 1-4 роки, строк товарного кредиту – до 4-х років. Запровадивши такі проекти підприємствам удалося знизити витрати на енергоносії на 25-50%, що дає змогу досягати економії в грошовому еквіваленті близько 13,7 млн доларів США на рік. Всі проекти УкрЕСКО – екологічно безпечні.

Умовами реалізації проекту та залучення фінансування є підтвердження платоспроможності підприємства-замовника і забезпечення виконання зобов'язань таким підприємством: (а) застава (іпотека) у розмірі не менш ніж 140% від ціни проекту або (б) безумовна безвідклична гарантія банків на суму на менш ніж 100% ціни проекту.

195 Сайт ПрАТ «УкрЕСКО». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukresco.com/aboutus.html>.

196 Постанова Кабінету Міністрів України № 1422 від 20.12.1997 № 1422. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-%D0%9A%D0%9C%D0%A3/type-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0/1422-97-%D0%BF-20.12.1997.htm.

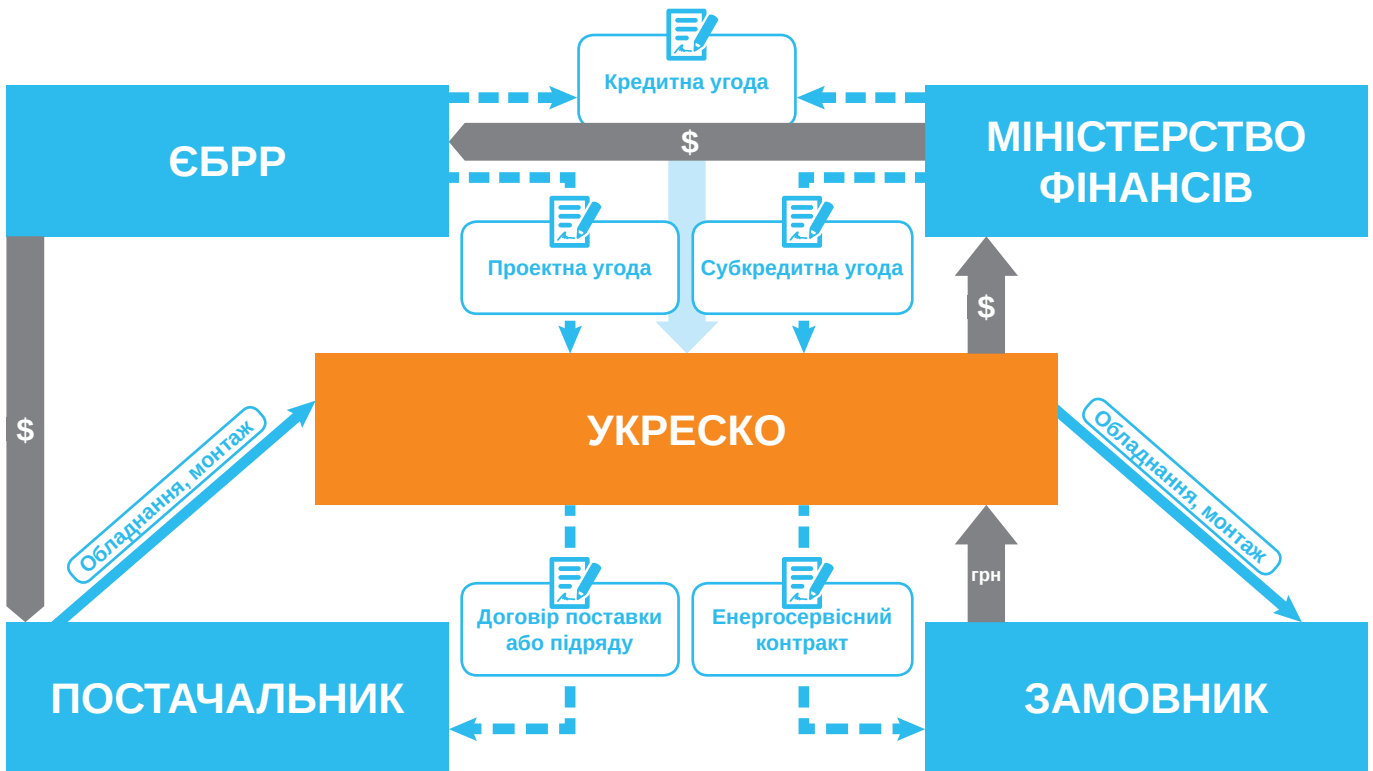
197 Закон України «Про ратифікацію Кредитної угоди (Фінансування Української енергозберігаючої сервісної компанії (УкрЕСКО) між Україною та

Європейським банком реконструкції та розвитку» від 13.05.1999 № 648-XIV. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/648-14>.
198 Закон України «Про ратифікацію Кредитної Угоди (Фінансування Української ЕСКО (друга фаза)) між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку від 21 жовтня 2005 року» від 15.03.2006 № 3536-IV. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/985_007.

Для забезпечення реалізації проектів УкрЕСКО розроблено та запроваджено пакет необхідних договорів, а саме:

1. протокол про наміри – на стадії ініціації проекту;
2. договір про розробку проекту (PDA) на стадії розробки проекту;
3. пакет договорів щодо впровадження проекту, який включає:
 - договір про надання послуг з енергозбереження, що регулює відносини на стадії підготовки технічних специфікацій, проведення тендеру на закупівлю обладнання та робіт, введення в експлуатацію та здійснення моніторингу досягнутої питомої або прямої економії;
 - договір купівлі-продажу на умовах відстрочки виплати до моменту введення в експлуатацію проекту та розстрочки виплати на термін, що дорівнює або перевищує строк окупності проекту за рахунок енергозбереження;
 - договори або інші інструменти щодо забезпечення грошових зобов'язань замовника проекту перед УкрЕСКО.

Крім того, УкрЕСКО виконує енергетичні аудити підприємств, зокрема, інвестиційного класу.

Мал. 15. Фінансова схема ПрАТ «УкрЕСКО»

Замовниками послуг УкрЕСКО були підприємства машинобудівної, хімічної, харчової, будівельної та агропромислової галузей у різних регіонах України (АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Вінницькій, Івано-Франківській, Київській, Миколаївській, Сумській, Харківській, Херсонській областях), серед яких ЗАТ «Вознесенське шкіряне об'єднання «ВОЗКО», ЗАТ «Куп'янський молочноконсервний комбінат», ВАТ «Шосткинський міськмолкомбінат», ВАТ «Гостомельський склозавод», ЗАТ «Кримський Титан», ЗАТ «Оріль-Лідер», ЗАТ «Кондитерська фабрика «А.В.К.», м. Дніпропетровськ», ТОВ «Керамікбудсервіс», ДП «Дослідне господарство «Асканійське» Інституту олійних культур Української академії аграрних наук», а також школи й дитячі садки Снятинського району Івано-Франківської області тощо.

У рамках реалізованих проектів УкрЕСКО було здійснено будівництво когенераційних установок, модернізацію систем тепlopостачання, модернізацію систем виробництва і розподілу стиснутого повітря, модернізацію окремих видів технологічного обладнання, впроваджено виробництво теплоізоляційних матеріалів (піноскло), використання відновлюваних видів палива (біомаси) на котельнях, термомодернізацію будівель.

8.1.2. Комунальне підприємство «Група впровадження проекту» («КиївЕСКО»)

Комунальне підприємство «КиївЕСКО» (далі – КП «КиївЕСКО») починає свою історію від Комунального підприємства «Група впровадження проекту», яке було створене у 1999 році для реалізації міжнародного інвестиційного проекту Міжнародного банку реконструкції та розвитку «Енергозбереження в адміністративних і громадських будівлях міста Києва».¹⁹⁹ Проект був розроблений для виконання Державної комплексної програми енергозбереження в адміністративних і громадських будівлях Києва, які утримуються за рахунок коштів міського бюджету, та був спрямований на істотне скорочення бюджетних витрат на тепlopостачання за рахунок впровадження енергоощадних заходів з коротким терміном окупності.

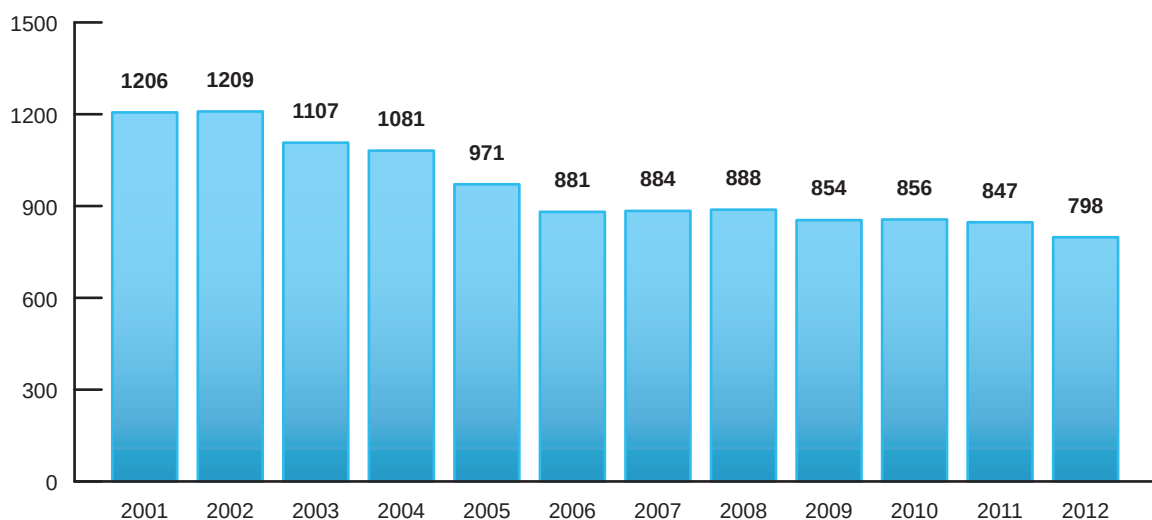
Загальна вартість проекту становила близько 27 млн дол. США, яку забезпечили зокрема:

- позика Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) – 15,18 млн дол. США на умовах 12-річного терміну погашення боргу, включаючи 6-річний пільговий період;
- внутрішнє фінансування Київської міської державної адміністрації – 9,9 млн дол. США;
- грант Шведського агентства міжнародного розвитку (SIDA) – 2 млн дол. США (консалтингові послуги провідних шведських компаній).

У процесі реалізації проекту виконано таку роботу:

- проведено енергетичні аудити 1 560 закладів бюджетної сфери, а також проектні роботи з реконструкції систем тепlopостачання закладів зі встановленням модульних індивідуальних теплових пунктів;
- встановлено прилади комерційного обліку теплової енергії в 1 357 будівлях, що дало змогу здійснювати розрахунки за фактичним споживанням тепла;
- встановлено 1 173 модульні індивідуальні теплові пункти, оснащені системами автоматичного регулювання та насосним устаткуванням, що забезпечило оптимальне споживання теплової енергії системою опалення в будівлях;
- встановлено рефлектори радіаторів у 940 будівлях (118 823 м²);
- проведено ущільнення вікон і дверей у 1 270 будівлях (2 478 583 погонних метри);
- модернізовано системи змішування гарячої води в 14 закладах охорони здоров'я (3 727 змішувачів) та в 260 дошкільних закладах (2 054 змішувачі);
- проведено заміну 400 одиниць запірної арматури в 200 закладах;
- проведено заміну 254 вікон, що не підлягали ремонту на сучасні тепло- та шумоізоляційні металопластикові (загальна площа – 1 414 м²).

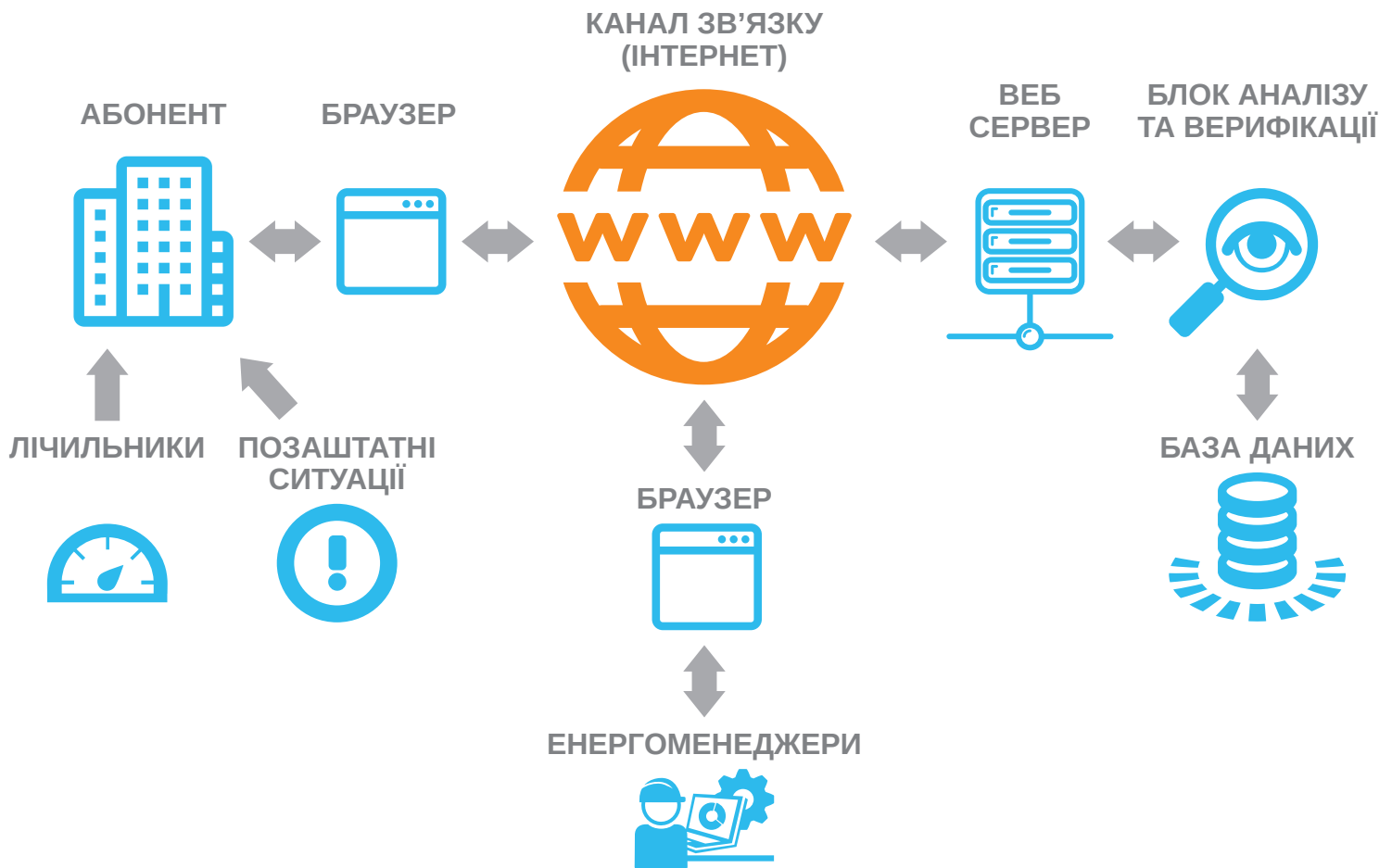
Впровадження в рамках проекту енергоощадних заходів допомогло скоротити майже на 34% споживання теплової енергії бюджетними закладами (з 1 206 тис. Гкал в 2001 році до 798 тис. Гкал в 2012 році), забезпечити повернення кредиту та скоротити витрати з міського бюджету на тепlopостачання. У фінальному звіті МБРР (звіт 33154-UA) діяльність КП «КиївЕСКО» відзначено найвищою оцінкою.

Мал. 16. Реалізація енергоощадних заходів за прямого фінансування ЕСКО

199 Сайт КП «ГВП» («КиївЕСКО»). – Режим доступу до ресурсу: <http://kyivesko.com.ua/pro-nas/istoriya>.

Крім того, протягом 2007-2008 років реалізовано пілотний проект зі створення системи дистанційного контролю та комерційного обліку енергоспоживання будівель бюджетної сфери, який охопив близько 130 закладів освіти та охорони здоров'я. Реалізація проекту (мал. 17) дала змогу забезпечувати інформаційно-аналітичну й технологічну підтримку формування статистичної звітності, підготовки аналітичних матеріалів, аналізу показників і управління енергоефективністю об'єктів бюджетної сфери м. Києва.

Мал. 17. Схема системи дистанційного контролю та комерційного обліку енергоспоживання

За технічної підтримки проекту «Реформа міського теплозабезпечення» (далі – РМТ), що був реалізований за фінансової підтримки USAID, протягом 2011-2013 років у місті Києві було здійснено значний обсяг робіт із впровадження позитивних системних змін у секторі теплопостачання, а саме:

- розроблено міський енергетичний план Києва, який на підставі раціонального бачення проблем місцевої енергетики визначає шляхи їх розв'язання, що став головною частиною майбутнього ПДСЕР;
- організовано багатокомпонентну інформаційну кампанію, яка передбачала просвітницьку роботу серед громадян щодо ефективного енергоспоживання;
- надано допомогу в розвитку ОСББ, створенні дорадчих органів та підтримці центрів ОСББ;
- реалізовано пілотні проекти (мал. 18) з термосанації двох бюджетних установ: дошкільний навчальний заклад № 573 Оболонського району м.Києва за адресою: вул. Маршала Малиновського, 27г, та загальноосвітній навчальний заклад № 233 Оболонського району м.Києва за адресою: вул. Лайоша Гавро, 22а, загальною вартістю 14,9 млн грн (КМДА – 9 млн грн, Проект USAID – 2,9 млн грн, ДТЕК – 3 млн грн).

З метою фінансування проекту «Енергозбереження» у бюджетних установах міста Києва, який передбачає заміну, ремонт, установку енергоощадного обладнання на об'єктах комунальної власності, КП «КиївЕСКО» за рішенням Київської міської ради від 02.10.2013 № 12/9600 отримало дозвіл на залучення кредиту під муніципальні гарантії в сумі 4 млн грн на 5 років під 3% річних від НЕФКО.

ДНЗ № 573 до термосанації

ДНЗ № 573 після термосанації

ЗНЗ № 233 до термосанації

ЗНЗ № 233 після термосанації

Мал. 18. Результати термосанації ДНЗ № 573 та ЗНЗ № 233

Крім того, на підставі рішення Київської міської ради від 02.10.2013 № 13/9601 КП «КиївЕСКО» також отримало дозвіл на кредит від НЕФКО під муніципальні гарантії в сумі 5 млн євро на 8 років під 7% річних для фінансування проекту «Термосанація у бюджетних установах міста Києва».

Розуміючи прогресивність та ефективність ЕСКО-механізму для залучення кредитних коштів у сферу енергоефективності, КП «КиївЕСКО» за відсутності правових засад для реалізації енергосервісних договорів на державному рівні, ініціювало в 2012 році впровадження такого механізму в місті Києві на базі чинного законодавства. Зокрема, за результатами плідної співпраці структурних підрозділів КМДА, КП «КиївЕСКО», проекту «РМТ» та Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень було розроблено відповідний порядок впровадження механізму ЕСКО в бюджетній сфері міста Києва.

8.1.3. КП «ДМЕСКО»

Комунальне підприємство «Дніпропетровська муніципальна енергосервісна компанія»²⁰⁰ (далі – КП «ДМЕСКО») створене у 2006 році з метою розробки та управління проектами в сфері муніципального енергозбереження для зниження енерговитрат в організаціях бюджетної сфери та комунальних підприємствах.

До головних завдань компанії належить:

- визначення потенціалу енергозбереження і розробка техніко-економічних обґрунтувань міських програм енергозбереження та окремих проектів;
- розроблення пропозицій щодо покращення механізму економічного стимулювання енергозбереження в бюджетній, житлово-комунальній та промисловій сферах м. Дніпропетровська;
- у рамках співробітництва з ЄБРР залучення інвестицій для реалізації проекту «Підвищення енергоефективності бюджетних будівель»;²⁰¹

200 Сайт КП «Дніпропетровська муніципальна енергосервісна компанія». – Режим доступу до ресурсу: <http://elekt-ro.com/projects/realisation.htm>.

201 Сайт Представництва ЄБРР в Україні. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/legal-ee-infrastructure-dnipropetrovsk.html>.

- пошук та залучення інвестиційних ресурсів для реалізації енергоощадних проєктів;
- надання консалтингових послуг з питань енергозбереження.

У 2008 році КП «ДМЕСКО» розробило та впровадило Муніципальну автоматизовану систему моніторингу та споживання енергоносіїв, у 2009 році – «Цільову програму з енергозбереження м. Дніпропетровська на 2009-2012 роки».

У 2010 році КП «ДМЕСКО» розпочало підготовку спільного з ЄБРР проєкту з впровадження механізму «Енергетичного перформанс контракту» та розвитку ЕСКО в Україні. З цією метою у 2012 році КП «ДМЕСКО» уклало відповідну інвестиційну угоду з ЄБРР.

Схема реалізації проєкту передбачає виконання комплексу самоокупних енергоефективних заходів у будівлях бюджетних установ (освітні заклади) з використанням механізму ЕПК з гарантованою економією. Головна мета проєкту – зниження споживання або підвищення ефективності споживання енергоресурсів (електроенергія, тепло тощо) та зниження відповідних витрат бюджету на утримання бюджетних установ м. Дніпропетровська. Очікують, що запланований рівень економії теплової та електричної енергії за результатами реалізації енергоощадних заходів на об'єктах становитиме до 40%.

Проєкт реалізують на умовах співфінансування, а саме:

- кредит ЄБРР під муніципальну гарантію – до 20 млн євро;
- інвестиційний грант ЕБРР – 2,5 млн євро;
- кошти бюджету м. Дніпропетровська – 3,4 млн євро;
- кошти приватних інвесторів.

КП «ДМЕСКО» є позичальником кредитних коштів, управляє проєктом та виступає замовником робіт. При цьому для виконання робіт та послуг проєкт передбачає залучення коштів приватних ЕСКО, яких відбиратимуть за правилами ЄБРР. Оплата робіт та послуг приватним ЕСКО відбуватиметься після впровадження енергоощадних заходів та досягнення запланованої економії. Ризики недосягнення рівня запланованої економії бере на себе приватна ЕСКО.

Для першого етапу проєкту попередньо відібрано 84 об'єкти (школи). З метою його реалізації 13 грудня 2013 р. КП «ДМЕСКО» уклало угоду з ЄБРР для отримання кредиту під муніципальні гарантії на суму 10 млн євро терміном до 10 років під 5,25% річних.

Наразі КП «ДМЕСКО» на підставі оголошеного конкурсу здійснює відбір виконавців робіт.

8.1.4. ТОВ «Центральна Енергосервісна Компанія «ЕСКО-ЦЕНТР»

ТОВ «Центральна Енергосервісна Компанія «ЕСКО-ЦЕНТР» (далі – ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР») у 2008 році вперше в Україні розробила та реалізувала проєкт підвищення енергоефективності багатоквартирного будинку з використанням механізму енергосервісного контракту в м. Ніжині Чернігівської області за адресою вул. Незалежності, 23. Вказаний 5-поверховий будинок на 150 квартир загальною опалювальною площею 7057,1 м² був побудований в 1980 році за типовим проєктом з керамзитобетонних панелей (мал. 19).

Мал. 19. Загальний вигляд будинку до термосанації

Під час розробки та реалізації проекту ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР» виконало значний комплекс організаційних робіт, які стосувалися:

- обрання оптимальної бізнес-моделі;
- визначення умов фінансування проекту із залучення кредитних ресурсів голландського Фонду DIGH;
- надання підтримки мешканцям будинку у створенні ОСББ;
- отримання підтримки, у тому числі фінансової, з боку Ніжинської міської ради;
- укладання договору з місцевим теплопостачальним підприємством на постачання теплової енергії в будинок.

У проєкті була використана модель ЕПК повного управління другого типу (Full Management Contract type 2), в рамках якого ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР» уклала контракт з ОСББ на надання послуг з опалення та гарячого водопостачання, а також забезпечення комфортних умов у будинку при виконанні визначених зобов'язань із підвищення енергоефективності. При цьому, взявши на себе функції керівної компанії, ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР» виконувало таку роботу:

- обирало підрядників на виконання окремих видів робіт;
- здійснювало нагляд за впровадженням проєкту;
- надавало послуги теплопостачання та гарячого водопостачання мешканцям будинку, закуповуючи теплову енергію в місцевої теплопостачальної компанії;
- вело облік споживання теплової енергії;
- збирало кошти від мешканців за послуги з теплопостачання;
- забезпечувало звітування перед кредитором про використання залучених від нього коштів та їх повернення;
- звітувало та відповідало перед ОСББ за якість виконаних робіт і наданих послуг.

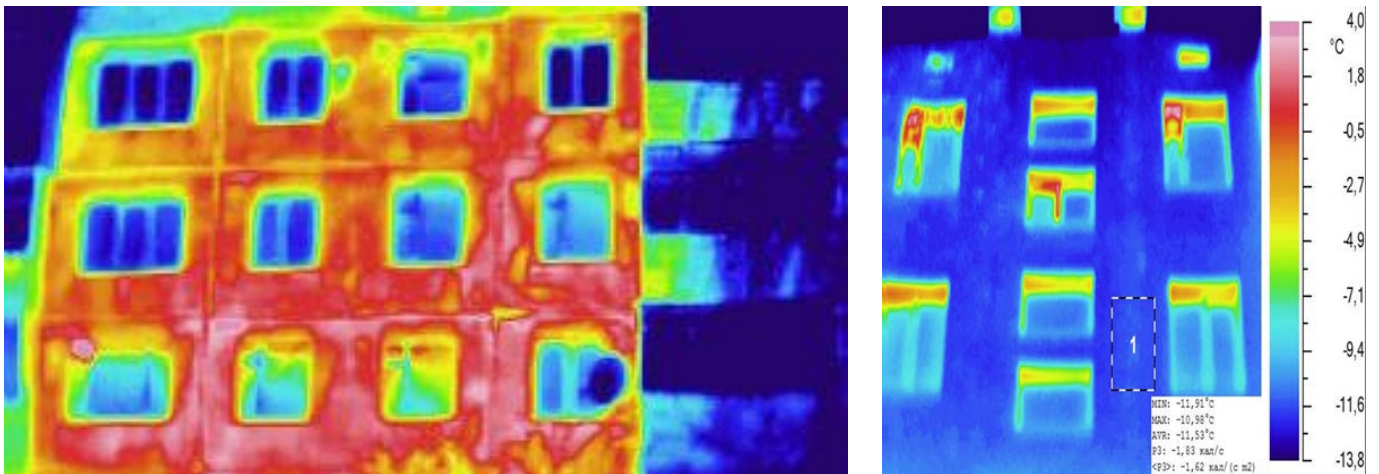
Привабливість проєкту для мешканців забезпечувалася такими факторами:

- платежі за опалення та гаряче водопостачання (ГВП) для мешканців на рівні встановленого тарифу по м. Ніжину зі знижкою 3%;
- збереження для мешканців пільг та субсидій;
- майно та квартири мешканців не є предметом застави під залучені кредитні ресурси;
- збереження в будинку централізованого опалення;
- забезпечення повернення кредиту за рахунок скорочення обсягу споживання теплової енергії.

Загальна вартість проєкту в цінах 2008 року становила 2 400 тис. грн, з яких 1 975 тис. грн залучено як кредит від Фонду DIGH та 425 тис. грн – співфінансування з державного бюджету. В процесі реалізації проєкту здійснено комплекс робіт з підвищення енергетичної ефективності будинку: ремонт даху та утеплення стін, встановлено індивідуальний тепловий пункт (ІТП), проведено гідрохімічну промивку та балансування внутрішньобудинкової системи опалення, утеплення вхідних груп та заміну вікон під'їздів, що значно покращило енергетичні характеристики будинку (табл. 2, мал. 20, мал. 21).

Показник	До термосанації	Після термосанації
Річне споживання теплової енергії на опалення (за показниками будинкового лічильника)	996 Гкал	619 Гкал
Теплопровідність огорожувальних конструкцій:		
Стіни	1,68 Вт/м ² °С	0,34 Вт/м ² °С
Перекриття горища	0,89 Вт/м ² °С	0,44 Вт/м ² °С
Перекриття підвалу	0,96 Вт/м ² °С	0,96 Вт/м ² °С
Вікна	3,1 Вт/м ² °С	1,7 Вт/м ² °С

Табл. 2. Показники енергетичних характеристик будинку

Мал. 20. Стан огорожувальних конструкцій будинку до (зліва) та після (праворуч) термосанації

Мал. 21. Загальний вигляд будинку після термосанації

Внаслідок проведених заходів у середньому на 40% скоротилося споживання теплової енергії на опалення будинку та значно покращилися його експлуатаційні характеристики, а також підвищилася комфортність проживання мешканців.

8.1.5. ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи»

ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи» в 2010 році розробило та реалізувало проект підвищення енергоефективності багатоквартирного будинку в м. Луцьку Волинської області за адресою вул. Перемоги, 10 (9-ти поверховий, 144-х квартирний, загальною житловою площею 8412 м², побудований в 1978 році).

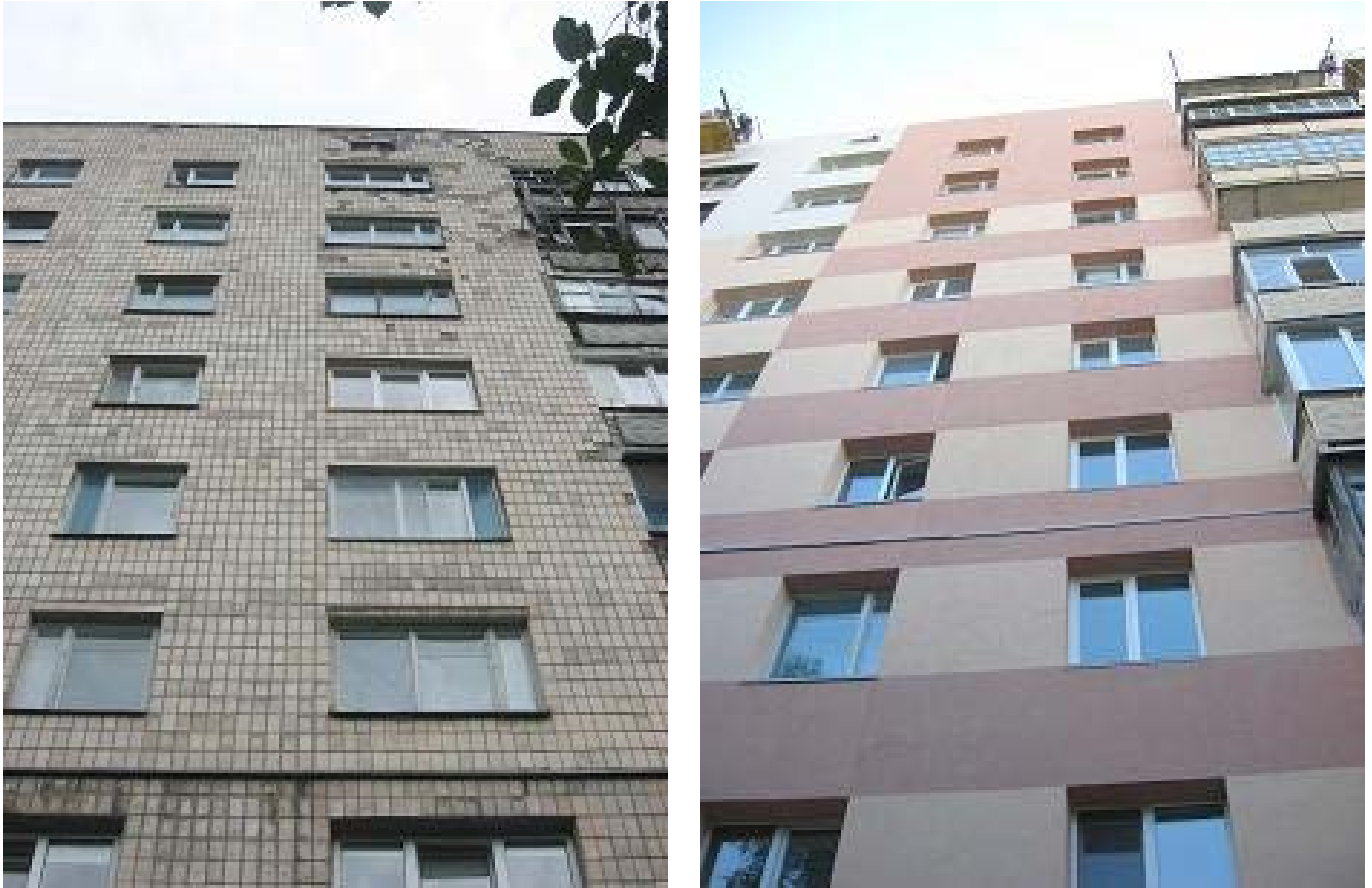
У даному проекті була застосована модель ЕПК повного управління другого типу (Full Management Contract type 2), за яким ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи» стало виконавцем послуги з теплопостачання в будинок.

Складність проекту для підприємства-виконавця так само, як у м. Ніжині, полягала в поєднанні інтересів та пошуку взаємовигідних умов для мешканців будинку, приватного інвестора, місцевої теплопостачальної організації та самого ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи».

Головними мотиваційними факторами для отримання підтримки мешканців було:

- гарантування збереження права власності на квартири;
- забезпечення тарифу на опалення на 7% нижче від встановленого по місту;
- істотне покращення комфортності умов проживання;
- підвищення ринкової вартості квартир у реконструйованому будинку;
- виконання проекту не потребує залучення від мешканців додаткових коштів.

У процесі реалізації проекту, загальна вартість якого становила майже 2.106 тис. грн, здійснено утеплення огорожувальних конструкцій будинку, монтаж та налаштування ІТП, встановлення металопластикових енергоощадних вікон у місцях загального користування, а також інші необхідні ремонтно-будівельні роботи. Це дало змогу скоротити обсяг споживання теплової енергії для опалення будинку на 50% (мал. 22). За умовами проекту повернення інвестицій забезпечується за рахунок зменшення обсягів споживання теплової енергії.

Мал. 22. Зовнішній вигляд фасаду будинку до (зліва) та після (праворуч) термосаначії

Аналіз досвіду ТОВ «ЕСКО-ЦЕНТР» та ТОВ «ЕСКО «Луцькі комунальні системи», свідчить про реальну можливість успішно застосувати механізми енергосервісного контрактингу в проектах підвищення енергоефективності багатоквартирних будинків, що для України є вкрай актуальним. Водночас держава має вжити додаткових заходів, з одного боку, щодо підвищення платоспроможності громадян, а з іншого боку, їх відповідальності за несплату спожитих житлово-комунальних послуг. Крім того, потребують додаткового законодавчого врегулювання відносини підприємств комунальної теплоенергетики з ЕСКО в разі їх визначення виконавцями послуг з тепlopостачання в багатоквартирних будинках.

8.2. Енергосервісні компанії в Російській Федерації

На сучасному етапі розвитку економіки Російської Федерації її можна визначити як украй енергоємну і низькоенергоефективну, що пов'язано передовсім з технологічною відсталістю і структурою промисловості та житлово-комунального господарства, особливостями цінової і тарифної політики держави.

У 2009 році був прийнятий Федеральний закон № 261-ФЗ «Про енергозбереження і про підвищення енергетичної ефективності та про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації» (далі – Закон «Про енергозбереження»),²⁰² який створив передумови для встановлення нового типу відносин з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності.

202 Федеральний закон от 23 ноября 2009 г. № 261-ФЗ «Об энергосбережении и о повышении энергетической эффективности и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации». – Режим доступа до ресурсу: <http://base.garant.ru/12171109/>.

Реалізація зазначеного Закону «Про енергозбереження» формує принципово нову основу для розвитку енергосервісного бізнесу та діяльності ЕСКО. Те, що раніше було поодинокими випадками, стало пріоритетним напрямком державної політики, оформленим у нормативно-правові рамки.

Зокрема, «Енергетичною стратегією Росії до 2030 року»²⁰³ досягнення енергетичної ефективності економіки та формування ринку енергосервісу, а також забезпечення відповідних нормативно-правових та інституційних умов діяльності ЕСКО передбачено як пріоритетні напрями державної політики РФ у сфері енергетики.

Наразі дані експертного порталу з питань енергозбереження «Державна інформаційна система в галузі енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності»²⁰⁴ містять інформацію про 76 ЕСКО, третина яких міститься в Москві і Московській області.

Окрім того, в березні 2014 р. була створена Російська асоціація енергосервісних компаній. До цього часу підприємства, що надають енергосервіс, практично не об'єднувалися в асоціації, спілки та саморегульовані організації. Виняток становлять компанії, які займаються енергоаудитом, оскільки здійснювати, відповідно до законодавства, діяльність з проведення енергетичного обстеження мають право тільки члени саморегульованих організацій в галузі енергетичного обстеження. Так, за даними Міненерго РФ, станом на травень 2014 року в сфері енергетичного обстеження було 157 саморегульованих організацій.²⁰⁵

8.2.1. Правові рамки енергосервісних контрактів

Базовим спеціальним законом у сфері укладання ЕСК є вищезгаданий Федеральний закон «Про енергозбереження і про підвищення енергетичної ефективності та про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації» від 23.11.2009 № 261-ФЗ.²⁰⁶ який регулює відносини з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності. Закон створює правові, економічні та організаційні основи стимулювання енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності, крім того, в ньому передбачено можливість укладання ЕСК, які є головним правовим інструментом ЕСКО. Зокрема, Закон містить окрему главу 5 «Енергосервісні договори (контракти) і договори купівлі-продажу, постачань, передачі енергетичних ресурсів, що включають в себе умови ЕСК». У цій главі вказано вимоги до таких договорів (контрактів), а також їх умов. Крім того, передбачено, що для забезпечення державних або муніципальних потреб можна укласти державні або муніципальні ЕСК (контракти), які укладають і оплачують відповідно до бюджетного законодавства РФ і законодавства РФ про розміщення замовлень.²⁰⁷

Також діяльність ЕСКО і укладання ЕСК регламентується такими спеціальними нормативно-правовими актами:

- Бюджетний кодекс Російської Федерації від 31.07.1998 № 145-ФЗ (зокрема ст.72, якою передбачено право державних і муніципальних замовників на укладання державних або муніципальних ЕСК. Дана норма дозволяє укласти довгострокові ЕСК на термін, що перевищує бюджетний рік, а також оплачувати ЕСК за тією ж статтею, що й комунальні послуги,²⁰⁸
- Федеральний закон «Про контрактну систему в сфері закупівель товарів, робіт, послуг для забезпечення державних і муніципальних потреб» від 05.04.2013 № 44-ФЗ,²⁰⁹ який регламентує особливості укладання ЕСК;
- Федеральний закон «Про технічне регулювання» від 27.12.2002 № 184-ФЗ,²¹⁰ який здійснює технічне регулювання в галузі застосування вимог енергетичної ефективності;
- Федеральний закон «Про саморегульовані організації» від 01.12.2007 № 315-ФЗ,²¹¹ регламентує загальні правила створення та функціонування саморегульованих організацій;

203 Затверджена Розпорядженням Уряду Російської Федерації «Енергетическая стратегия России на период до 2030 года» // Министерство энергетики Российской Федерации від 13.11.2009 № 1715-р. – Режим доступу до ресурсу: <http://minenergo.gov.ru/aboutminen/energostrategy/>.

204 Государственная информационная система в области энергосбережения и повышения энергетической эффективности. – Режим доступу до ресурсу: <http://gisee.ru/>.

205 Мониторинг засобів масової інформації // ВАР Далекосхідна енергетична компанія. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dvec.ru/u/File/obzor_smi/2013/301213.docx.

206 Федеральний закон «Об энергосбережении и о повышении энергетической эффективности и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» от 23.11.2009 № 261-ФЗ. – Режим доступу до ресурсу: <http://base.garant.ru/12171109/>.

207 Відзначимо, що в рамках положень закону немає такого істотного матеріального стимулу для керівників підприємств і організацій з розвитку ЕСК, як механізм залучення позабюджетних ресурсів.

208 Бюджетный кодекс РФ, ст. 72, п. 3: «Державні або муніципальні замовники мають право укласти державні або муніципальні енергосервісні договори (контракти), в яких ціна визначена як відсоток від вартості зекономлених енергетичних ресурсів на термін, що перевищує термін дії затверджених лімітів бюджетних зобов'язань. Витрати на оплату таких договорів (контрактів) планують і здійснюють у складі витрат на оплату відповідних енергетичних ресурсів (послуг на їх доставку)». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.consultant.ru/popular/budget/>.

209 Федеральний закон «Про контрактну систему у сфері закупівель товарів, робіт, послуг для забезпечення державних і муніципальних потреб» від 05.04.2013 № 44-ФЗ. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_171284/.

210 Федеральний закон «Про технічне регулювання» від 27.12.2002 № 184-ФЗ. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.consultant.ru/popular/techreg/>.

211 Федеральний закон «Про саморегульовані організації» від 01.12.2007 № 315-ФЗ. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_171328/.

- Федеральний закон «Про некомерційні організації» від 12.01.1996 № 7-ФЗ;²¹²
- Постанова Уряду РФ «Про вимоги до умов контракту на енергосервіс і про особливості визначення початкової (максимальної) ціни контракту (ціни лота) на енергосервіс» від 18.08.2010 № 636;²¹³
- Постанова Уряду РФ «Про затвердження положення про вимоги, що пред'являються до збору, обробки, систематизації, аналізу та використання даних енергетичних паспортів, складених за результатами обов'язкових та добровільних енергетичних обстежень» від 25.01.2011 № 19;²¹⁴
- Постанова Уряду РФ «Про затвердження правил подання федеральними органами виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації і органами місцевого самоврядування інформації для включення в державну інформаційну систему у сфері енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності» від 25.01.2011 № 20;²¹⁵
- Розпорядження Уряду РФ «Про затвердження заходів з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності в Російській Федерації» від 01.12.2009 № 1830-р;²¹⁶
- Наказ Мінекономрозвитку РФ «Про затвердження зразкового переліку заходів у галузі енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності, який може бути використаний з метою розробки регіональних, муніципальних програм у галузі енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності» від 17.02.2010 № 61;²¹⁷
- Наказ Міненерго РФ «Про затвердження порядку укладення та істотних умов договору, що регулює умови установки, заміни та (або) експлуатації приладів обліку енергетичних ресурсів, що використовуються» від 07.04.2010 № 149;²¹⁸
- Наказ Міненерго РФ «Про затвердження зразкової форми пропозиції про оснащення приладами обліку енергетичних ресурсів, що використовуються» від 16.04.2010 № 178;²¹⁹
- та інші.

8.2.2. Принцип роботи ЕСКО

Визначальною характеристикою ЕСКО в РФ, як і в інших країнах, є те, що вона отримує платежі з економії від впроваджуваних енергетичних проектів, ґрунтуючись на їх рентабельності.

При цьому ЕСКО на російському ринку можуть надавати як одиничні послуги (консультування, постачання обладнання, розробка заходів з підвищення енергоефективності тощо), так і комплексні послуги (включаючи розробку і реалізацію проекту «під ключ»).

Але традиційно основою індустрії енергосервісу є забезпечення всебічних («під ключ») послуг з енергоефективності, зокрема, оцінку, розробку, монтаж обладнання, фінансування, обслуговування та моніторинг фактичної економії в проектах енергоефективності.

Закон «Про енергозбереження» в ст. 19 дає визначення ЕСК як контракту, предметом якого є здійснення виконавцем робіт, спрямованих на енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності використання енергетичних ресурсів замовником.

Хоча російський Закон «Про енергозбереження» не містить прямої вказівки на отриману економію як джерело платежів за договором, оплату, зазвичай, проводить замовник після виконання проекту за рахунок коштів, зекономлених внаслідок впровадження енергоощадних технологій.²²⁰ ЕСК укладають на термін від 6

212 Федеральний закон «Про некомерційні організації» від 12.01.1996 № 7-ФЗ. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_173457/.

213 Постанова Уряду РФ «Про вимоги до умов контракту на енергосервіс і про особливості визначення початкової (максимальної) ціни контракту (ціни лота) на енергосервіс» від 18.08.2010 № 636. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rg.ru/2010/12/14/energoserwis-site-dok.html>.

214 Постанова Уряду РФ «Про затвердження положення про вимоги, що пред'являються до збору, обробки, систематизації, аналізу та використання даних енергетичних паспортів, складених за результатами обов'язкових та добровільних енергетичних обстежень» від 25.01.2011 № 19. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rg.ru/2011/02/04/pasporta-dok.html>.

215 Постанова Уряду РФ «Про затвердження правил подання федеральними органами виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації і органами місцевого самоврядування інформації для включення в державну інформаційну систему у сфері енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності» від 25.01.2011 № 20. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_109815/.

216 Розпорядження Уряду РФ «Про затвердження заходів з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності в Російській Федерації» від 01.12.2009 № 1830-р. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_105309/.

217 Наказ Мінекономрозвитку РФ «Про затвердження примірною переліку заходів у галузі енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності, який може бути використаний з метою розробки регіональних, муніципальних програм у галузі енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності» від 17.02.2010 № 61. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_97672/.

218 Наказ Міненерго РФ «Про затвердження порядку укладення та істотних умов договору, що регулює умови установки, заміни та (або) експлуатації приладів обліку енергетичних ресурсів, що використовуються» від 07.04.2010 № 149. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rg.ru/2010/07/07/energo-dok.html>.

219 Наказ Міненерго РФ «Про затвердження примірною форми пропозиції про оснащення приладами обліку енергетичних ресурсів, що використовуються» від 16.04.2010 № 178. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rg.ru/2010/06/02/forma-dok.html>.

220 Постанова Уряду РФ «Про вимоги до умов контракту на енергосервіс і про особливості визначення початкової (максимальної) ціни контракту (ціни лота) на енергосервіс» від 18.08.2010 № 636 передбачає тільки один варіант фінансування енергосервісу – як відсоток від досягнутого показника економії. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rg.ru/2010/12/14/energoserwis-site-dok.html>.

місяців до 5-7 років (максимальний строк обмежений можливостями російських банків кредитувати ЕСКО на тривалі терміни).²²¹

Окрім того, варто відзначити, що відповідно до Постанови Уряду РФ «Про вимоги до умов контракту на енергосервіс і про особливості визначення початкової (максимальної) ціни контракту (ціни лота) на енергосервіс» від 18.08.2010 № 636,²²² однією з вимог до ЕСК є внесення в контракт положення, згідно з яким розмір платежу встановлюють як відсоток від досягнутого розміру економії відповідних витрат замовника на оплату енергетичного ресурсу, визначеного у вартісному вираженні за цінами (тарифами) на відповідний енергетичний ресурс, фактично сформований за період досягнення передбаченого контрактом розміру економії, який покриває також витрати виконавця з реалізації переліку заходів. Таким чином, зростання тарифів враховують під час розрахунків з ЕСКО і проводять індексування розмірів виплат на користь ЕСКО за підсумками року.

Стимулом до енергозбереження та підвищення енергоефективності в бюджетній сфері є положення Закону «Про енергозбереження», яке передбачає:

” Починаючи з 1 січня 2010 р. головні розпорядники бюджетних коштів здійснюють планування бюджетних асигнувань на забезпечення виконання функцій казенними (бюджетними та автономними) установами, які перебувають у їхньому віданні, на підставі даних про обсяг фактично спожитих казенними (бюджетними та автономними) установами в 2009 році ресурсів, зменшених у зіставних умовах на 15% протягом 5 років з щорічним зниженням такого обсягу на 3%. При плануванні зазначених бюджетних асигнувань не враховується скорочення видатків державної (муніципальної) установи, досягнуте нею внаслідок зменшення обсягу фактично спожитих ресурсів понад встановлений відповідно до частини 1 цієї статті обсяг. Економію коштів, досягнуту за рахунок додаткового, порівняно із врахованим при плануванні бюджетних асигнувань зниженням споживання казенною установою ресурсів, використовують згідно з бюджетним законодавством Російської Федерації для забезпечення виконання функцій відповідним закладом, зокрема, на збільшення річного фонду оплати праці (без урахування вказаного збільшення при індексації фондів оплати праці).²²³

8.2.3. Схема взаємодії ЕСКО і бюджетних установ

За російським законодавством, державні та муніципальні унітарні підприємства обмежені в своїх можливостях розпоряджатися майном, здійснювати угоди і залучати позикові кошти.

Однак, незважаючи на ці перешкоди, використання ЕСК у бюджетній сфері можливе, тому цивільне законодавство допускає участь муніципальних утворень і унітарних підприємств у цивільно-правових відносинах. Так, їхні відносини з ЕСКО будуються за таким принципом (мал. 23).²²⁴

За даною схемою, після укладення договору з бюджетною установою проведення робіт оплачується з поновлюваного фонду підтримки енергосервісних робіт, який фінансує й адмініструє влада регіону та фінансові організації. Після закінчення робіт і встановлення ефекту економії, банк, який співпрацює за програмою ЕСК, відшкодовує витрати ЕСКО і виплачує встановлений заздалегідь прибуток. Головний розпорядник бюджетних коштів (ГРБК) зменшує витрати на утримання установи на розмір економії, залишаючи частину заощаджених коштів у розпорядженні установи, частину – резервує для відшкодування витрат банку. ЕСКО з отриманих коштів повертає грант фонду із встановленим відсотком за ризик.²²⁵

221 Що таке енергосервісний контракт // Тематическое сообщество «Энергоэффективность и Энергосбережение». – Режим доступу до ресурсу: <http://solex-un.ru/energo/review/energoserwisnaya-deyatelnost-v-rossii/cto-takoe-energoservisnyy-kontrakt>.

222 Постановление Правительства Российской Федерации от 18 августа 2010 г. № 636 г. Москва «О требованиях к условиям контракта на энергосервис и об особенностях определения начальной (максимальной) цены контракта (цены лота) на энергосервис». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rg.ru/2010/12/14/energoserwis-site-dok.html>.

223 Федеральный закон «Об энергосбережении и о повышении энергетической эффективности» от 23.11.2009 № 261-ФЗ (ред. от 29.12.2014). – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_173032/?frame=6.

224 Використана схема була опублікована на інтернет-порталі АEnergy.ru. – Режим доступу до ресурсу: <http://aenergy.ru>.

225 Койнов І., Чуриков А. Механізми фінансування заходів з підвищення енергетичної ефективності в Росії: енергосервісні контракти // АEnergy.ru. – Режим доступу до ресурсу: <http://aenergy.ru/2571>.

Мал. 23. Схема відносин ЕСКО з бюджетними установами

8.3. Європейський ринок енергетичних послуг

Ринки енергосервісу в країнах Європи є дуже різноманітними. Умовно їх можна поділити на 3 типи:

- 1. Добре розвинуті.**
Сюди можна віднести енергосервісні ринки таких країн, як Німеччина, Франція, Велика Британія, Австрія, Італія, Швеція, Іспанія, Нідерланди, Фінляндія.
- 2. Помірно розвинуті.**
До них можна віднести енергосервісні ринки таких країн як: Бельгія, Швейцарія, Чехія, Ірландія, Греція, Румунія, Болгарія, Польща.
- 3. Ринки енергосервісу на початковому етапі розвитку.**
Сюди можна віднести енергосервісні ринки інших країн Європи, а також енергосервісний ринок України.

Рівень розвитку ринку енергосервісу визначається національним досвідом країни в питаннях підвищення енергоефективності. На шляху розвитку енергосервісу кожна країна має свою низку перепон і тому формує власну нормативно-правову базу. Як наслідок, правове регулювання діяльності ЕСКО в країнах Європи істотно відрізняється. Країни із достатнім національним законодавством у питаннях підвищення енергоефективності мають великий вплив на розвиток енергосервісу. Тоді як країни, що почали виконувати завдання щодо підвищення енергоефективності тільки після прийняття загальноєвропейських директив, мають менш розвинений ринок енергосервісу (до них належить і Україна).

Розвинуті європейські країни досягли значної економії енергії за рахунок підтримки діяльності ЕСКО та розвитку ЕПК. Енергосервісні заходи цих країн передбачають як поодинокі дії (наприклад, створення однієї або кількох державних ЕСКО), так і комплексні цільові програми, які включають реалізацію пілотних проектів, широкомасштабне поширення інформації та кращих практик, підготовку методичних рекомендацій і типових форм контрактів тощо. Водночас, деякі країни Європи досягли лише мінімальних стандартів енергоефективності, передбачених директивами ЄС.

Розглянемо приклади розвинених ринків енергосервісу країн Європи.

8.3.1. Ринок енергосервісу Німеччини

Основні завдання політики Німеччини в сфері економії енергії та енергосервісу визначені в документі «Енергетична концепція Федерального Уряду». В країні передбачено скорочення повного постачання первинної енергії від рівня 1990 року на 20% до 2020 року та на 80% до 2050 року.

8.3.1.1. Правові рамки енергосервісних контрактів

Законодавство Німеччини стимулює керівні компанії вкладати власні або запозичені кошти в енергозбереження у багатоквартирних будинках шляхом надання пільгових преференцій або цільових субсидій (грантів).

Для розвитку ринку енергосервісу, крім закону про «зелений» тариф, який було ухвалено ще в 1992 році, прийнято низку стимулюючих нормативно-правових документів. Основними з них є:²²⁶

1. **Закон про орендарів житла.** Цей закон регулює пропозиції пільгових інвестицій орендарям для модернізації житла.
2. **Антимонопольний закон.** Розділ IV змінює порядок укладення контракту та підвищує його надійність.
3. **Закон щодо екоподатку** – встановлює нові екоподатки.
4. **Закон щодо маркування енергоспоживання** – стимулює маркування обладнання енергоспоживання.
5. **Акт про енергопослуги (EDL-G)** – сприяє поширенню енергопослуг.
6. **Акт про енергозбереження (EnWG)** – встановлює обов'язки щодо підвищення енергозбереження.
7. **Акт про відновлювану енергетику (EEG).** Цим документом встановлено обов'язки щодо використання відновлюваних джерел енергії для теплозабезпечення нових будинків.
8. **Розпорядження щодо економії енергії (EnEV)** – сприяє економії енергії.
9. **Кодекс присудження контракту**²²⁷ – підвищує надійність контракту.
10. **Програма стимулів на ринку опалення** – надає стимули для просування відновлюваних джерел енергії при їх застосуванні для опалення будинків.
11. **Програма модернізації будинків** – зменшує відсоткові ставки банків на фінансування модернізації будинків, а також підтримує інші заходи стимулювання розвитку енергосервісу.
12. **Програма «Енергозбереження і скорочення викидів парникових газів»** – підтримує комплексні заходи з енергозбереження, залежно від обсягу скорочення викидів CO₂ (мінімум 40 кг на 1 кв. м площі за рік). Якщо енергоспоживання зменшується до визначеного рівня, то за рахунок гранту може бути сплачено до 20 % суми зобов'язань керівної організації за кредитом. Такий підхід привабливий як для керівної компанії, так і для постачальника енергоресурсів, оскільки при обслуговуванні багатьох квартир витрати на одну квартиру будуть значно менші.²²⁸

Основну кількість ЕПК у Німеччині укладають у бюджетній сфері. Для укладання таких контрактів сформовано відповідні правові рамки, а саме:

1. Бюджетну політику регулює федеральне законодавство, яке прийняло важливе положення про розподіл бюджету на бюджет експлуатаційних витрат і бюджет капітальних інвестицій.
2. Важливим є також прийнятий принцип «повного покриття». Це означає, що всі витрати бюджету мають бути забезпечені прибутками від реалізованого ЕПК.
3. При укладанні ЕПК, які базуються на залученні позабюджетних фінансових ресурсів, завжди потрібно проводити оцінку витрат і прибутків (cost-benefit assessment) порівняно з прямими витратами бюджету.
4. ЕПК в бюджетному секторі підтримуються лише тоді, коли пряме бюджетне фінансування проектів економічно менш доцільне, порівняно з укладанням таких ЕПК.
5. ЕПК узгоджуються при умові, що будуть виконані вимоги, поставлені державною владою. При цьому розмір запозичень має бути збалансований з розмірами економічних зисків від енергозбереження та з витратами ЕСКО.

226 Berliner Energieagentur GmbH (2011), Challenges and Changes – Energy Services in Germany. Best Practice: Energy Saving Partnership Berlin; – Режим доступу до ресурсу: http://infobio.ctfc.cat/docs/ESCO_market_Germany_BEA%20.pdf.

227 Joint Reaserch Centre (2010), Energy Service Companies Market in Europe. Status Report 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://heating-and-cooling-in-europe.eu/presentations/Paolo%20Bertoldi.pdf>.

228 Проект фінансування підвищення енергоефективності соціального житла (ФРЕШ). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.fresh-project.eu/>.

Заходи стимулювання енергосервісу включають угоду між федеральним урядом і урядами земель про дії, які потрібно виконати в будинках для скорочення викидів парникових газів (так звану угоду 15 A-B). Ця угода для земель Німеччини є правовою основою укладання ЕПК. Вона допомагає державній владі в пришвидшенні процедур узгодження і в збільшенні кількості тендерів на укладання ЕПК в державному секторі.

Відповідно до директив Європейського Союзу про закупівлі, при укладенні ЕПК передбачені процедури переговорів або конкурентного діалогу учасників тендеру. На першому плані при цьому залишається те, що закупівля енергосервісу потребує значного часу на підготовку та проведення із залученням висококваліфікованих фахівців.

Застосування ЕПК стимулюють такими факторами:

- суворим дотриманням обов'язків зі скорочення викидів парникових газів;
- визнанням того, що ЕПК необхідні, щоб досягнути підвищення енергоефективності;
- політичною підтримкою, особливо на місцевому рівні;
- чіткими вимогами державного регулювання до виробників енергоресурсів із надання енергосервісу, зокрема з реконструкції будинків споживача;
- зростанням цін на енергоресурси внаслідок лібералізації ринку електроенергії;
- комплексним підходом до реконструкції та спорудження будинків, розширення уваги від систем енергопостачання будинків до їх конструктивних елементів;
- обов'язками державного сектору щодо підвищення енергоефективності та створення адміністративних структур, які займаються організацією, фінансуванням і реалізацією діяльності з підвищення енергоефективності;
- демонстраційним ефектом великої кількості муніципальних проектів, підтриманих енергетичними агентствами;
- активною підтримкою на федеральному рівні та рівні земель у формі стимулювання інвестицій, підготовки рекомендацій, стандартних процедур і документів, типових контрактів, моделей визначення рівня можливого підвищення енергоефективності;
- допомогою в підготовці закупівель енергосервісу як державними агентствами, так і приватними консультантами, що дало змогу отримати приклади успішної реалізації подібних ЕСК;
- використанням принципу об'єднання в рамках одного проектного пулу (пакета) об'єктів, що забезпечило зменшення транзакційних витрат;
- зацікавленістю фінансових інституцій інвестувати в ЕСК;
- стандартами якості (німецький DIN, рекомендації промислової асоціації VDMA), які мають позитивний вплив на розвиток законодавства;
- наявністю досвідчених і компетентних енергетичних агентств з місією сприяння енергосервісу;
- добре розвинутими системами вимірювання та верифікації, які базуються на рахунках за спожиту енергію, вимірювальних приладах і узгодженому базовому споживанні енергії. Результатом є незначна кількість судових позовів щодо розміру заощадженої енергії.

Додатковими факторами успіху в застосуванні ЕПК є:

- сприятливі умови для діяльності ЕСКО (надійність контрактів, простий доступ до фінансування, привабливе страхування, можливість отримання субсидій тощо);
- підвищення цін на енергію сприяє обізнаності споживачів щодо значення енергоефективності;
- власники будинків спираються на значний практичний досвід ЕСКО;
- можливість економії енергії внаслідок надання енергосервісу.

8.3.1.2. Сучасний стан ринку енергосервісу

Ухвалення низки нормативно-правових документів, що стимулюють розвиток ринку енергосервісу, дало відповідні результати. За оцінками фахівців, Німеччина має найрозвиненіший ринок енергосервісу в Європі.²²⁹ Енергетичні послуги надають понад 500 енергосервісних або подібних до них компаній, серед яких є й невеликі, і дуже потужні, є колишні муніципальні підприємства і міжнародні організації. Більшість компаній, які надають енергосервіс, входять до складу профільних асоціацій підприємств. Найпопулярнішими є три асоціації підприємств, пов'язаних із енергосервісом:

- Energiecontracting, VFW (Асоціація теплозабезпечення);
- ESCO Forum (Національна асоціація підприємств електротехнічної та електронної промисловості);
- VDMA (Національна асоціація підприємств виробників енергоощадного обладнання, підгрупа автоматики для будинків).

Загальна кількість ЕСК на початок 2007 року перевищує 70 000. При цьому дуже масштабно є динаміка процесу надання енергосервісу: в середині 90-х років минулого сторіччя було реалізовано близько 300 подібних контрактів, укладених переважно в державному секторі.

Інвестиції в рамках виконання ЕПК тільки в 2006 році в Німеччині сягнули 750 млн євро. Загальний потенціал ринку енергосервісу в країні тільки в державному секторі оцінюють у 2 млрд євро, що відповідає потенціалу енергозбереження в 350 млн євро на рік.

8.3.1.3. Моделі надання енергосервісу

Найпоширенішими моделями енергосервісу є контракти енергозабезпечення (Energy Supply Contracting – ESC). Такі контракти аналогічні ЕСК з управління енергоспоживанням (Contract Energy Management – CEM), які широко застосовують у Великій Британії, та ЕСК постачання енергоресурсів і енергоменеджменту (Chauffage Contract), які найбільше поширені у Франції. У Німеччині багато і класичних ЕПК, в яких прямий зиск від енергосервісних заходів отримують власники об'єкту, котрі розраховуються з ЕСКО за рахунок заощаджених коштів.

Досить актуальними є формування пулів (пакетів) об'єктів у рамках одного ЕПК. Так, у 2006 році в країні було укладено один ЕПК на 13 000 об'єктів.

Останнім часом у Німеччині все більшої популярності набуває модель поєднання енергосервісу з управлінням нерухомістю (Full Management Contract).

Більшість ЕПК укладають за моделлю розподілу отриманої економії при гарантуванні цієї економії (гарантування підвищення енергоефективності) з боку ЕСКО. Зазвичай, ЕСКО та її клієнти погоджуються розподілити економію за рахунок скорочення експлуатаційних витрат на таких умовах: 70% для ЕСКО та 30% для клієнта. У випадку істотного перевищення гарантованого рівня росту енергоефективності економію часто розподіляють по 50% для кожної сторони договору. При цьому не існує стандартного варіанту. Розподіл економії залежить від вартості інвестиційного проекту, терміну контракту й ризиків, які приймають на себе ЕСКО та клієнт.

Ринок ЕСК характеризується високою часткою участі в фінансуванні проектів третьої сторони. У такому разі джерелами фінансування енергосервісних проектів виступають кредити комерційних банків або державні/муніципальні облігаційні запозичення. Витрати, не пов'язані з енергозбереженням, покривають, зазвичай, власники об'єктів або за рахунок бюджетних субсидій.

Середній інтервал повернення коштів за ЕПК у країні – від 5 до 15 років. При цьому муніципальні контракти укладають, найчастіше, на триваліший період.

У промисловому секторі переважають короткострокові ЕПК з терміном дії близько трьох років. Такі ЕПК укладають на об'єктах, які споживають від 0,2 до 2000 МВт-год енергії за рік і забезпечують рівень підвищення енергоефективності від 10 до 38%.

229 Міжнародний інститут сталого розвитку. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.iisd.org/>.
 Всесвітня енергетична рада. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldenergy.org/>. Міжнародна фінансова корпорація. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home.
 Міжнародна фінансова корпорація. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home.

8.3.1.4. Найкращі приклади реалізації енергосервісних перформанс контрактів

У країні реалізовано велику кількість високоєфективних ЕПК зі значним економічним та екологічним ефектом. Серед них особливо слід відзначити такі:

- Модернізація будинків Університету Мистецтв у м. Берліні.
- Енергозбереження в муніципалітеті м. Берліна.
- Енергозбереження будинків UniCredit Group.
- Медичний центр Bremerhaven-Reinkenheide.
- Green Hospital: St. Joseph Krankenhaus у м. Берліні.
- Плавальний басейн Brigittenau Swimming Pool.
- Впровадження системи автоматизації будинків.
- Модернізація військового табору German Army – Aulenbach Training Camp.
- Модернізація медичного центру German Army – Diez Medical coordination center.
- Модернізація музею Jewish Museum Berlin.

Унаслідок реалізації цих ЕПК річна економія енергії становила від 25 % до 69%, викиди парникових газів зменшено від 31% до 76%, а економія коштів на утримання будинків сягнула від 236 000 до 2 848 000 євро за рік. Втілення цих проектів отримало низку відзнак Європейської комісії.

8.3.1.5. Бар'єри розвитку енергосервісу

Основні бар'єри розвитку енергосервісу в країні:

- вагання власників будинків відносно доцільності енергосервісу у зв'язку з їхніми самостійними оцінками;
- відсутність чіткого законодавства щодо фінансування енергосервісу за рахунок зекономленої енергії;
- неоднозначність законодавчих рамок розподілу витрат між ЕСКО та орендарями будинків;
- недостатність належної інформації.

Крім того, розвитку ринку енергосервісу заважають такі загальні перепони:

- використання ЕСКО для реалізації енергоєфективних рішень може призвести до скорочення штату працівників у бюджетних установах. Виникає потреба в корегуванні політики зайнятості населення, що призводить до сповільнення розвитку енергосервісу; небажання промисловості укладати довгострокові контракти та залучати ЕСКО, які можуть впливати на поліпшення основних виробничих процесів;
- оцінка ризиків з боку фінансових інституцій і ризику дефолту замовника через його неплатоспроможність. Ця проблема може поглиблюватись через відсутність необхідних кваліфікованих фахівців та «ноу-хау» в замовника під час закупівлі енергосервісу;
- потреба в довірі між ЕСКО та замовником для того, щоб правильно виміряти та верифікувати результати енергозбереження;
- правила закупівель та бюджетне законодавство створюють бар'єри при укладанні та виконанні довгострокових ЕСК;
- уявлення про високі транзакційні витрати та про збільшення технічних і економічних ризиків, а також недовіра клієнта до складного договірної процесу та складного договору.

8.3.2. Ринок енергосервісу Швеції

На ринку енергосервісу країни застосовують типові ЕСК, які передбачають ремонт та модернізацію будинків, запровадження додаткових енергетичних послуг (наприклад, сучасного освітлення та кондиціонування), комплекс заходів щодо переобладнання та заміни палива в будинках, які опалюють з використанням мазуту. Більша частина росту ринку енергосервісу пов'язана з проектами управління публічною нерухомістю.

8.3.2.1. Правові рамки енергосервісних контрактів

Стратегічна основа. Основні принципи енергетичної політики країни, викладені в «Угоді про політику в галузі енергетики» (1997), поставили енергоєфективність в число пріоритетів енергетичної політики країни. Відповідно до цієї угоди передбачено виділити субсидії на скорочення споживання електроенергії (ЕЕ), розвиток

централізованого теплопостачання (ЦТ), реконструкцію будівель, що використовують електроопалення, та інвестиції в сонячну енергетику.

Для втілення угоди в життя уряд прийняв такі документи, що впливають на політику країни в галузі енергоефективності та енергосервісу:

- рішення про поступову відмову від атомної енергетики з переходом на відновлювані джерела енергії (ВДЕ), реалізація заходів у сфері енергоефективності та енергосервісу;
- екологічні обмеження у сфері подальшої розробки гідроенергетичних ресурсів;
- зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів відповідно до Кіотського протоколу;
- нова програма 2005 року щодо усунення залежності країни від викопного палива до 2020 року.

І все ж, спеціальної рамкової стратегії або закону про енергоефективність у країні не існує. Правові рамки енергоефективності, зазвичай, визначаються законами «Про планування та будівництво» (1987 р.) і «Про охорону довкілля» (1998 р.) та Екологічним кодексом.

Закон «Про планування та будівництво» забезпечує правову основу для будівельних норм та правил, які включають вимоги з енергоефективності споруд (вони набрали чинності у кінці 1970-х рр., згодом їх неодноразово переглядали). Для виконання директиви ЄС про енергоефективність будівель у 2006 р. було внесено необхідні зміни в шведське законодавство про їх енергетичну сертифікацію (директиву ЄС було виконано в повному обсязі до січня 2009 р). Екологічний кодекс має низку положень щодо регулювання споживання енергії в промисловості.

Для реалізації мети щодо усунення залежності Швеції від викопного палива до 2020 року в жовтні 2005 року уряд затвердив національну програму подолання нафтової залежності. Програма орієнтована на ВДЕ і ЦТ та передбачає виконання таких завдань:

- запровадження податкових пільг при заміні викопного палива на ВДЕ;
- збільшення обсягу вироблення енергії за рахунок ВДЕ з тим, щоб основою всього енергопостачання були відновлювані види палива;
- проведення наукових досліджень щодо ВДЕ;
- постійні інвестиції в ЦТ та фінансові стимули при використанні біопалива.

Кожен муніципалітет зобов'язаний, починаючи з 1970-х рр., мати енергетичний план на рік та на перспективу.

Організаційна основа. За політику уряду в галузі енергоефективності та ВДЕ з 2005 року відповідає Міністерство сталого розвитку Швеції (далі – міністерство), якому були передані функції з питань енергетики, енергоефективності та проблем довкілля. Сприяє Міністерству у виконанні його функцій низка виконавчих органів. Головними організаціями, які відповідають за реалізацію заходів енергоощадної політики в країні, є Шведське енергетичне агентство (STEM) та Шведська державна електроенергетична компанія (Svenska Kraftnat). Окрім них, цілий ряд об'єднань (як професійних, так і торгових) займається діяльністю в сфері енергоефективності, ВДЕ та енергосервісу. Найважливішими з них є:

- Шведська асоціація електроенергетичних компаній (Swedenergy), яка займається реалізацією програм та проектів у галузі використання ВДЕ та раціонального кінцевого споживання ЕЕ;
- Шведська асоціація ЦТ, яка налічує 167 членів, сприяє розвитку централізованого тепло-, холодопостачання та когенерації в інтересах шведських компаній ЦТ та їхніх клієнтів; на сьогоднішній день в асоціацію входить близько 99% всіх компаній Швеції з ЦТ;
- Шведська рада з ЦТ (SweHeat), створена провідними компаніями та організаціями з метою міжнародної співпраці в секторі ЦТ. Членами SweHeat є власники та оператори систем ЦТ, організації НДДКР, консультанти та постачальники обладнання, що охоплюють весь спектр технологій із ЦТ. Діяльність SweHeat спрямована на розвиток ЦТ, когенерації та використання ВДЕ в технологічних процесах. Члени SweHeat реалізували велику кількість енергосервісних проектів у галузі енергоефективності в країні та на міжнародному рівні;
- Шведська група з технологій вітроенергетики, Шведська біоенергетична асоціація та інші асоціації, які спеціалізуються в галузі сприяння використанню різних видів ВДЕ.

Лібералізація ринку енергоресурсів. Після лібералізації ринку електроенергії у 1996 році в країні з'явилася тенденція до розширення комерційної діяльності систем ЦТ. Це сприяло структурній перебудові, внаслідок якої зменшилася частка муніципальних теплопостачальних підприємств. У 2005 році було ухвалено закон «Про централізоване теплопостачання», яким забезпечено здійснення нагляду за діяльністю приватних

теплопостачальних підприємств, що є місцевими монополіями, та надання споживачам права ведення переговорів за цінами та умовами поставки енергоресурсів.

Встановлення цін на енергоносії. Метою проведеної реформи ринку електроенергії було надання споживачам свободи у виборі постачальника та створення умов для ефективного ціноутворення за допомогою відкритої та більш розвиненої торгівлі ЕЕ.

Ціна на електроенергію, за якою постачальники продають її кінцевим споживачам, складається з ціни безпосередньо електричної енергії, ціни «зелених сертифікатів» на ЕЕ, плати за користування мережею та податків (енергетичного податку та податку на додану вартість). Загальну ціну на ЕЕ для споживача, який використовує в будинку електроопалення та має безстроковий контракт на поставку ЕЕ, визначають таким чином: ціна ЕЕ – 36%, ціна «зеленого сертифіката» на ЕЕ – 3%, плата за користування мережею – 19% (для забезпечення обґрунтованого рівня плати за користування мережею була розроблена «Модель оцінки продуктивності системи») та податок на додану вартість – 42%. З ціни на електроенергію, яка враховує і податки, ПДВ стягують за ставкою 25%. Споживач може впливати на дві перші складові загальної ціни шляхом активного вибору постачальника енергетичних послуг та/або перегляду умов договору. (В Україні на цей час можливості вибору постачальника енергоресурсів практично немає через відсутність самого ринку постачання енергоресурсів).

Стимулювання у сфері ВДЕ. У 1990-х рр. країна ввела в дію ряд схем фінансування виробництва ЕЕ з ВДЕ: надавали інвестиційні субсидії на виробництво ЕЕ з біомаси, енергії вітру та на малих ГЕС. В даний час застосовують такі види економічних стимулів, як податок на викиди CO₂ або звільнення від сплати податку, «зелені сертифікати», податкові пільги, субсидії та дотації. Але обсяги субсидій у країні поступово скорочуються, їх замінюють ринкові механізми, зокрема і в енергосервісі.

Система «зелених сертифікатів».²³⁰ Систему сертифікатів на ЕЕ запровадили в 2003 році в рамках процесу передачі програм фінансування від держави до ринку. Метою цієї системи було збільшення обсягу вироблення ЕЕ на базі ВДЕ на 10 ТВт-год/рік в період з 2001 по 2010 рр. без урахування енергії, яку виробляють на великих ГЕС. Сертифікати надають на ЕЕ, отриману за рахунок використання енергії вітру, сонця, хвиль, торфу, геотермальної енергії, певних видів біопалива та гідроенергії. Усі споживачі ЕЕ мають придбати сертифікати відповідно до частки свого електроспоживання. Наприклад, у 2004 році «зелені сертифікати» мали досягти рівня 8,1% від енергоспоживання, а в 2010 році – 16,9%. Ця величина щорічно збільшується, що сприяє розвитку ринку енергосервісу

STEM та компанія Svenska Kraftnat відповідають за адміністративне керівництво системою сертифікатів на ЕЕ та управляють нею. У 2004 році (в перший рік дії системи) було продано 10 млн сертифікатів на ЕЕ. Приблизно 73% із них припадало на виробництво ЕЕ з біопалива, 19% – на електроенергію з ГЕС та 8% – на виробництво ЕЕ з використанням енергії вітру. У січні 2006 року загальне число сертифікатів на ЕЕ досягло 30 млн, а обсяг «зеленої» електроенергії, виробленої в 2005 році (без урахування великих ГЕС), сягнув 11,3 КВт-год.

У 2004 році в країні був проведений аналіз системи сертифікатів на ЕЕ, на основі якого у 2006 році Міністерство продовжило термін дії «зелених сертифікатів» до 2030 року та підвищило планові частки ВДЕ у виробництві ЕЕ. Зараз завданням уряду є вироблення 17 ТВт-год до 2016 року.

Екологічні субсидії та дотації. Пріоритетом для уряду країни є вітроенергетика, і доповненням до системи «зелених сертифікатів» служить цільова підтримка у вигляді екологічної субсидії на виробництво ЕЕ з використанням енергії вітру. Найвищу субсидію виділяють на виробництво ЕЕ з використанням енергії вітру в прибережній зоні. Планували поступово скасувати цю субсидію, однак нещодавно вирішили продовжити її ще на 5 років. Обсяг щорічно виділених коштів становить 70 млн шведських крон. На розвиток вітроенергетики додатково виділятимуть по 30 млн шведських крон на рік.

Когенерація та ЦТ. У Швеції існує політика сприяння використанню енергії, яка інакше була б втрачена та яку можна реалізувати тільки в системах ЦТ. В останні роки заохочують підключати будівлі до теплоцентралей та об'єднувати малі мережі ЦТ. Вважають, що ЦТ найдоцільніше використовувати в містах з населенням 10 тис. чол. і вище. ЦТ охоплює 50% ринку теплопостачання та є основною формою теплопостачання в міських центрах (у 232 з 290 окружних муніципалітетів). У країні існує близько 200 компаній ЦТ, 67% з них належать муніципалітетам. Здійснюється все активніша приватизація компаній ЦТ, часто їх купують комунальні

230 Зелений сертифікат, або сертифікат електроенергії, є ринковим товаром, який підтверджує, що певна кількість електроенергії була вироблена з відновлюваних джерел енергії. Виробники електроенергії з відновлюваних джерел енергії отримують дохід від продажу сертифікатів електроенергії разом з доходами від продажу електричної енергії як такої. Додатковий дохід від сертифікатів допомагає зробити генерацію «зеленої» електричної енергії прибутковою для виробників і таким чином сприяти генерації електроенергії з відновлюваних джерел.
Більше за посиланням: <http://nortrade.com/sectors/articles/norway-and-sweden-establish-green-certificate-market/>.

електроенергетичні компанії. Теплофікація реалізована в 40% систем ЦТ, що нижче середнього показника в інших країнах з добре розвиненими системами ЦТ. Передбачають, що запровадження «зелених сертифікатів», а також реалізація Директиви ЄС про когенерацію, підвищать частку ТЕЦ в централізованому теплопостачанні та покращать якість енергосервісу.

Завдяки політиці оподаткування, зростає сектор ЦТ, пов'язаний з використанням палива з біомаси та відходів у структурі енергоспоживання.

Донині регулятивні норми в секторі ЦТ не були передбачені. Однак підвищення цін на ЦТ протягом останніх 5 років в середньому на 30% стало причиною розробки нового Закону «Про централізоване теплопостачання», який буде регулювати цей сектор.

Програми в сфері енергоефективності. В даний час у країні реалізують низку програм і проектів у сфері енергоефективності, більша частина яких орієнтована на конкретні підсектори кінцевого споживання. Для ринку енергосервісу стратегічною є «Програма енергетичної політики з раціонального використання енергії», яка передбачає:

- зміцнення муніципальних консультативних служб з питань енергоефективності – на додаток до 13 регіональних енергетичних управлінь. У всі 290 муніципалітетів Швеції наберуть консультантів із питань енергоефективності (~ 100 млн шведських крон на рік);
- інформування, освіта в галузі енергетики (~ 30 млн шведських крон на рік);
- сприяння закупівлі та впровадженню енергоефективних технологій (~ 60 млн шведських крон на рік);
- тестування, маркування та сертифікація приладів енергоспоживання (~ 11 млн шведських крон на рік).

Важливою для розвитку ринку енергосервісу є «Програма інвестицій в енергоефективність громадських будівель». Ця програма здійснюється під керівництвом окружних адміністративних рад та Національної ради з житлових питань, будівництва та планування. Бюджет програми – 2 млрд шведських крон. Кошти спрямовують на «енергетичне картографування» (у розмірі 30%), заходи з енергозбереження та енергосервісу, перехід на електроопалення або опалення з використанням ВДЕ та ЦТ. Сума максимальних капіталовкладень в одну будівлю становить 10 млн шведських крон.

«Програма сталого розвитку муніципалітетів» запущена з метою сприяння реструктуризації енергетики та створення ефективних енергосервісних систем на місцевому рівні. У програмі беруть участь 5 різних типових муніципалітетів, в яких існують відповідні умови для тісної співпраці з місцевими діловими та промисловими колами. У число інших завдань розвитку муніципалітетів входить підвищення ефективності використання енергії. STEM вносить свій вклад, надаючи субсидії на наукові дослідження, а також бере участь у діяльності муніципалітетів у сфері енергоефективності. Це все здійснюється для того, щоб запровадити аналогічну програму в інших муніципалітетах незалежно від державних субсидій.

«Програма з енергоефективності в енергоємних галузях промисловості» є добровільною програмою, яка перебуває під контролем STEM у співпраці зі Шведським податковим управлінням та Радою програми, до якої входять представники різних галузей промисловості. Звільнення від сплати енергетичного податку на ЕЕ є основним інструментом цієї програми. Хоча ставка податку для промисловості невисока, але вона лягає важким тягарем на енергоємні галузі обробної промисловості, і це пояснює інтерес багатьох компаній до програми. Її основою є добровільна участь компаній, які мають фінансові кошти для здійснення передбачених даною програмою заходів. Приєднуючись до програми, компанії беруть на себе такі зобов'язання:

- впроваджувати системи регулювання споживання енергії;
- проводити глибокий аналіз енергоспоживання своєї компанії;
- здійснювати інвестиції в енергоефективність, які пов'язані зі споживанням ЕЕ, максимальний термін окупності інвестицій – 3 роки.

Компанії-учасниці, які виконують ці вимоги, звільняють від сплати введеного в 2004 році податку на ЕЕ. Компанії-учасниці, які не виконують взятих на себе зобов'язань, повинні повертати кошти, отримані наслідок надання податкової пільги.

Програма «Інвестиційна підтримка переходу від прямого електричного та нафтового опалення на централізоване теплопостачання, біоенергію, теплові насоси та сонячне опалення» є також важливою для ЕСКО. Програму реалізують з 2006 року. Її бюджет становить 2 млрд шведських крон, а надання підтримки здійснюється у формі субсидій.

«Національна програма енергоефективності та «інтелектуальних будинків» приділяє основну увагу

енергоефективності в будівлях та служить доповненням до наявних заходів у сфері енергоефективності. Вона пропонує виконати амбітне завдання – скоротити загальне питоме споживання енергії на опалювальну зону наявних житлових будинків та інших приміщень на 20% до 2020 року та на 50% до 2050 року (порівняно з 1995 роком).

Політичні інструменти і заходи. Чинна податкова політика вважається одним із особливо важливих інструментів підвищення енергоефективності та якості енергосервісу. Податкові ставки високі та істотно розрізняються. Податки стягують, переважно, за місцем споживання енергії. Про позитивні результати свідчить скорочення споживання в побутовому секторі, хоча його площа і населення зростають.

Політика закупівель. Швеція є лідером у розробці і закупівлі нових енергоефективних технологій, які широко застосовуються у сферах опалення, гарячого водопостачання, вентиляції тощо. За 5 років на закупівлю енергетичних технологій було витрачено 377 млн шведських крон.

Як інструмент підвищення енергоефективності в державному секторі, в Програму енергетичної політики включені державні закупівлі. Розроблено спеціальні вимоги та методи в галузі закупівель енергоефективного обладнання, а також поширення інформації про них. Оцінка програми свідчить про те, що при державних закупівлях критерії енергоефективності все ще не є пріоритетними (хоча потенціал підвищення енергоефективності в бюджетній сфері високий), тому було вирішено докладати подальших зусиль у цій царині.

Енергетичне маркування побутових електроприладів є обов'язковим та було запроваджене відповідно до директив ЄС. Передбачено маркування ламп, електроплит, холодильників, морозильних камер, сушильних барабанів, пральних і посудомийних машин. За оцінкою Шведського агентства захисту прав споживачів, з часу введення такого маркування воно сприяло зменшенню середнього енергоспоживання нових побутових електроприладів на 25-35%. А також зникненню з ринку електроприладів з низькою енергоефективністю. Нещодавно в сфері тестування, маркування та сертифікації провели відповідні зміни, щоб, крім електропобутових приладів, охопити інші види обладнання, що споживають електроенергію.

Інформування і підвищення обізнаності є елементами всіх програм, але вони також використовуються в спеціальних кампаніях. Основним інформаційним джерелом у сфері енергоефективності є STEM, яке використовує багато різних каналів та працює з великим числом різних компаній для того, щоб інформація досягала цільових груп. STEM щороку оновлює статистичні дані з енергозбереження та розповсюджує їх по муніципалітетах, які насамперед застосовують рекомендації з реалізації типових рішень щодо економії енергії.

На місцевому рівні важливу роль в інформуванні громадськості та підприємств (зокрема малих і середніх компаній) відіграють, починаючи з 1998 року (коли була заснована ця посада), консультанти з енергетики. Пріоритетною вважають діяльність, спрямовану на підвищення ефективності використання енергії. Послуги надають споживачам безкоштовно. Роботу консультантів частково або повністю оплачує STEM.

Реалізація всіх перелічених програм приносить свої результати, і країна впевнено рухається до поставленої мети в сфері енергоефективності та розвитку енергосервісу.

8.3.2.2. Фактори, які стимулюють застосування енергосервісних перформанс контрактів

Застосування ЕПК стимулюють нормативно-правові документи, які використовують такі основні фактори:

1. Ринкові та законодавчі інструменти, які спричиняють зростання цін на електроенергію, підвищують рентабельність заходів на збільшення енергоефективності, сприяють розвитку ринку.
2. Відповідні технічні дослідження та успішні пілотні проекти.
3. Скоординовані зусилля з підготовки необхідної для замовників послуг ЕСКО інформації, зокрема рекомендації щодо закупівель, методики оцінок, модельних контрактів тощо.
4. Чітка правова регламентація регуляторного середовища в сфері енергосервісу.

8.3.2.3. Сучасний стан ринку енергосервісу

У 2007 році в Швеції було всього 15 ЕСКО, які пропонували енергетичні послуги в форматі ЕПК. В останні роки шведський ринок енергосервісу демонструє значне зростання.²³¹ У даний час на ринку енергосервісу працює близько 50 національних та невелика кількість міжнародних компаній, які пропонують інструменти енергосервісу як додаток до основного бізнесу. Працюють і невеликі національні компанії, які розглядають енергосервіс як головну свою бізнес-діяльність.

231 Європейська асоціація енергетичносервісних компаній. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eu-esco.org/index.php?id=12>.

У Швеції існує Національна асоціація енергосервісних компаній – Форум енергосервісу (Forum for Energy Services), до якого входить значна кількість ЕСКО країни.

Більшість енергосервісних проектів виконують у державному секторі. Значну підтримку органів влади в замовленні енергосервісу забезпечує Шведське енергетичне агентство (Swedish Energy Agency – STEM).

Обсяг ЕСК у країні оцінюють у 80 млн євро в рік. Загальний сумарний потенціал енергозбереження в країні оцінюють у 15% від наявного попиту на енергію або в 650 млн євро інвестицій з відносно коротким строком повернення.

Найпоширенішими є дві форми ЕПК: контракти з гарантованою економією – GSC (Guaranteed Savings Contract) та контракти з розподіленою загальною економією – SSC (Shared Savings Contract).

Велику увагу приділяють такому важливому компоненту ЕПК як гарантії енергозбереження. Вони додають впевненості власникові проекту, а також сприяють в отриманні кредиту під нижчу відсоткову ставку.

Основним джерелом фінансування проектів ЕСКО, особливо невеликих, є власні гроші клієнтів та кошти державних фондів. Фінансування третьою стороною не є поширеним явищем. Хоча Північний комерційний банк Швеції має досвід кредитування ЕСКО.

Особливість використання фінансових схем у країні полягає в тому, що державні установи за рахунок заощаджених внаслідок реалізації ЕПК коштів закуповують обладнання з метою використання відновлюваних джерел енергії, наприклад, вітрових енергоустановок.

8.3.2.4. Найкращі приклади реалізації енергосервісних перформанс контрактів

У Швеції реалізовано багато високоефективних ЕПК зі значним економічним та екологічним ефектом. Серед них слід особливо відзначити такі ЕПК:

1. Модернізація будинків муніципалітету міста Нікопінга (громадські будинки, школи тощо).
2. Модернізація будинків муніципалітету міста Еребру (заклади дошкільної освіти, школи, басейни, заклади культури та спорту, офіси тощо).
3. Модернізація будинків Шведського університету аграрних наук.

Завдяки реалізації цих ЕПК річна економія енергії зросла з 17% до 73%, викиди парникових газів зменшено з 24% до 36%, економія коштів на утримання будинків збільшилась із 73 млн шведських крон (7,9 млн євро) до 156 млн шведських крон (17 млн євро) за рік.

Реалізація цих ЕПК дала змогу запровадити нові навчальні програми з біоенергетики та розробити довгострокову стратегію сталого використання природних ресурсів країни.

8.3.2.5. Бар'єри розвитку енергосервісу

Розвитку ринку енергосервісу заважають такі перепони:

1. обмежені знання про енергосервіс;
2. недостатні результати науково-дослідних робіт;
3. невіра в ЕПК та діяльність ЕСКО через попередні невдачі.

За оцінками фахівців, подолання цих бар'єрів допоможе подвоїти обсяг ринку енергосервісу в країні.

8.3.3. Ринок енергосервісу в Нідерландах

Запровадження системи ефективного управління споживанням енергії в країні почалось у 90-ті роки минулого сторіччя без укладання ЕПК. Держава чітко встановлювала норми енергоспоживання в різних секторах економіки та контролювала їх дотримання. Тільки після 2007 року в країні було прийнято низку сприятливих правових актів та фінансових стимулів для розвитку ринку енергосервісу.

8.3.3.1. Правові рамки ЕСК

Стратегічна основа. Як держава-член ЄС, Нідерланди в своїй державній політиці дотримуються зобов'язань та вимог загальноєвропейської стратегії з підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії в енергогенерації, електропостачанні та виробництві транспортного палива.

Біла книга. У грудні 2007 р. уряд країни прийняв документ під назвою «Біла книга з підвищення енергоефективності та використання екологічно чистих джерел енергії», який визначає напрями державної політики у даних сферах. Згідно з Білою книгою, уряд має намір реалізувати чотири першочергові завдання:

- скорочення викидів парникових газів на 30% в період з 1990 року по 2020 рік;
- збільшення частки використання ВДЕ в загальній енергетичній структурі на 20% до 2020 року;
- щорічне підвищення енергоефективності на 2% до 2020 року;
- значний рух уперед задля переходу до ефективної енергетичної системи до 2020 року.

Доповідь з енергетики. Іншим важливим документом, який визначає політику країни в сфері енергоефективності та ВДЕ, є Доповідь з енергетики. Цей документ публікують кожні чотири роки і він визначає напрями державної політики в галузі енергетики на наступний період. У 2012 році уряд випустив чергову Доповідь з енергетики, яка описує державну стратегію в галузі на період до 2016 року та на довгострокову перспективу до 2050 року.

Доповідь націлює на створення екологічно чистої, економічно доступної та надійної енергоефективної системи, а також визначає роль країни у розвитку енергетичних ресурсів, екологічно чистих технологій та енергосервісу відповідно до принципів сталого розвитку. У Доповіді йдеться про необхідність провести докорінні зміни в структурі енергозабезпечення з тим, щоб знайти розв'язання таких глобальних проблем, як зростаючий попит на енергію та збільшення викидів CO₂, що зумовлюють підвищення цін на енергоносії. У зв'язку з цим, уряд визначив завдання щодо стимулювання екологічно чистого енергозабезпечення, а також диверсифікації джерел отримання енергії.

Організаційна основа. Відповідальність за проведення енергоефективної політики в країні розподілена між такими міністерствами:

1. Міністерство економіки – головний інститут, відповідальний за проведення загальної енергоефективної політики, а також за вжиття заходів щодо підвищення енергоефективності та розвитку енергосервісу в промисловому та енергетичному секторах.
2. Міністерство житлового будівництва, територіального планування та навколишнього середовища відповідає за впровадження принципів енергоефективності та енергосервісу під час зведення та експлуатації будівель.
3. Міністерство транспорту відповідальне за підвищення енергоефективності в транспортному секторі.
4. Міністерство сільського господарства, природи та продовольства відповідальне за підвищення енергоефективності в сільськогосподарському секторі.

Провідними гравцями у сфері енергозбереження є Державне енергетичне агентство та Центр енергетичних досліджень (ECN).

Державне енергетичне агентство проводить політику енергоефективності спільно з урядом, індустріальним сектором, споживачами та дослідницькими інститутами щодо стимулювання сталого розвитку у сфері енергетики та довкілля, а також створення умов для енергоефективного використання енергоресурсів. Агентство надає організаційну, технічну та консультаційну допомогу з питань енергоефективності, поліпшення екологічної складової та економічних показників бізнесу.

Центр енергетичних досліджень Нідерландів надає прогнози про скорочення викидів CO₂ та розвиток енергетичної ефективності.

Головні заходи державної політики. Головними заходами з підвищення енергоефективності, розвитку ВДЕ та енергосервісу є:

- податкові інструменти, які включають податкові відрахування при інвестиціях в сектор енергетики;
- інструменти, що стимулюють розробку інновацій у сфері енергетики: технологічні платформи з розвитку енергоефективності, надання субсидій на фундаментальні науково-дослідні розробки;
- угоди на добровільній основі з промисловим, енергосервісним, транспортним та сільськогосподарським секторами, а також деякими енергетичними компаніями.

З метою підвищення енергоефективності, розвитку використання ВДЕ та енергосервісу уряд планує щорічно виділяти від 274 до 314 млн євро.

Видатки державного бюджету на підвищення енергоефективності та енергосервісу зросли на 40% порівняно з попередніми роками.

8.3.3.2. Фактори, які стимулюють застосування ЕПК

Застосування ЕПК стимулюється нормативно-правовими документами, які використовують такі головні фактори:

1. Законодавчі заходи щодо запровадження стандартів енергоефективності в нових будинках, субсидії для приватних будинків на їх ремонт, а також різні механізми надання податкових пільг.
2. Прогресивна система податків на енергоспоживання (обсяг податків пропорційний до обсягу споживання енергоресурсів). Це робить заходи з енергозбереження привабливішими для домогосподарств і невеликих компаній.
3. Приватизація ринків газу та електроенергії створила більше можливостей для розвитку енергосервісу.
4. Цілеспрямована екологічна поінформованість суспільства та політична підтримка.
5. Політична мета уряду країни щодо забезпечення енергоефективності будинків і сприяння їх реконструкції та модернізації.

8.3.3.3. Сучасний стан ринку енергосервісу

Основну кількість ЕПК в Нідерландах реалізують, переважно, в середніх і великих нежитлових будинках для вдосконалення їхніх систем енергозабезпечення. Впроваджують також ЕПК щодо проектів вуличного освітлення.

На сьогодні в країні існує понад 50 ЕСКО, серед яких є також енергопостачальні, будівельні та інжинірингові компанії. Відносно невелика кількість ЕСКО пояснюється тим, що завдання раціонального використання енергії було актуальним ще до появи ЕПК.²³²

У країні найбільш поширені дві форми ЕПК: контракти з гарантованою економією – GSC (Guaranteed Savings Contract) і контракти з розподіленою загальною економією – SSC (Shared Savings Contract).

Загальна вартість можливих проектів у сфері енергоефективності з терміном окупності до 10 років:

- у промисловому секторі – до 9 млн євро;
- у секторі послуг – до 21 млн євро;
- у транспортному секторі – до 9 млн євро;
- у секторі домашніх господарств – до 12 млн євро.

Енергоефективність є одним із пріоритетів країни, але при цьому часто використовують інструменти, відмінні від ЕПК. Для підвищення енергоефективності в промисловому секторі та в будівництві з великим успіхом застосовують добровільні угоди.

Використання ЕПК в житловому секторі базується, зазвичай, на грантах та пільгових кредитах.

Голландське національне агентство енергії (SenterNovem) активно підтримує механізми ЕПК та розробило зразкові контракти для ЕСКО, а також керівні вказівки для управління будинками з урахуванням можливостей ЕПК.

8.3.3.4. Найкращі приклади реалізації ЕПК

Хоча кількість ЕПК у країні невелика, серед них є дуже цікаві, які заслуговують на увагу. Зокрема ЕПК модернізації будинків Роттердама. Місто реалізує мету зниження викидів CO₂ на 50% до 2025 року відносно рівня 1990 року. Роттердам, як і Лондон, є членом групи C40 по збереженню клімату.²³³ У місті реалізовано проект щодо приведення до низької енергозатратності всіх будинків у державному секторі, переважно за рахунок діяльності ЕСКО. Внаслідок реалізації цього проекту споживання енергії було знижене майже на третину. У рамках модернізації державного житлового фонду було розроблено проект розвитку міста та контрактну модель для пілотних проектів Роттердама, які можуть бути використані іншими проектами з підвищення енергоефективності в державних будинках.

Також ще одним важливим ЕПК є реалізація проекту REIM Building Fund, згідно з яким створюється кліматично нейтральний (без викидів CO₂) офісний будинок у місті Гаазі.

232 Paolo Bertoldi, Benigna Boza-Kiss, Silvia Rezessy. Latest Development of Energy Service Companies across Europe // European Commission. Joint Research Centre. Institute Environment and Sustainability. – Режим доступу до ресурсу: https://www.energy.eu/publications/LBNA22927ENC_002.pdf.

233 Gemeente Rotterdam. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rotterdam.nl/question___answers_rotterdamse_groene_gebouwen.

8.3.3.5. Бар'єри розвитку енергосервісу

Розвитку ринку енергосервісу в Нідерландах заважають такі перешкоди:

- наявність інших можливостей для підвищення енергоефективності;
- недостатність інформації про вигоди реалізації ЕПК у потенційних замовників;
- скептицизм з приводу складності моніторингу енергоефективності та ціни верифікації енергоефективності;
- сприйняття приватним сектором ЕПК як високо ризикових;
- наявність тільки одного єдиного агентства, відповідального за управління та обслуговування всіх будинків, які перебувають у державній власності. Це обмежує можливості залучення ЕСКО;
- сектор соціального житла є великим потенційним ринком енергосервісу, але він уже достатньо профінансований при виконанні урядових програм;
- ринок енергосервісу є відносно невеликим, хоча точної оцінки його потенціалу немає.

Безумовно, ЕСКО могли б збільшити зазначений вище потенціал енергозбереження, але цілеспрямованість залучення ЕСКО у потенційних голландських замовників є відносно низькою, а недостатність відповідної інституціональної бази ускладнює розвиток енергосервісного бізнесу.

ІХ. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Висока енергоємність української економіки, обумовлена неефективним використанням енергоресурсів, загрожує енергетичній безпеці країни, негативно впливає на довкілля і добробут громадян. Критична ситуація, що склалася в державі у сфері споживання енергоресурсів, вимагає підвищення енергетичної ефективності економіки. Великий потенціал енергозбереження, який, за експертними оцінками, сягає майже 50%, є одним із головних чинників інвестиційної привабливості зазначеної сфери. При цьому інвестиції в енергоефективність можуть забезпечити зниження енергоємності ВВП та задовольнити збільшення попиту на енергоресурси при втричі менших витратах, ніж капіталовкладення, які необхідні для будівництва нових генерувальних потужностей.

Безумовно, діяльність у сфері енергозбереження має охоплювати споживачів енергоресурсів у всіх секторах національної економіки, але найбільшою державної підтримки потребує побутовий сектор (житлові та громадські будівлі), частка якого в структурі кінцевого споживання енергоресурсів становить майже 34%. Це пов'язано з високою соціальною чутливістю побутових споживачів до зростання цін на енергоресурси та необхідністю створення державою відповідних рамкових умов щодо стимулювання впровадження енергоефективних заходів у зазначеному секторі.

За підтримки міжнародних донорів в Україні впроваджено низку проектів з підвищення енергоефективності об'єктів у побутовому секторі, але їх позитивний досвід не набув поширення через законодавчу неврегульованість механізмів фінансування енергоефективних проектів, а також відсутність належної мотивації споживачів до енергозбереження. У 2015 році в Україні почали формуватися передумови для зростання попиту на енергоефективні заходи. Це пов'язано з підвищенням тарифів на енергоресурси для споживачів, а також ухваленням низки законів, які створюють умови для залучення інвестицій під енергоефективні проекти в бюджетній сфері та спрямовані на врегулювання відносин права власності в багатоквартирних будинках. Позитивну роль також відіграють урядові рішення щодо фінансової підтримки громадян, які впроваджують енергоефективні заходи у власних будинках.

Світова практика демонструє позитивний досвід впровадження енергоефективних проектів з використанням різних інструментів та механізмів, які забезпечують потреби споживачів у кваліфікованих послугах щодо скорочення споживання енергоресурсів.

З огляду на це, для України є дуже важливим впровадження передових світових напрацювань щодо застосування ЕПК, які дозволяють забезпечити комплексний підхід до виконання завдань з підвищення енергоефективності об'єктів на взаємовигідних умовах як для замовників, так і для виконавців енергетичних послуг.

Важливий висновок із проведеного дослідження полягає в тому, що наявний потенціал щодо скорочення енергоспоживання і підвищення енергоефективності дає змогу використовувати механізм ЕПК в Україні вже сьогодні. Переваги зазначеного механізму мали можливість оцінити в попередні роки деякі промислові підприємства, а також окремі територіальні громади та побутові споживачі.

Наразі в Україні зроблено тільки перші кроки для законодавчого врегулювання можливостей застосування ЕПК в бюджетній сфері, вживаються заходи щодо вдосконалення тарифної політики, опрацьовуються механізми фінансування енергоефективних проектів, у тому числі за державної та місцевої підтримки. Водночас, враховуючи критичну ситуацію, що склалася у сфері енергоспоживання, передусім у побутовому секторі, вбачається за доцільне зосередити зусилля органів державної влади, ділової та експертної спільноти на подальшому розвитку ринку енергосервісу, а саме, шляхом:

- Створення необхідних **законодавчих рамкових умов**:
 - ✓ встановлення єдиних підходів до розробки техніко-економічного обґрунтування енергоефективних проектів;
 - ✓ імплементації принципів визначення базового рівня споживання енергоресурсів, встановлених стандартом ISO/CD 50006 «Індикатори базового використання енергії і енергоефективності»;
 - ✓ запровадження Міжнародного протоколу проведення вимірів та перевірки енергозбереження (International Performance Measurement and Verification Protocol – IPMVP) для впорядкування верифікації отриманих результатів реалізації енергоефективних проектів;
 - ✓ розробки та затвердження системи сертифікації ЕСКО відповідно до міжнародних стандартів;
 - ✓ розроблення механізмів стимулювання споживачів до впровадження енергоефективних заходів;
 - ✓ удосконалення процедур державних закупівель з урахуванням особливостей впровадження послуг енергосервісу.

- **Покращення умов доступу** замовників енергосервісу та малих і середніх ЕСКО до **фінансових ресурсів**:
 - ✓ формування сприятливого інвестиційного клімату на основі прозорих та зрозумілих для інвесторів рамкових умов, а також правового захисту інвестицій;
 - ✓ запровадження інноваційного довгострокового фінансування (форфейтинг, фінансування згідно з рахунком та повернення кредиту тощо);
 - ✓ створення Державного фонду енергоефективності як гарантованого джерела фінансування енергоефективних проектів із залученням до нього міжнародних фінансових організацій;
 - ✓ продовження діяльності в напрямку забезпечення здешевлення вартості кредитних ресурсів.
- **Запровадження механізмів стимулювання**:
 - ✓ започаткування програм державної підтримки для реалізації ЕПК шляхом:
 - фінансової підтримки/субсидій для реалізації ЕПК;
 - субсидування заходів щодо проведення енергетичного аудиту;
 - надання ЕСКО ваучерів²³⁴ для малих та середніх підприємств, запровадження неоподаткованого муніципального лізингу тощо.
- **Подальше вдосконалення тарифної політики**:
 - ✓ забезпечення прозорості та зрозумілості процедур формування тарифів, а також достовірності вихідних даних щодо складових тарифів, які закладаються у розрахунки;
 - ✓ встановлення тарифів на економічно обґрунтованому рівні із включенням інвестиційної складової;
 - ✓ вдосконалення політики субсидювання із застосуванням механізмів стимулювання субсидіантів до енергозбереження шляхом переспрямування відповідних коштів на безпосереднє впровадження енергоефективних заходів.
- **Підвищення обізнаності споживачів** енергоресурсів (потенційних замовників енергосервісу) щодо переваг та особливостей застосування ЕПК:
 - ✓ поширення інформації про основні принципи запровадження ЕПК, досвід успішних реалізованих проектів з підвищення енергоефективності, сучасні технології, отримані економічні та екологічні вигоди;
 - ✓ створення національної бази даних з безоплатним і безпосереднім доступом зацікавлених осіб до відомостей щодо реалізованих проектів енергосервісу та досвіду їх впровадження, а також потенційних виконавців тощо;
 - ✓ започаткування навчальних програм з питань енергосервісу для представників державних установ та інших споживачів енергоресурсів.
- **Запровадження державної підтримки та координації** між учасниками ринку за допомогою таких заходів:
 - ✓ створення нових та підтримка діяльності наявних фасилітаторів ринку (агентств, профільних асоціацій, консультантів тощо) для сприяння формуванню попиту і пропозиції на енергосервіс;
 - ✓ розроблення практичних рекомендацій та покрокових методик для потенційних замовників енергосервісу щодо організації та втілення енергоефективних проектів з використанням механізмів ЕПК;
 - ✓ створення системи підвищення кваліфікації фахівців в галузі розробки та реалізації ЕПК (тренінги, навчальні програми, методичні рекомендації тощо);
 - ✓ започаткування програми навчання з питань фінансових механізмів, які застосовуються в енергосервісі для співробітників місцевих фінансових установ (наприклад, банки, револьверні фонди).

234 ЕСКО ваучер – це надання малих грантів, спрямованих на підтримку реалізації проектів за схемою енергосервісу. Наприклад, програма у Нідерландах у провінції Лімбург «Bespaar en verdien!» (Заощаджуй енергію та заробляй!) надає підтримку малим та середнім підприємствам, що реалізують власні заходи з енергоефективності. Такий ваучер використовується для фінансування енергоаудиту, виконаного ESCO чи іншою сертифікованою компанією, та на додаткове фінансування до 33% вартості запропонованих заходів. Більше за посиланням: http://www.oecd.org/globalrelations/Framework_ESCO_Ukraine_UKR.pdf.

ДОДАТКИ

Табл. 1. Вартість природного газу для промисловості, бюджетних установ та інших комерційних споживачів, крім релігійних організацій, станом на 01.06.2015

Назва підприємства	Вартість без ПДВ	Тариф на транспортування магістральними газопроводами	Тариф на транспортування газу, затверджений НКРЕКП	Тариф на постачання газу, затверджений НКРЕКП	Цільова надбавка у розмірі 2%	ПДВ	Вартість для споживача з ПДВ
Вінницязгаз	6600	113,2	543	97,3	144	1499,5	8997
Волиньгаз	6600	53,7	602,5	85,4	144	1497,12	8982,72
Дніпрогаз	6600	396,2	260	61,4	144	1492,32	8953,92
Дніпропетровськгаз	6600	218,8	437,4	134,9	144	1507,02	9042,12
Донецькоблгаз	6600	401,5	254,7	54,6	144	1490,96	8945,76
Житомиргаз	6600	208,8	447,4	97,3	144	1499,5	8997
Закарпатгаз	6600	18,6	637,6	102,4	144	1500,52	9003,12
Запоріжгаз	6600	340,7	315,5	81,4	144	1496,32	8977,92
Івано-Франківськгаз	6600	17,6	638,6	109,2	144	1501,88	9011,28
Кіровоградгаз	6600	214,9	441,3	86,7	144	1497,38	8984,28
Київгаз	6600	538	118,2	58,1	144	1491,66	8949,96
Київоблгаз	6600	279,3	376,9	85,9	144	1497,22	8983,32
Криворіжгаз	6600	461	195,2	112,1	144	1502,46	9014,76
Львівгаз	6600	33,8	622,4	137	144	1507,44	9044,64
Луганськгаз	6600	311,4	344,8	40,9	144	1488,22	8929,32
Миколаївгаз	6600	140,5	515,7	104,9	144	1501,02	9006,12
Одесагаз	6600	430,7	225,5	80	144	1496,04	8976,24
Полтавагаз	6600	115,2	541	80,3	144	1496,1	8976,6
Рівнегаз	6600	144,1	512,1	90,7	144	1498,18	8989,08
Сумигаз	6600	266,1	390,1	89,6	144	1497,96	8987,76
Харківгаз	6600	109,7	546,5	89,8	144	1498	8988
Харківміськгаз	6600	467,7	188,5	97,9	144	1499,62	8997,72
Херсонгаз	6600	217,3	438,9	103,8	144	1500,8	9004,8
Хмельницькгаз	6600	164,1	492,1	93,1	144	1498,66	8991,96
Черкасигаз	6600	455,1	201,1	124	144	1504,84	9029,04
Чернівцігаз	6600	8,3	647,9	104,4	144	1500,92	9005,52
Чернігівгаз	6600	37,9	618,3	94,4	144	1498,92	8993,52
Середня ціна	6600	294,4	361,8	90,3	144	1498,1	8988,6

Табл. 2. Роздрібні ціни на природний газ, що використовується для потреб населення, станом на 01.05.2015 (затверджені постановою НКРЕКП від 03.03.2015 № 583)

Диференціація цін	Ціна за 1 м ³ з ПДВ, грн.
Для приготування їжі та/або підігріву води	7,188
Для індивідуального опалення або комплексного споживання (індивідуальне опалення, приготування їжі та/або підігріву води)	
• у період з 01 травня по 30 вересня (включно)	7,188
• у період з 01 жовтня по 30 квітня (включно):	
• за обсяг, спожитий до 200 м ³ природного газу на місяць (включно)	3,600
• за обсяг, спожитий понад 200 м ³ природного газу на місяць	7,188

Табл. 3. Тарифи на електроенергію для населення на період з 1 квітня 2015 року по 31 серпня 2015 року включно (затверджені постановою НКРЕКП від 26.02.2015 № 220)

Категорії споживачів	Тарифи на електроенергію, в копійках, за 1 кВт·год		
	без податку на додану вартість	податок на додану вартість	з податком на додану вартість
1. Електроенергія, яку відпускають:			
1.1. Населенню (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 100 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	30,5	6,1	36,6
за обсяг, спожитий понад 100 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	52,5	10,5	63
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	117,25	23,45	140,7
1.2. Населенню, яке проживає в сільській місцевості (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 150 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	30,5	6,1	36,6
за обсяг, спожитий понад 150 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	52,5	10,5	63
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	117,25	23,45	140,7
1.3. Населенню, яке проживає в житлових будинках (у тому числі в житлових будинках готельного типу, квартирах та гуртожитках), обладнаних згідно зі встановленим порядком електроопалювальними установками (у тому числі в сільській місцевості):			
1.3.1. У період з 01 квітня 2015 року по 30 квітня 2015 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	30,5	6,1	36,6
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	117,25	23,45	140,7
1.3.2. У період з 01 травня 2015 року по 31 серпня 2015 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.4. Населенню, яке проживає в багатоквартирних будинках, не газифікованих природним газом і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого тепlopостачання (у тому числі в сільській місцевості):			
1.4.1. У період з 01 квітня 2015 року по 30 квітня 2015 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	30,5	6,1	36,6
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	117,25	23,45	140,7
1.4.2. У період з 01 травня 2015 року по 31 серпня 2015 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.5. Для багатодітних, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу незалежно від обсягів споживання електроенергії	30,5	6,1	36,6
1.6. Населенню, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку та об'єднане шляхом створення юридичної особи, житлово-експлуатаційним організаціям, крім гуртожитків	52,5	10,5	63
1.7. Гуртожиткам (які підпадають під визначення «населення, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку»)	30,5	6,1	36,6

Табл. 4. Тарифи на електроенергію для населення на період з 1 вересня 2015 року по 29 лютого 2016 року включно

Категорії споживачів	Тарифи на електроенергію, в копійках, за 1 кВт·год		
	без податку на додану вартість	податок на додану вартість	з податком на додану вартість
1. Електроенергія, що відпускається:			
1.1. Населенню (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 100 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 100 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	65,75	13,15	78,9
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.2. Населенню, яке проживає в сільській місцевості (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 150 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 150 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	65,75	13,15	78,9
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.3. Населенню, яке проживає в житлових будинках (у тому числі в житлових будинках готельного типу, квартирах та гуртожитках), обладнаних за встановленим порядком електроопалювальними установками (у тому числі в сільській місцевості):			
1.3.1. У період з 01 вересня 2015 року по 30 вересня 2015 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.3.2. У період з 01 жовтня 2015 року по 29 лютого 2016 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.4. Населенню, яке проживає в багатоквартирних будинках, не газифікованих природним газом і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого теплопостачання (у тому числі в сільській місцевості):			
1.4.1. У період з 01 вересня 2015 року по 30 вересня 2015 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.4.2. У період з 01 жовтня 2015 року по 29 лютого 2016 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.5. Для багатодітних, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу незалежно від обсягів споживання електроенергії	38	7,6	45,6
1.6. Населенню, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку та об'єднане шляхом створення юридичної особи, житлово-експлуатаційним організаціям, крім гуртожитків	65,75	13,15	78,9
1.7. Гуртожиткам (які підпадають під визначення «населення, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку»)	38	7,6	45,6

Табл. 5. Тарифи на електроенергію для населення на період з 1 березня по 31 серпня 2016 року включно

Категорії споживачів	Тарифи на електроенергію, в копійках, за 1 кВт·год		
	без податку на додану вартість	податок на додану вартість	з податком на додану вартість
1. Електроенергія, що відпускається:			
1.1. Населенню (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 100 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	47,5	9,5	57
за обсяг, спожитий понад 100 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	82,5	16,5	99
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	130	26	156
1.2. Населенню, яке проживає в сільській місцевості (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 150 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	47,5	9,5	57
за обсяг, спожитий понад 150 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	82,5	16,5	99
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	130	26	156
1.3. Населенню, яке проживає в житлових будинках (у тому числі в житлових будинках готельного типу, квартирах та гуртожитках), обладнаних за встановленим порядком електроопалювальними установками (у тому числі в сільській місцевості):			
1.3.1. У період з 01 березня 2016 року по 30 квітня 2016 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	47,5	9,5	57
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	130	26	156
1.3.2. У період з 01 травня 2016 року по 31 серпня 2016 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.4. Населенню, яке проживає в багатоквартирних будинках, не газифікованих природним газом і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого теплопостачання (у тому числі в сільській місцевості):			
1.4.1. У період з 01 березня 2016 року по 30 квітня 2016 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	47,5	9,5	57
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	130	26	156
1.4.2. У період з 01 травня 2016 року по 31 серпня 2016 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.5. Для багатодітних, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу незалежно від обсягів споживання електроенергії	47,5	9,5	57
1.6. Населенню, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку та об'єднане шляхом створення юридичної особи, житлово-експлуатаційним організаціям, крім гуртожитків	82,5	16,5	99
1.7. Гуртожиткам (які підпадають під визначення «населення, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку»)	47,5	9,5	57

Табл. 6. Тарифи на електроенергію для населення на період з 1 вересня 2016 року по 28 лютого 2017 року включно

Категорії споживачів	Тарифи на електроенергію, в копійках, за 1 кВт·год		
	без податку на додану вартість	податок на додану вартість	з податком на додану вартість
1. Електроенергія, що відпускається:			
1.1. Населенню (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 100 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 100 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	65,75	13,15	78,9
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.2. Населенню, яке проживає в сільській місцевості (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами):			
за обсяг, спожитий до 150 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 150 кВт·год до 600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	65,75	13,15	78,9
за обсяг, спожитий понад 600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.3. Населенню, яке проживає в житлових будинках (у тому числі в житлових будинках готельного типу, квартирах та гуртожитках), обладнаних за встановленим порядком електроопалювальними установками (у тому числі в сільській місцевості):			
1.3.1. У період з 01 вересня 2015 року по 30 вересня 2015 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.3.2. У період з 01 жовтня 2015 року по 29 лютого 2016 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.4. Населенню, яке проживає в багатоквартирних будинках, не газифікованих природним газом і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого теплопостачання (у тому числі в сільській місцевості):			
1.4.1. У період з 01 вересня 2015 року по 30 вересня 2015 року (включно) відповідно до підпунктів 1.1 та 1.2			
1.4.2. У період з 01 жовтня 2015 року по 29 лютого 2016 року (включно):			
за обсяг, спожитий до 3600 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	38	7,6	45,6
за обсяг, спожитий понад 3600 кВт·год електроенергії за місяць	123,25	24,65	147,9
1.5. Для багатодітних, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу незалежно від обсягів споживання електроенергії	38	7,6	45,6
1.6. Населенню, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку та об'єднане шляхом створення юридичної особи, житлово-експлуатаційним організаціям, крім гуртожитків	65,75	13,15	78,9
1.7. Гуртожиткам (які підпадають під визначення «населення, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку»)	38	7,6	45,6

Табл. 7. Тарифи на електроенергію для населення з 1 березня 2017 року

Категорії споживачів	Тарифи на електроенергію, в копійках, за 1 кВт·год		
	без податку на додану вартість	податок на додану вартість	з податком на додану вартість
1. Електроенергія, що відпускається:			
1.1. Населенню (у тому числі яке проживає в житлових будинках, обладнаних кухонними електроплитами) (у тому числі в сільській місцевості):			
за обсяг, спожитий до 100 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	75	15	90
за обсяг, спожитий понад 100 кВт·год електроенергії за місяць	140	28	168
1.2. Населенню, яке проживає в житлових будинках (у тому числі в житлових будинках готельного типу, квартирах та гуртожитках), обладнаних за встановленим порядком електроопалювальними установками (у тому числі в сільській місцевості):			
1.2.1. У період з 01 травня по 30 вересня (включно) відповідно до підпункту 1.1			
1.2.2. У період з 01 жовтня по 30 квітня (включно):			
за обсяг, спожитий до 3000 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	75	15	90
за обсяг, спожитий понад 3000 кВт·год електроенергії за місяць	140	28	168
1.3. Населенню, яке проживає в багатоквартирних будинках, не газифікованих природним газом і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого тепlopостачання (у тому числі в сільській місцевості):			
1.3.1. У період з 01 травня по 30 вересня (включно) відповідно до підпункту 1.1			
1.3.2. У період з 01 жовтня по 30 квітня (включно):			
за обсяг, спожитий до 3000 кВт·год електроенергії за місяць (включно)	75	15	90
за обсяг, спожитий понад 3000 кВт·год електроенергії за місяць	140	28	168
1.4. Для багатодітних, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу незалежно від обсягів споживання електроенергії	75	15	90
1.5. Населенню, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку та об'єднане шляхом створення юридичної особи, житлово-експлуатаційним організаціям, крім гуртожитків	140	28	168
1.6. Гуртожиткам (які підпадають під визначення «населення, яке розраховується з енергопостачальною організацією за загальним розрахунковим засобом обліку»)	75	15	90

Табл. 8. Інформація про тарифи на послуги теплопостачання та постачання гарячої води на базових підприємствах для населення та побутових споживачів станом на 1 червня 2015 року

№	Обласний центр	Фактична собівартість (без ПДВ), грн./Г кал		Затверджені тарифи з ПДВ, грн для населення									
		Населення	Комерційні споживачі	тариф на опалення, грн./м кв. площі		тариф на гаряче водопостачання, грн.		на 1 особу в місяць	Дата введення тарифу	тариф на теплоу енергію, грн./Г кал	тариф на теплоу енергію для побутових споживачів, грн./Г кал		
				вид тарифу (сезонний, двоставковий, єдиний)	розмір тарифу	вид тарифу (підігрів, ГВП)	на 1 м куб. води						
1	Вінниця	388,73	1346,24	двоставковий	П*-1,74 / 3**-13,21	ГВП	39,55*** / 36,62****	124,58 / 115,35	01.05.2015	1667,92			
2	Луцьк	334,00	1392,86	сезонний	15,54	ГВП	42,14 / 35,12	153,81 / 128,19	16.05.2015	1640,02			
3	Дніпропетровськ	346,98	1258,68	сезонний	11,16	підігрів	29,74 / 27,68		01.08.2014	1205,33			
4	Маріуполь	339,69	1274,46	сезонний	9,12	ГВП	13,25	46,5	01.12.2014	1513,55			
5	Житомир	388,83	902,75	одноставковий	14,91	41,78	-	-	01.05.2015	1593,01			
6	Ужгород												
7	Запоріжжя	369,70	976,03	одноставковий	8,31	підігрів води	24,72	103,82	01.07.2014	1351,39			
8	Івано-Франківськ	280,42	1163,11	двоставковий	12,28 / 499,35 грн/Г кал	підігрів	39,88 / 36,91	131,60 / 121,60	01.06.2015	1451,15			
9	Біла Церква	408,60	901,97	сезонний	16,87	ГВП в опал. сез.	40,46		01.05.2015	1699,64			
10	Кіровоград	434,06	1532,21	сезонний	19,92				01.05.2015	1580,09			
11	Северодонецьк	285,60	1550,21	сезонний	9,54	підігрів	13,58	39,74	01.04.2015	1548,36			
12	Львів	319,33	1234,44	двоставковий	6,08	ГВП	44,40 / 41,06		08.05.2015	1734,59			
13	Миколаїв	312,29	1168,54	сезонний	17,07	ГВП	40,81 / 37,89		22.05.2015	1600,02			
14	Одеса	375,54	1593,58	одноставковий	16,77	ГВП	39,05 / 42,15	154,52 / 166,75	08.05.2015	1755,20			
15	Полтава	335,09	1123,62	сезонний	14,86	ГВП	39,49 / 42,53		08.05.2015	1684,10			
16	Рівне	301,43	1120,06	сезонний	18,23	ГВП	49,08	150,18	01.05.2015	2223,96			
17	Суми	412,9	560,00	одноставковий	11,73	ГВП	26,12	34,28	01.08.2014	1220,89			
18	Тернопіль	397,72	1463,93	одноставковий	14,88	ГВП	37,04		15.05.2015	1592,18			
19	Харків	296,21	1363,78	сезонний	16,42	ГВП	40,92 / 38,02*	122,76 / 114,06	01.05.2015	1675,45			
20	Херсон	300,26	1101,22	сезонний	9,07	ГВП	32,11		21.11.2014	1464,28			
21	Хмельницький	300,83	1017,45	сезонний	13,72	ГВП	37,04 / 34,31	113,34 / 104,99	01.05.2015	1656,88			
22	Черкаси	434,55	1037,78	сезонний	18,07	ГВП	41,38 / 44,71		01.05.2015	1816,50			
23	Чернівці	273,81	1153,58	сезонний	13,73				01.05.2015	1547,75			
24	Чернігів	319,40	1147,78	сезонний	18,52	ГВП	46,74 / 43,36	163,59	08.05.2015	1630,54			
25	Київ	351,54	1242,88	сезонний	9,20	ГВП	25,06 / 23,43		21.11.2014	1631,68			

* П – постійна складова двоставкового тарифу на опалення

** 3 – змінна складова двоставкового тарифу на опалення

*** тариф на гарячу воду в будинках, обладнаних рушникосушарками

**** тариф на гарячу воду в будинках, не обладнаних рушникосушарками

Табл.9. Інформація про тарифи на послуги водопостачання на базових підприємствах для населення та побутових споживачів станом на 1 червня 2015 року

№	Обласний центр	Фактична собівартість (без ПДВ), грн./м.куб		Затверджені тарифи з ПДВ, грн							Рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості	
		населення	комерційні споживачі	на 1 м куб води	на 1 особу в місяць	норма споживання (холодна + гаряча вода), м куб.	режим водопостачання, год./добу	дата введення тарифу	для побутових споживачів, грн./м куб.	для населення	для комерційних споживачів	
												для населення
1	Вінниця	3,82	3,82	3,89	34,99	9,00	24	01.02.2015	8,23	84,9%	179,5%	
2	Луцьк	3,63	3,63	4,308	23,61	9,13	24	01.07.2014	4,308	98,9%	98,9%	
3	Дніпропетровськ	4,15	4,15	4,68	30,33	6,48	24	01.08.2014	4,82	94,0%	96,8%	
4	Маріуполь	4,42	4,42	2,21	25,17	11,4	24	01.03.2012	5,83	41,7%	109,9%	
5	Житомир	4,83	4,83	4,00	24,80	6,2	24	01.05.2015	4,00	69,0%	69,0%	
6	Ужгород	7,46	7,46	8,17	65,36	8	12	01.05.2015	8,17	91,3%	91,3%	
7	Запоріжжя	5,16	5,16	4,75	55,65	11,71	24	01.05.2013	6,17	76,7%	99,6%	
8	Івано-Франківськ	3,79	3,79	3,94	24,82	6,3	24	01.05.2015	3,94	86,6%	86,6%	
9	Біла Церква	4,07	4,07	4,34	44,92	10,3	24	01.09.2014	4,34	88,9%	88,9%	
10	Кіровоград	6,42	6,42	6,74	33,32	9,61	24	01.05.2015	6,74	87,5%	87,5%	
11	Северодонецьк	4,01	4,01	2,35	20,36	7,20	24	01.03.2012	3,85	48,8%	80,0%	
12	Львів	5,41	5,41	5,05	58,60	11,60	18-24	01.05.2015	5,05	77,8%	77,8%	
13	Миколаїв	5,46	5,46	5,50	49,46	9,00	24	01.07.2014	5,496	83,9%	83,9%	
14	Одеса	5,65	5,65	4,93	33,03	6,7	24	01.05.2015	4,93	72,7%	72,7%	
15	Полтава	5,74	5,74	5,84	41,13	7,1	24	01.08.2014	5,84	84,8%	84,8%	
16	Рівне	5,40	5,40	6,22	37,00	5,9	24	01.01.2015	6,22	96,0%	96,0%	
17	Суми	4,071	4,071	3,95	36,10	9,12	24	01.01.2015	3,95	80,9%	80,9%	
18	Тернопіль	2,90	2,90	3,432	25,04	10,36	24	01.05.2015	3,432	98,6%	98,6%	
19	Харків	4,540	4,540	5,68	46,01	8,1	24	01.05.2015	5,68	100,0%	104,3%	
20	Херсон	4,42	4,42	5,30	36,60	6,90	14,5-24	01.08.2014	5,30	99,9%	99,9%	
21	Хмельницький	4,03	4,03	4,245	25,18134	5,932	24	01.05.2015	4,245	87,8%	87,8%	
22	Черкаси	3,43	3,43	4,284	6,43-38,56	1,5-9	24	01.05.2015	4,284	100,0%	104,1%	
23	Чернівці	5,86	5,86	5,592	33,55	6,0	24	01.07.2014	5,592	79,5%	79,5%	
24	Чернігів	4,478	4,478	5,80	31,73	8,98	24	01.05.2015	5,80	100,0%	107,9%	
25	Київ	2,91	2,91	3,89	21,39	9	24	01.07.2014	3,89	100,0%	111,4%	

Табл.10. Інформація про тарифи на послуги водовідведення на базових підприємствах для населення та інших споживачів станом на 1 січня 2015 року (буде оновлено станом на 01.04.2015)

№	Обласний центр	Фактична собівартість (без ПДВ), грн./м.куб		Затверджені тарифи з ПДВ, грн.				Рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості	
		населення	комерційні споживачі	на 1 м куб стоків	на 1 особу в місяць	дата введення тарифу	для комерційних споживачів, грн./м куб.	для населення	для комерційних споживачів
1.	Вінниця	3,01	3,01	3,06	27,54	01.02.2015	6,59	84,7%	182,4%
2.	Луцьк	3,63	3,63	4,212	38,46	01.07.2014	4,21	96,7%	96,6%
2.	Дніпропетровськ	3,26	3,26	3,684	36,77	01.07.2014	3,684	94,2%	94,2%
4.	Маріуполь	2,82	2,82	1,08	12,31	01.03.2012	4,38	31,9%	129,4%
5.	Житомир	4,67	4,67	6,19	35,70	01.05.2015	6,19	100,0%	110,5%
6.	Ужгород	3,49	3,49	4,43	35,44	01.05.2015	4,43	100,0%	105,8%
7.	Запоріжжя	3,199	3,199	3,24	37,94	05.05.2013	4,19	84,4%	109,1%
8.	Івано-Франківськ	3,49	3,49	5,34	33,64	01.05.2015	5,34	100,0%	127,5%
9.	Біла Церква	5,63	5,63	8,65	89,46	01.09.2014	8,65	100,0%	128,0%
10.	Кіровоград	6,47	6,36	6,20	30,65	01.05.2015	6,20	79,9%	81,3%
11.	Северодонецьк	4,43	4,43	5,028	45,86	01.03.2011	6,98	94,6%	131,3%
12.	Львів	2,43	2,43	3,80	44,10	01.05.2015	3,80	100,0%	130,3%
13.	Миколаїв	4,11	4,11	4,38	38,76	01.07.2014	4,38	88,8%	88,8%
14.	Одеса	6,39	6,39	4,430	47,18	01.05.2015	4,43	57,8%	57,8%
15.	Полтава	5,05	5,05	4,68	50,12	01.08.2014	4,68	77,2%	77,2%
16.	Рівне	4,42	4,42	5,35	31,56	01.07.2014	5,35	100,0%	100,9%
17.	Суми	3,71	3,71	3,61	32,94	01.01.2015	3,61	81,1%	81,1%
18.	Тернопіль	4,05	4,05	4,824	50,00	01.05.2015	4,824	99,3%	99,3%
19.	Харків	2,77	2,77	3,22	35,74	01.05.2015	3,22	96,9%	96,9%
20.	Херсон	4,69	4,69	5,63	41,08	01.08.2014	5,63	100,0%	100,0%
21.	Хмельницький	3,73	3,73	4,13	37,67	01.05.2015	4,13	92,2%	92,2%
22.	Черкаси	3,32	3,32	4,092	6,14-36,83	01.05.2015	4,092	100,0%	102,7%
23.	Чернівці	3,154	3,154	3,396	20,38	01.07.2014	3,396	89,7%	89,7%
24.	Чернігів	3,99	3,99	4,956	44,48	01.05.2015	4,956	100,0%	103,5%
25.	Київ	3,03	3,03	3,576	19,69	01.07.2014	3,576	98,3%	98,3%

**Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit
(GIZ) GmbH**

**Проект
«Створення енергетичних
агентств в Україні»**

вул. Антоновича, 16-Б
01004 Київ, Україна
Т +380 44 594 07 63
Ф +380 44 594 07 64
E info@eeau.org.ua
I www.eeau.org.ua
I www.giz.de/ukraine-ua

**Адвокатське об'єднання
Arzinger**

Бізнес-центр «Євразія»
вул. Жилинська, 75, 5-й поверх
01032 Київ, Україна
Т +380 44 390 55 33
Ф +380 44 390 55 40
E mail@arzinger.ua
I www.arzinger.ua